

T.C.
NIŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ
ARAÇLARI:
BALKANLAR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır KÜÇÜKHIDIR

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Tacettin Gökhan ÖZÇELİK

Mart – 2021

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ
ARAÇLARI:
BALKANLAR ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır KÜÇÜKHIDIR

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 25/03/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr.Öğr.Üyesi Tacettin Gökhan ÖZÇELİK	Başarılı	
Dr.Öğr.Üyesi Kağan Cenk MIZRAK	Başarılı	
Dr.Öğr.Üyesi Uğur Baran KAYA	Başarılı	

BEYAN

Bu tez çalışmasının hazırlanma aşamasında bilimsel ahlak kuralları dışına çıkılmadığını, başkalarının kitap, makale ve eserlerinden alıntı yapılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak kaynakçada gösterildiğini, kullanılan kaynaklarda herhangi bir tahrifat da bulunulmadığı, çalışmanın herhangi bir kısmının bu üniversite ve başka bir üniversitedeki diğer bir tez çalışması olarak sunulmadığını veya yayınlanmadığını beyan ederim.

Bahadır KÜÇÜKHİDİR

25.03.2021

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimi ve tez çalışması sürecinde bana yol gösteren başta Dr. Öğr. Üyesi Sn. Tacettin Gökhan ÖZÇELİK olmak üzere emeği geçen tüm değerli hocalarıma,

Sevgili eşime ve oğluma,

Yüksek lisans eğitimine başlamam hususunda beni teşvik eden Hasan Basri TÜRK'e ve ağabeyim İlker KÜÇÜKHIDIR'a,

Desteklerini esirgemeyen değerli dostlarıma,

sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Bahadır KÜÇÜKHIDIR

25.03.2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
1.1. Güç Kavramı.....	8
1.2. Güç Çeşitleri.....	12
1.2.1. Sert Güç.....	13
1.2.2. Yumuşak Güç.....	15
1.2.2.1. Yumuşak Gücün Kaynakları.....	20
1.2.2.1.1. Kültür.....	22
1.2.2.1.2. Siyasi Değerler.....	24
1.2.2.1.3. Dış Politika.....	25
1.2.2.2. Yumuşak Gücün Araçları.....	26
1.2.2.3. Yumuşak Gücün Sınırları.....	29
BÖLÜM 2: YUMUŞAK GÜÇ ÇERÇEVESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN ANALİZİ (2010-2020)	31
2.1. Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Güç Kavramına Yaklaşımı.....	31
2.2. Türk Dış Politikasında Yumuşak Gücün Tarihsel Arka Planı.....	34
2.3. Türkiye'nin Yumuşak Güç Kaynakları.....	38
2.3.1. Kültür ve Tarih.....	39
2.3.2. Siyasi Değerler.....	43
2.3.3. Dış Politika.....	45
BÖLÜM 3: YUMUŞAK GÜÇ ÇERÇEVESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA BALKANLARIN YERİ.....	48
3.1. Türk Dış Politikasında Balkanlar.....	49
3.1.1. 1990'lı yıllarda Türk Dış Politikasında Balkanlar.....	50
3.1.2. Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türk Dış Politikasında Balkanlar.....	52
3.1.2.1. 2002-2009 Dönemi.....	53

3.1.2.2.	2009- 2011 Dönemi.....	55
3.1.2.3.	2011-2014 Dönemi.....	57
3.1.2.4.	2014-2020 Dönemi.....	58
3.2.	Türk Dış Politikasında Yumuşak Gücün Araçları ve Balkanlardaki Etkileri.....	59
3.2.1.	Yeniden Yapılandırılan Kurumlar.....	61
3.2.1.1.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı.....	61
3.2.1.1.1.	Türkiye’nin Balkanlar Politikasına Etkisi.....	66
3.2.1.2.	Türk Hava Yolları.....	72
3.2.1.2.1.	Türkiye’nin Balkanlar Politikasına Etkisi.....	75
3.2.1.3.	Türk Kızılai.....	76
3.2.1.3.1.	Türkiye’nin Balkanlar Politikasına Etkisi.....	80
3.2.2.	Yeni Kurulan Kurumlar.....	81
3.2.2.1.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.....	82
3.2.2.1.1.	Türkiye’nin Balkanlar Politikasına Etkisi.....	91
3.2.2.2.	Yunus Emre Enstitüsü.....	94
3.2.2.2.1.	Türkiye’nin Balkanlar Politikasına Etkisi.....	97
3.2.2.3.	Türkiye Maarif Vakfı.....	101
3.2.2.3.1.	Türkiye’nin Balkanlar Politikasına Etkisi.....	105
3.3.	Türkiye Balkanlar İlişkilerinde Yumuşak Gücün Etkilediği Alanlar.....	107
3.3.1.	Ticaret.....	108
3.3.2.	Resmi Kalkınma Yardımları.....	111
3.3.3.	Turizm.....	111
3.3.4.	Burslar, Eğitim ve Açılan Okullar.....	113
3.3.5.	Göç.....	113
3.3.6.	Güvenlik.....	114
	SONUÇ.....	117
	KAYNAKÇA.....	121
	ÖZGEÇMİŞ.....	133

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	:	Anavatan Partisi
DSP	:	Demokratik Sol Parti
FETÖ	:	Fettullahçı Terör Örgütü
MHP	:	Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
THY	:	Türk Hava Yolları
TİKA:	:	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TMV	:	Türkiye Maarif Vakfı
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
USAID	:	United States Agency for International Development
YEE	:	Yunus Emre Enstitüsü
YSFC	:	Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti
YTB	:	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Yumuşak Güç (Kaynaklar-Araçlar-Hedefler).....	26
Tablo 2: Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Araçları.....	59
Tablo 3: TİKA Balkanlar ve Doğu Avrupa Proje Dağılımı (2005).....	68
Tablo 4: Türkiye Balkan Ülkeleri İthalat-İhracat Rakamları.....	110
Tablo 5: 2016-2017-2018 Balkanlardan Gelen Turist Sayıları.....	112

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Sert Gücün Kullanım Şeması.....	15
Şekil 2: Gücün Davranış Görüntüsü.....	19
Şekil 3: Yumuşak Gücün Kaynakları.....	21
Şekil 4: Uluslararası Köprü Kuran Türk Dizileri.....	42
Şekil 5: TİKA Teşkilat Yapısı 2005.....	63
Şekil 6: TİKA Organizasyon Şeması 2021.....	65
Şekil 7: TİKA'nın Balkanlar ve Doğu Avrupa'da Proje Gerçekleştirdiği Ülkeler ve Proje Sayıları (2006)	69
Şekil 8: TİKA Harcamaların Bölgesel Dağılımı (2007)	70
Şekil 9: THY 2019 Yılı Ödülleri.....	74
Şekil 10: Türkiye'nin Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları İçin Belirlediği Politikalar.....	84
Şekil 11: Türkiye Bursu Burs Olanakları.....	87
Şekil 12: Türkiye Bursları Sosyo-Kültürel Etkinlikler.....	88
Şekil 13: Türkiye Bursları'na Başvuru Yapan Öğrenci Sayısı (2017).....	89
Şekil 14: Yunus Emre Enstitüsü Organizasyon Şeması.....	96
Şekil 15: Yunus Emre Kültür Merkezlerinin Bölgelere ve Ülkelere Göre Dağılımı (2018)	99
Şekil 16: Yunus Emre Kültür Merkezlerinin Bölgelere Göre Dağılım Yüzdesi (2018)...	100
Şekil 17: Türkiye Maarif Vakfı Güncel Durum Bilgisi.....	103
Şekil 18: Dünyada Türkiye Maarif Vakfı.....	104
Şekil 19: Dünya Çatışma Haritası.....	116

Tezin Başlığı: Türk Dış Politikası'nda Yumuşak Güç Araçları: Balkanlar Örneği**Tezin Yazarı:** Bahadır KÜÇÜKHİDİR **Danışman:** Dr. Öğr. Üyesi Tacettin Gökhan ÖZÇELİK**Kabul Tarihi:** 25 Mart 2021**Sayfa sayısı:** vii (ön kısım) + 133 (tez)**Anabilim Dalı:** Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler**Bilim Dalı:** Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Soğuk Savaş, Türk dış politikasının uzun süre realist paradigmayı takip etmesine ve mensubu olduğu bloğun politikalarına paralel politikalar üretmeye zorlamıştır. Güvenlik kaygılarının ön planda olduğu ve hareket serbestisinin neredeyse olmadığı 1945-1990 arası dönemde Türkiye, dış politikasını güvenlik temelli batı bloğu paralelinde belirlemiştir.

Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile birlikte Doğu ve Batı bloğu çerçevesinde gelişen uluslararası ilişkiler paradigması çökmüştür. Yeni dünya düzeninde ise ülkeler hareket ve nüfuz alanlarını geliştirmeye çalışmışlardır.

Sert gücün bir ayağı olan askeri güç hem pahalı olması hem de Soğuk Savaş sonrası realist paradigmanın yerini konstrüktivizme bırakması ile zaruri haller haricinde gündemden düşmüştür. Bunun yerine karşı aktörü ikna ederek ve bu ikna ile birlikte de nüfuz alanını genişletmek temel prensiplerden birisi haline gelmiştir. Diğer bir deyişle yumuşak güç uluslararası ilişkilerde önem kazanmaya başlamıştır.

1990 sonrası yeni düzene hemen adapte olamayan Türkiye, bir süre daha yönü değişmiş de olsa güvenlik kaygıları nedeniyle realist paradigmayı takip etmiştir. Buna karşılık Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile başlayan süreçte Türk dış politikası yumuşak güç unsurlarına da değer vermeye başlamıştır. 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı ile başlayan süreç 2007 yılında Yunus Emre Enstitüsünün, 2010 yılında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın ve yine 2016 yılında Maarif Vakfı'nın kurulması ile devam etmiştir. Bu kurumlar ile birlikte Türkiye nüfuz alanını genişletmek ve kendi yararına bir kamuoyu yaratmak için yumuşak gücü birçok bölgede olduğu gibi Balkanlarda da aktif olarak kullanmaya başlamıştır.

Bu çalışmada Türk Dış Politikasının Balkanlardaki yumuşak güç uygulamaları detaylı olarak incelenecektir. Bununla birlikte şu sorulara cevap aranacaktır: Türkiye'nin yumuşak güç kaynakları ve unsurları nelerdir? Türk Dış Politikası Balkanlarda yumuşak gücü bir araç olarak kullanabilmekte midir?

Anahtar Kelimeler: Yumuşak güç, Türkiye, Balkanlar, Türk dış politikası

Title of Thesis: Soft Power Tools of Turkish Foreign Policy: The Balkans**Author:** Bahadır KÜÇÜKHİDİR **Supervisor:** Asst. Prof. Tacettin Gökhan ÖZÇELİK**Date:** 25 March 2021**Nu. of pages:** vii (pre text) +133 (main body)**Department:** Political Science and International Relations**Subfield:** Political Science and International Relations

The Cold War forced Turkish foreign policy to follow the realist paradigm for a long time and produce policies in line with the West bloc, to which it belonged. From 1945 to 1990, security was the top of the agenda for Turkish Foreign Policy, while endeavoring to remain parallel to the policies of the West.

The collapse of the Soviet Union led the way also for the collapse of the dominant paradigm in international relations that had shaped according to the distinction between the East and West block. In the new world order, states strived to develop their areas of action and influence over others.

One of the pillars of hard power, military power fell of the agenda in consequence of these developments with one exception: Military power could be used only in necessary cases, and it was to be excluded in all other situations due to being expensive. Thus, the post-Cold War realist paradigm is now replaced by constructivism. In this regard, it has become one of the basic principles in international relations to convince any counter-actor without resorting to military means and to expand a state's own sphere of influence through such persuasion. In other words, soft power has started to gain importance in international relations.

On the other hand, Turkey could not adapt to new world order after the 1990, and followed the realist paradigm due to its security concerns. However, Turkish foreign policy started to value soft power elements as well, following the process starting with Foreign Minister İsmail Cem. This process was further supported by the establishment of the Turkish Cooperation and Coordination Agency in 1992, Yunus Emre Institute in 2007, Presidency for Turks Abroad and Related Communities in 2010 and Education Foundation in 2016. Aiming to expand its sphere of influence and soft power by means of these institutions, Turkey began to form public opinion in an attempt to follow active policies in the Balkans as well as many other regions.

This study is designed to explore soft power practices of Turkish Foreign Policy in the Balkans in detail. The following research questions are taken as basis: What are sources and elements of Turkey's soft power? Does Turkey use soft power as a tool in the Balkans?

Key Words: Soft Power, Turkey, Balkans, Turkish foreign policy

GİRİŞ

Soğuk Savaş, devletler tarafından sert gücün yaklaşık 50 yıl boyunca en önemli değer olarak görüldüğü bir dönemdir. Uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında devletlerin birincil önceliği olan güvenliklerini sağlamak için her devlet gücü nispetinde silahlanmaya ve ittifaklara katılmaya başlamışlardır. Kendi kendine yardım olarak adlandırılan ve devletlerin herhangi bir tehdit durumunda diğer devletlere yardıma gitmeyebileceği düşüncesi ile birlikte devletler ittifakların bünyesinde güçler dengesi oluşturma yoluna gitmişlerdir.

Doğu ve Batı olmak üzere iki bloğun oluştuğu ve her bloktaki ülkenin bloğun liderleri olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin takip ettiği güvenlik politikaları ve dış politika çerçevesinde politika geliştirdiği bu dönemde devletler askeri gücünü iki amaçla kullanmaktadır. Birinci amaç askeri güç ile kendi güvenliklerini ve bloğun güvenliğini sağlamaktır. Her iki bloğun üyeleri de karşı bloktan gelebilecek bir hamleye karşı güvenliğini sağlamak için görev üstlenmektedir. İkinci amaç ise devletlerin sahip olduğu askeri güç ile karşı tarafta caydırıcılık yaratmasıdır. Bu caydırıcılık unsuru Soğuk Savaş döneminde askeri gücün doğrudan kullanılmasından daha fazla etkin olmuştur.

Soğuk Savaş dönemi için yumuşak güç kavramı olarak mümkün olmasa da yumuşak gücün altyapısı da Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru atılmıştır. Kültür, siyasi değerler ve dış politika ülkelerin diğer ülkelere gözünde cazibe merkezi haline gelmelerini sağlamaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ereceğinin belli olması ile birlikte ABD başta olmak üzere büyük güçlerin hepsi diğer ülkelere karşı cazibe merkezi olabilmek için kendi kültür, tarih, siyasi değer ve dış politikalarını ön plana çıkarmaya başlamışlardır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte devletler için güvenlik kaygısı artık ikinci planda kalmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası bir diğer değişen durumda Sovyetlerden kopan ülkelerin bağımsızlık ilan etmeleri ve liberal ekonomik sisteme entegre olma arzuları olmuştur. Eski Sovyet ülkelerinin bulunduğu coğrafyalarda ise ülkelerin nüfuz alanlarını genişletme çalışmaları başlamıştır.

Soğuk Savaş dönemi sonrasında sert güç kavramı devletler için güvenlik ile birlikte geri planda kalan kavramlardan birisi olmuştur. Aktif çatışma yerine sadece caydırıcılık unsuru için kullanılan sert güç oldukça maliyetli olmasından ötürü de devletler tarafından tercih edilmemeye başlanmıştır.

Joseph S. Nye tarafından ortaya atılan yumuşak güç kavramı ile birlikte Soğuk Savaş sonrası dönem sert güç kavramının mecbur olmayan durumlar haricinde kullanılmasının geri bırakıldığı, bunun yerine yumuşak gücün yükselmeye başladığı dönem olmuştur. Devletler diğer devletleri ve bu devletlerin toplumlarını etkileyebilmek sempati yaratabilmek ve zor kullanmadan bu devletleri kendi isteklerine ikna edebilmek için yumuşak gücü kullanmaya başlamışlardır.

Yumuşak gücü kullanmak için gerekli kaynaklara sahip olan devletler bunu kullanabilmek için dış politikalarını bu alanda şekillendirmeye ve yumuşak gücü genişletmeye, aynı zamanda yumuşak güç politikalarını uygulamak için de çeşitli kurumlar meydana getirmeye başlamışlardır. Başlarda sadece Eski Sovyet ülkelerini liberal ekonomik sisteme entegre etmek için oluşturulan bu kurumlar zamanla yerini ülkenin cazibesini arttırmaya çalışan ve yumuşak güç araçlarına dönüşen kurumlara bırakmıştır.

Her devlet bu dönemde başlangıçta doğrudan devlet kurumlarına bağlı olan kurumlar oluşturmuştur. Bu kurumlar ile diğer ülkelere kalkınma yardımları başta olmak üzere çeşitli yardımlar gerçekleştirmiş ve hedef ülkeler için bu kurumlar aracılığıyla çeşitli projeler üretmeye başlamışlardır.

21. yüzyıl ile birlikte yetersiz kalan eski kurumlar devletler tarafından dönüştürülmeye ve yeni düzene adapte edilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda devletler spesifik alanlar için kurumlar meydana getirmeye ve sivil toplum örgütlerini de yumuşak güç aracı olarak kullanmaya başlamışlardır.

Türkiye 1990'lı yıllarda yaşadığı siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar sebebiyle yumuşak gücü kullanmaya diğer devletlerden sonra başlamıştır. 1990'lı yıllarda mevzubahis olmayan yumuşak güç kavramı 20. yüzyılın sonlarına doğru Türk dış politikasının gündemine girmiştir.

Türkiye için yumuşak gücün bir dış politika aracı olarak kullanılma düşüncesi ilk defa İsmail Cem'in T.C. Dışişleri Bakanı olarak görev yapmasıyla başlamıştır. Orta Asya'daki Türki Cumhuriyetlerin serbest piyasaya adapte olmalarına yardım etme amacı ile TİKA'nın kurulması ve sonrasında ilişkilerin daha kapsamlı hale gelmesiyle yumuşak güç kavramı Türk dış politikasındaki yerini almıştır. Buna rağmen Türk dış politikasında yumuşak gücün gerçekten yer etmesi 2000'li yılların sonunu bulmuş, çeşitli araçlarla desteklenmesi ise 2010'lu yıllarda gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin içerisinde bulunduğu bölgeye bakıldığında Balkanlar en çatışmadan uzak ve istikrarın sağlandığı bölge olarak göze çarpmaktadır. Balkanlar aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme devrinden yıkılışına kadar geçen sürede en fazla yatırım yapılan ve önem atfedilen coğrafya olarak da Türkler için ayrı bir öneme haizdir. Bu kültürel ve tarihi bağların varlığı ise Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlara ayrı bir önem atfetmesini de beraberinde getirmektedir.

Türkiye 21. yüzyılın başlangıcı ve özellikle 2010'lu yıllar ile birlikte Balkanlara ayrı bir önem atfetmiş ve bölgenin ekonomik kalkınmasından eğitim seviyesinin yükselmesine kadar birçok alanda bölge ülkelerine büyük destek vermiştir. Bunu yaparken de Türkiye'nin tarihini ve kültürünü ön plana çıkararak yumuşak gücünü de arttırabilmiştir. Türkiye aynı zamanda hem ülkelere yardım edebilmek hem de yumuşak güç araçlarını çeşitlendirerek yumuşak gücünü arttırabilmek için bazı kurumlarını yeniden şekillendirmiş, bazı kurumları ise sıfırdan inşa etmiştir.

Bu yüksek lisans tezinde Türkiye'nin yumuşak gücü, kaynakları ve araçları detaylı olarak incelenecek ve bu araçların Türkiye'nin Balkanlar politikasına nasıl etki ettiğine bakılacaktır.

Bu konunun bir yüksek lisans tezi olarak çalışılmasının temel sebebi Balkanların Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze önem arz etmesidir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte de oluşan güç boşluğu birçok bölgesel ve küresel güç tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Bağımsızlıkları ilan eden veya demokratikleşme sürecine giren Bakan ülkeleri bu dönemde eğitim, kalkınma yardımları, düzensiz göç, güvenlik (kolluk kuvvetlerinin ve

askerin eğitilmesi), ticaret ve turizmin kalkındırılması gibi çeşitli alanlarda desteklere ihtiyaç duymuşlardır. Bu desteklerin sağlanması ise Soğuk Savaş sonrası süreçte yumuşak gücün araçları olan çeşitli kurumlar vasıtasıyla dünyanın birçok ülkesi tarafından yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye Balkanlar ile tarihten gelen kültürel ve tarihsel bağları ile birlikte de buradaki ülkelerle doğrudan ve daha rahat ilişkiler kurabilmişlerdir.

Yumuşak gücü kavramsallaştıran ve uluslararası literatüre sunan Joseph S. Nye'in yumuşak gücün kaynakları olarak belirlediği kültür, tarih, siyasi değerler ve dış politikanın yumuşak güce göre şekillendirilmesi Türkiye için Balkanlar söz konusu olduğunda doğrudan hayata geçirilebilir durumdadır. Bu sebeptendir ki bölge ülkeleri ile Türkiye'nin ilişkilerine yumuşak güç kavramı üzerinden bakmak, dış politikayı bu çerçeveden değerlendirmek ve Türkiye'nin yumuşak güç araçları olan kurumların Türkiye'nin Balkanlar politikasına olan etkisini ölçmek aynı zamanda da literatürde bu alanda bulunan boşluğu doldurmak için bu konu seçilmiştir. Yüksek lisans tezi boyunca sırayla Türkiye'nin yumuşak gücünü uygulamak için istifade ettiği kurumların Balkanlarda gerçekleştirdiği uygulamalar ve aynı zamanda bu uygulamaların Türkiye'nin Balkanlar politikasına etkisi anlatılmıştır.

Devamında ise Türkiye'nin yumuşak güç araçları olan TİKA, THY, Türk Kızılay, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Maarif Vakfı ile uyguladığı yumuşak güç politikasının iki ülke arasındaki ilişkilere spesifik bazı konulardaki etkisi ele alınmıştır. Türkiye'nin araçları sayesinde uyguladığı yumuşak güç politikası turizm, resmi kalkınma yardımları, burslar, eğitim, göç ve güvenlik alanlarında Türkiye ile Balkanlar ülkeleri arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. Son kısımda bu etkiler kurumlara da referans verilerek incelenmiştir.

Bu yüksek lisans tezinde temel araştırma metodu olarak vaka analizi kullanılacaktır. Vaka analizi çeşitli verilerin bir araya getirilerek yapılan analizlerle spesifik bir konuda nasıl etki gösterdiğinin anlaşılmasına çalışıldığı bir araştırma yöntemidir. Ayrıntılı ve oldukça detaylı bilgilerin bulunduğu çok geniş bir araştırma alanını analizler sayesinde araştırılabilir ve anlaşılabilir hale getirmektedir. Spesifik bir konuda yapılan çalışma da en verimli araştırma yöntemi olması sebebiyle de tercih edilmiştir. Aynı zamanda nitel araştırma yöntemleri arasında spesifik bir konu veya alanda detaylı bilgi verebilmek ve analiz

yapabilmek için de en uygun araştırma yöntemi olması da bu metodun seçilmesinin temel sebeplerinden birisidir.

Bu yüksek lisans tezinde vaka analizinin temel araştırma metodu olarak kullanılmasının amacı, detaylı bilgi verebilmek ve geniş verileri inceleyebilmek açısından en iyi kalitatif metodlardan birisi olması ve mevcut fikirleri gerçek durumu analiz ederek açıklayabilmesidir.

Yazdığım yüksek lisans tezinin iki temel hedefi bulunmaktadır bunlar: Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırmak için gerçekleştirdiği projelerin Balkanlarda nasıl bir etki bıraktığı ve Balkan ülkeleri ile ilişkileri hangi alanlarda etkilediğinin tespiti için gerçekleştirilmektedir. Bu yüksek lisans tezindeki temel savım ise Türkiye'nin Balkanlar özelinde uyguladığı yumuşak güç politikalarının ticaret, kalkınma yardımları, turizm, eğitim, göç ve güvenlik alanlarında olumlu etki bıraktığı ve ivme yarattığıdır. Daha önce Türk dış politikasının yumuşak güç araçları olan TİKA, THY, Türk Kızılay, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Maarif Vakfı gibi kurumlar tek tek veya toplu olarak incelenmesine rağmen hepsinde kurumların projelerine ve Türk dış politikasındaki yerine bakılmıştır. Bu yüksek lisans tezinde ise Türkiye Balkanlar ilişkilerine yumuşak güç ve Türkiye'nin yumuşak güç araçları çerçevesinden bakılması, aynı zamanda da bu araçların etkilediği konu başlıklarının belirlenmesi ile açıklanması da çalışmayı anlamlı kılacaktır.

Tezin birinci bölümünde kavramsal çerçeve ele alınacaktır. Güç kavramı, sert güç ile yumuşak gücün ayrımı, yumuşak gücün kaynakları, araçları ve sınırları detaylı olarak incelenecektir. Joseph S. Nye tarafından konsept haline getirilen ve kendi tarafından belirtilen yumuşak güç, yumuşak gücün kaynakları olan tarih ve kültür, siyasi değerler ve dış politikanın kavramsal çerçeve olarak uluslararası literatürde nasıl bahsedildiği bu bölümde ele alınacak ve detaylı olarak incelenecektir. Aynı zamanda yumuşak gücün sert güçten farkı, sert gücün tanımı ve yumuşak gücün ortaya çıkış sürecindeki tarihsel arka planı da kavramsal çerçeve bölümünde incelenecektir.

İkinci bölümde yumuşak güç çerçevesinde Türk dış politikasının analizi yapılacaktır. Bu minvalde kavramsal çerçevede geçen yumuşak gücün kaynaklarının Türkiye’de ne kadar var olduğu eğer mevcutsa da ne derecede mevcut olduğu değerlendirmesi yapılacaktır. Bununla birlikte Türk dış politikasında yumuşak gücün yeri ve tarihsel arka planına da bakılacaktır. Yumuşak güç Türk dış politikasının unsurlarından birisi ne zaman olmaya başladı ne zaman gerçek anlamda dış politika için önemli bir argüman olduğu gibi konular bu bölümde detaylıca ele alınacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde yumuşak güç çerçevesinde Türk dış politikasında Balkanların yerine bakılacaktır. Bu ana başlık altında Türkiye’nin Balkan ülkeleri ile yeniden yakın ilişkiler kurmaya başladığı 1990’lı yıllardaki Türk dış politikasına kısa bir bakış yapılacaktır. Bundan sonra Türkiye’nin Balkan ülkeleri ile ilişkilerinin daha sıklaştığı 21. yüzyıla geçilecek ve Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye ile Balkanlar ilişkilerinin nereden nereye doğru evirildiği, gelişip gelişmediği ve olumlu ya da olumsuz olayların olup olmadığına bakılacaktır. Aynı bölümün devamında Türk dış politikasında yumuşak gücün hangi kurumlar tarafından uygulandığı da ele alınacaktır. AKP Dönemi Türk dış politikasına bakıldığında kurumların yumuşak güç çerçevesinde kullanılması açısından iki bölüm ayrıldığı görülmektedir. Birinci olarak Türkiye, mevcut kurumları yumuşak güç uygulamaları için dönüştürmüştür. Bu kurumlar, TİKA, THY ve Türk Kızılay’dır. İkinci olarak ise Türkiye yumuşak gücü daha rahat uygulayabilmek ve uygulamaları çeşitlendirebilmek için de yeni kurumlar kurmuştur. Bunlar da Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Maarif Vakfı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’dır. Bu bölümde aynı zamanda bu kurumların Türkiye Balkanlar ilişkilerine etkileri ve Balkanlara yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler de detaylı olarak incelenecektir. Üçüncü bölümün sonunda ise Türkiye’nin Balkanlara yumuşak güç uygulamaları sonucunda etkilenen altı başlık (ticaret, resmi kalkınma yardımları, eğitim, turizm, göç ve güvenlik) kurumlara, kurumların gerçekleştirdiği projelere ve Türkiye’nin yumuşak gücüne referans vererek incelenecek ve Türkiye’nin yumuşak gücüne etkisine bakılacaktır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Güç insanlık tarihi kadar eski olan bir kavram olarak günümüzde uluslararası ilişkilerdeki önemli yerini korumakta ve günden güne çeşitlendirerek geliştirmektedir. İnsan, doğa hali durumundan itibaren gücü, gücün kullanımını ve gücün varlığı üzerinde çeşitli düşünceler geliştirmiştir ve gücün hayatı üzerindeki etkisi üzerinde de çeşitli tasarruflarda bulunmuştur.

Doğa halinden çıkış durumu da aslında güç kavramının ve başka insanların gücüne karşılık insanın kendisini koruma refleksi olarak ortaya çıkmıştır. Herkesin gücü nispetinde her istediğini elde edebildiği ama bunun karşılığında da can güvenliğinin olmadığı doğa haline karşı insan, özgürlüklerinin bir kısmını devlete devretmiş ve karşılığında da güvenlik elde etmiştir. Devletlerin ortaya çıktığı bu yeni sistemde güç kullanımı ve zor kullanma aygıtları devletlerin elinde toplanmıştır. İnsanlar ise belirlenen kurallar çerçevesinde özgürlüklerini devretmiş ve bir nevi bir sosyal kontrat imzalamışlardır (Hobbes, 1998: xviii).

Güç kullanma araçları devletin eline geçtiğinde içeride devlet bunu düzeni sağlamak için kullanırken, diğer ülkeler ile ilişkilerinde ise istediklerini yaptırmak veya kendi güvenliğini sağlamak için kullanmaya başlamıştır (Tilly, 2001: 43).

Kardinal Richelieu'nun Otuz Yıl Savaşları süresince Fransa'nın ulusal çıkarlarını Katolikliğin önüne koyması ile birlikte çıkar kavramı da literatüre net bir şekilde giriş yapmıştır. Otuz Yıl Savaşları sonrasında Fransa Avrupa'da gücünü gözle görülür bir şekilde arttırmış ve bu aynı zamanda uluslararası ilişkilerin de dönüm noktası olmuştur. Westphalia Barışı ile birlikte kurulan yeni düzenden devletler ulusal çıkarlarını dış politikada en öne almış ve bunu sağlamak için de güç kullanmayı meşrulaştırmışlardır. Bundan sonra güç kullanımı, güç dengesi, uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı içerisinde devletler tarafından kullanılmıştır (Çelikpala, 2005: 448).

Westphalia Antlaşması'ndan başlayarak, Soğuk Savaş'ın bitimine kadar güç kavramı temel olarak iki anlama gelmektedir: Askeri ve ekonomik güç. Sert gücün iki unsuru olarak adlandırılan bu güç çeşitlerini kullanarak devletler zorlama, caydırma, tehdit etme, koruma,

yaptırım uygulama gibi çeşitli yollarla çıkarlarını koruma yoluna gitmiş ve bu sayılanların hepsini karşı aktörlere karşı kullanmışlardır. Devletin ulusal çıkarlarının ön plana çıkması ve uluslararası ilişkilerde başat aktörler olması ile birlikte güç kavramı da tüm devletler için daha fazla önem kazanmıştır (Tilly, 2001: 43).

1.1. Güç Kavramı

Güç kavramının ortaya çıkışının doğa hali kadar eski olduğunu daha önce belirtmiştim. Bu kavramın ilk defa yazılı bir kaynakta ve devletlerarası ilişkileri tanımlamak için kullanılması durumu ise Yunan şehir devletlerine ve Thucydides'in Peleponnez Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Eser M.Ö. 5. yüzyılda Atina ve Sparta arasında yirmi sekiz yıl süren savaşın yaklaşık yirmi bir yılını anlatmaktadır (Thucydides, 2013: 89-580).

Thucydides sekiz yıl süresince Atina ve Sparta arasındaki bu savaşta Atina'nın seçkin ailelerinden birinin mensubu olarak general sıfatıyla görev yapmıştır. Trakya'da katıldığı bir savaşta başarısız olması sonucunda Spartalıların şehri ele geçirmesi ile birlikte sürgüne mahkum edilmiş ve sürgün boyunca da savaşı gözlemlemiştir.

Thucydides'e göre savaşın çıkmasının temel sebebi iki Yunan Şehir Devleti arasındaki güç dengesinin bozulması durumudur. Yunan Şehir Devletleri arasında askeri bakımdan en güçlü olan Sparta, Atina'nın ticaret ve deniz kuvvetini arttırması ile birlikte güçlendiğini fark etmiştir. Bunun üzerine müttefikleri ile birlikte güçlerini arttırma yoluna gitmiştir. Bu durum Atina'yı da tetikleyerek aynı şekilde hareket etmesini ve gücünü arttırma yoluna gitmesini sağlamıştır. Tarih boyunca birçok kez görülecek olan ve realist teorisyenlerin güvenlik ikilemi¹ olarak adlandıracağı bu durumu ilk olarak tanımlayan Thucydides olmuştur (Thucydides, 2013: 545).

¹ Güvenlik ikilemi en basit tanımıyla şu şekildedir. X devletinden tehdit algılayan Y devleti silahlanmaya gitmektedir. Buna karşılık X devleti de Y devletinden tehdit algılayarak silahlanmaya gitmektedir. Bu süreç sonsuz döngü şeklinde devam etmekte ve genellikle sonunda devletlerden birinin iflası ile sonuçlanmaktadır (Çelikpala, 2019: 2).

Tüm devletlerin itaat edeceği bir kurallar bütünü, üst otorite ya da gücün olmadığı uluslararası ilişkilerde güç her şeyden önce gelmektedir. Gücün her şeyden önce geldiği böyle bir ortamda güçlü Atinalılar her istediklerini gerçekleştirmeye muktedirler. Buna karşılık ise Melianlılar Atina'nın isteklerini kabul etmek zorundadırlar (Thucydides: 378-385). Güç konseptinden bakıldığında ise bu durum gücünün anarşik uluslararası ilişkiler ortamında her istediğini yapabileceğini, zayıfların ise buna uyması gerektiğidir. Askeri ve ekonomik gücün uluslararası ilişkiler açısından ilk açıklaması olan bu durum yıllar boyu temel argüman olarak diğer uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından kabul edilip kullanılmıştır (Viotti ve Kauppi, 2012: 48).

Güç konusunda sistematik bir yaklaşım sergileyen ve yine şehir devletlerinin birbirleri arasındaki çatışmalarına değinen bir diğer düşünür ise Niccolo Machiavelli'dir. 1469-1527 yılları arasında yaşayan Machiavelli'nin odaklandığı temel nokta ise devletin güvenliği ve varlığını devam ettirebilmesi olmuştur (Viotti ve Kauppi, 2012: 45).

Machiavelli en ünlü eseri olan Prens'te gücün nasıl elde edileceğini, nasıl elde tutulacağını ve gücün nasıl arttırılacağı konusunda tavsiyeler vermiş, görüşler sunmuştu. Devletin güvenliği için Prens'in güç kullanması ve ahlaki kabul edilmeyen yollara başvurusu gerektiğinde sıradan vatandaş yerine bu kararı alma yetkisi ve yetisinin olması gerektiğini savunmuştur. Machiavelli gücü devletin güvenliği için olmazsa olmaz bir kavram olarak kabul etmiştir (Machiavelli, 2008: 255-260).

Güç kavramını insan üzerinden açıkladıktan sonra insanların devletten önceki halini uluslararası ilişkilerdeki devletlere uyarlaması ile birlikte Thomas Hobbes da güç kavramı üzerinde duran entelektüellerden birisi olmuştur. Hobbes devletlerden önce insanların doğal halde anarşik yapı içerisinde hayatlarını sürdürdüklerini ve bu halde güçlü olanın istediği her şeyi elde edebildiğinden bahsetmiştir. Buna göre, doğal halde güçlü olan diğerlerine isteklerini dayattığı gibi bu ortamda can güvenliği de mevcut değildir. İnsanlar can güvenlikleri için bu özgür ortamdan vazgeçerek otoriteyi devretmişlerdir. Bu devirden sonra da zor kullanma aygıtları kişilerin elinden devletin eline geçmiştir. Hobbes'a göre insanların bu yaptıkları anlaşmayı bozmaları durumunda güvenlik kazancını kaybetmelerinin haricinde

ceza korkusu da salabilecek bir otorite, üstün ve zorlayıcı bir güç olmak zorundadır (Hobbes, 1998: 82-86).

Doğa halindeki anarşik yapı uluslararası ilişkilerde de geçerlidir. Herhangi bir üst otorite veya caydırıcı bir aktör olmadığından devletler güçlerine ve çıkarlarına bağlı olarak hareket ederler. Dolayısıyla güç devletlerarası ilişkilerde büyük önem arz etmektedir. Devlet kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için gücünü kullanma yoluna gidecektir. Bu düzende çatışma, ülkeler arasında ittifaklar ve buna karşılık karşı ittifaklar kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır (Viotti ve Kauppi, 2012: 48).

Bu zamana kadar bahsedilen tüm güç kavramları genel olarak askeri gücü kastetmektedir. Askeri gücün oluşturulması için elbette ekonomik gücün de var olması gereklidir; fakat feodal düzen içerisinde askerler genellikle lordlar tarafından sağlandığı için bu dönemin düşünürleri ekonomik gücü ikinci plana almışlardır.

Askeri gücün yanı sıra ekonomik güce de önem atfeden ve birbiri ile doğrudan bağlantı kuran ilk kişi Carl von Clausewitz'dir. 1780-1831 yılları arasında yaşayan Clausewitz, Napolyon Savaşlarında Prusya tarafından görev almış ve generalliğe kadar yükselmiştir (Viotti ve Kauppi, 2012: 49).

Clausewitz devletin gücünün askeri gücü kadar olduğu kanısındadır. Bununla birlikte politikaya bakış açısı da farklıdır. Politikanın devam arz ettiğini ve savaşın da politikanın devam ettiği yalnızca politikanın şekil değiştirmiş hali olduğunu savunmaktadır. Clausewitz savaşı bir zor kullanma aracı olarak düşmanın gücünü yok etmek veya zayıflatmak, böylelikle rakibin savaşma azim ve isteğini kırma eylemi olarak tanımlamaktadır. Bunu gerçekleştirirken kullanılan gücü askeri güç olarak tanımlayan Clausewitz aynı zamanda askeri gücün sınırlı olduğunu, bu sebeple doğru ve israfa yer vermeden keyfiyetten uzak bir şekilde kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Buna karşılık ekonomik güç ise askeri gücün devamlılığını sağlamak için büyük öneme sahiptir (Clausewitz, 2007: 151). Devamlılığı sağlanamayan askeri gücün muharebe esnasında kayıplara yol açması kaçınılmazdır. Clausewitz aynı zamanda savaş esnasında karar vermeyi zorlaştıran hali savaş sisi olarak tanımlamaktadır. Savaş esnasında askeri gücün sınırlı olması ve israf edilmemesi

gerektiğinden dolayı savaş sisi içerisinde sonucunu düşünmeden adımların atılmaması gerekliliğine de vurgu yapmaktadır (Clausewitz, 2007: 88-89).

20. yüzyılda, modern çağda, güç ve çıkar ilişkisini en net özetleyen teorisyen şüphesiz Hans J. Morgenthau'dur. Morgenthau'ya göre uluslararası siyasette devletlerin çıkarı güç bakımından tanımlanmaktadır. Anarşik ortamda devletlerin güç seviyeleri aynı zamanda devletlerin çıkarlarını gerçekleştirme seviyelerini de belirlemektedir (Morgenthau, 1966: 4-11).

Morgenthau'ya göre (1996: 32), iç veya dış politika tamamen güç ile ilintilidir ve bir güç mücadelesinden ibarettir. İç politikada bireyin diğerine veya bir grubun diğer bir gruba üstünlük kurma eğilimi ve dış politikada da devleti diğerine veya bir grup devletin diğer devletlere üstünlük kurma eğilimi tüm toplulukların davranışlarının bir parçasıdır.

Güç çeşitlerine geçmeden önce güç çeşitlerini tanımlayan iki farklı uluslararası ilişkiler teorilerine de kısaca referans vermek gerekmektedir. Realizme göre güç devlet ile birlikte uluslararası ilişkilerin en temel kavramıdır. Her ne kadar realistler kendi içerisinde güç kavramını farklı olarak tanımlasalar da ortak olarak birleştikleri konu gücün önemidir. Klasik realistler gücü, askeri, ekonomik vb. güçler gibi devletin kendi bünyesinde bulundurduğu tüm güçlerin toplamı olarak kabul ederken, neo-realistler ise gücün rakibin gücüne ve güç kapasitesine göre belirleneceğini kabul etmişlerdir (Viotti ve Kauppi, 2012: 60-61).

Devletin gücünün ölçümü için sadece sahip oldukları veya rakip devletlerin kendisine göre sahip olduğu şeylere bakmak yeterli gelmeyecektir. Bunu ölçümlemek için devletin gücünü diğer devletler üzerinde kullanma isteğinin ve diğer devletlerin bu kullanımı nasıl algıladığına ve bir devletin diğer devletler üzerindeki kontrolüne de bakmak gerekmektedir (Viotti ve Kauppi, 2012: 52-53).

Soğuk Savaş'ın sonuna kadar güç yukarıda belirtildiği gibi askeri ve ekonomik gücün farklı şekillerde yorumlanması olarak kabul edilmiştir. Joseph Nye, 1990 yılında yayınladığı alanın öncü çalışması olan *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*'da ilk defa yumuşak güç tanımını yapmış ve gücün sadece askeri ve ekonomik güçten ve bunların

kullanımından ibaret olmadığını belirtmiştir. Bu tanımını defalarca güncelleyen Nye en nihai tanımına 2004 yılında *Soft Power: The means to Success in World Politics* çalışmasıyla ulaşmıştır. Nye, bir devletin diğer devleti, askeri veya ekonomik gücünü doğrudan kullanmadan zorlama, ikna etme veya çekiciliğini kullanma yolları ile isteklerine ikna edebilme gücüne yumuşak güç adını vermiştir (Nye, 2004: x).

Devlet kavram ve yapı olarak ortaya çıktığı andan itibaren güç en temel kavram olmuştur. Thomas Hobbes'un *Leviathan*'da bahsettiği doğa halinde insanlar için önem arz eden güç kavramı devletlerin kurulması ile birlikte devletler için de önem arz etmeye başlamıştır. Geçmiş tarihlerde sadece askeri ve ekonomik güce karşılık gelen güç kavramı günümüzde ise çeşitlenmiş ve ikiye ayrılmıştır.

1.2. Güç Çeşitleri

Güç kavramının gerçek anlamda ikiye ayrılması için Soğuk Savaş'ın bitiminin beklenmesi gerekmiştir. Bloklar arasında askeri ve ekonomik güç yarışının sona ermesi, devletlerin diğer devletlerden algıladıkları tehdidin seviyesinin düşmesi, konstrüktivizmin yükselmesi ile birlikte kimlik, gelenek, norm, davranışlar, sosyal yapılar ve devlet dışı aktörlerin de güç kazanması ile birlikte güç kavramının ayrışması süreci hızlanmıştır. Bu ayrışma süreci ile birlikte toplumlar artık güç kavramına sadece askeri ve ekonomik güç olarak bakmamaya başlamışlardır.

Bu gelişmeler ışığında Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte Joseph Nye'in kurguladığı yeni kavramla gücü çeşitlendirmek ve sınıflara ayırmak daha kolay hale gelmiştir. Nye'a göre sert güç bir ülkenin askeri ve ekonomik gücü ile bu gücün diğer aktörler üzerindeki etkisi demektir. Sert güce sahip olan ülke diğer aktörleri/ülkeleri gücü ile istekleri hilafında zorlayabilmesi sert güce sahip oldukları anlamına gelmektedir (Nye, 2004: x).

Joseph Nye'in tanımlaması ile birlikte gücü iki ayrı sınıfa ayırmak mümkün hale gelmiştir: Sert Güç ve Yumuşak Güç. Soğuk savaş sonrası ortaya çıkan yeni dünya düzeninde

jeopolitik teorisyenler ABD'nin dünyanın tek hakimi olduğu görüşünü paylaşmışlardır. Bu görüş ile birlikte artık ülkeler arasında çatışmalar olmayacaktır (Nye, 2004: ix-xii).

Soğuk Savaş süresinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılmasının temel sebeplerinden birisi olan askeri harcamalar ve askeri gücü zorlayıcı güç olarak kullanmak maliyetinden dolayıdır ki yeni dünya düzeninde devletler tarafından zorunluluk halleri haricinde kullanılmayacağı farz edilmiştir. Durumun böyle olması ile birlikte devletler diğer devletler üzerinde baskı kurmak, çıkarlarını korumak veya ittifak kurmak amacıyla o devleti etkilemek için kendisini cazibe merkezi haline getirmeye çalışmış; sinema, TV, basılı yayınlar ve kurumlar aracılığıyla farklı yöntemler izlemeye başlamışlardır. Yumuşak güç kavramı sert gücün yanında böylece ortaya çıkmış, 21. yüzyıla girilmesi ile birlikte de birçok devlet tarafından aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır (Nye, 2004: 47).

Her ne kadar yumuşak güç aktif olarak kullanılmaya başlansa da sert güç kavramı devletler açısından vazgeçilmesi kolay ve tamamen geride bırakılacak bir kavram olmamıştır. Devletler Soğuk Savaş süresince güvenlik tehdidini başka devletlerden algılamak 21. yüzyılda mikro ölçekli birçok aktörden algılamaya başlamıştır. Devletlerin güç isteği böylece devam etmiştir.

1.2.1. Sert Güç

Devletlerin güç isteği ilk ortaya çıktığı dönemden beri mevcuttur. Bu güç isteği zaman içerisinde değişime ve dönüşüme uğrasa dahi güç isteğinin altında yatan sebepler nadiren değişiklik göstermektedir. Devletlerin güce sahip olmak istemelerinin temel olarak iki sebebi mevcuttur. Birinci olarak devletler hedefledikleri amaca ulaşmak için güce sahip olmak istemektedirler. İkinci olarak ise kendi isteklerini diğer devletlere veya aktörlere dikte ettirebilmek için güce sahip olmak isterler. Diğer bir deyişle devletler kendi politikalarını başka bir devlete kabul ettirmek istemektedir (Viotti ve Kauppi, 2012: 64).

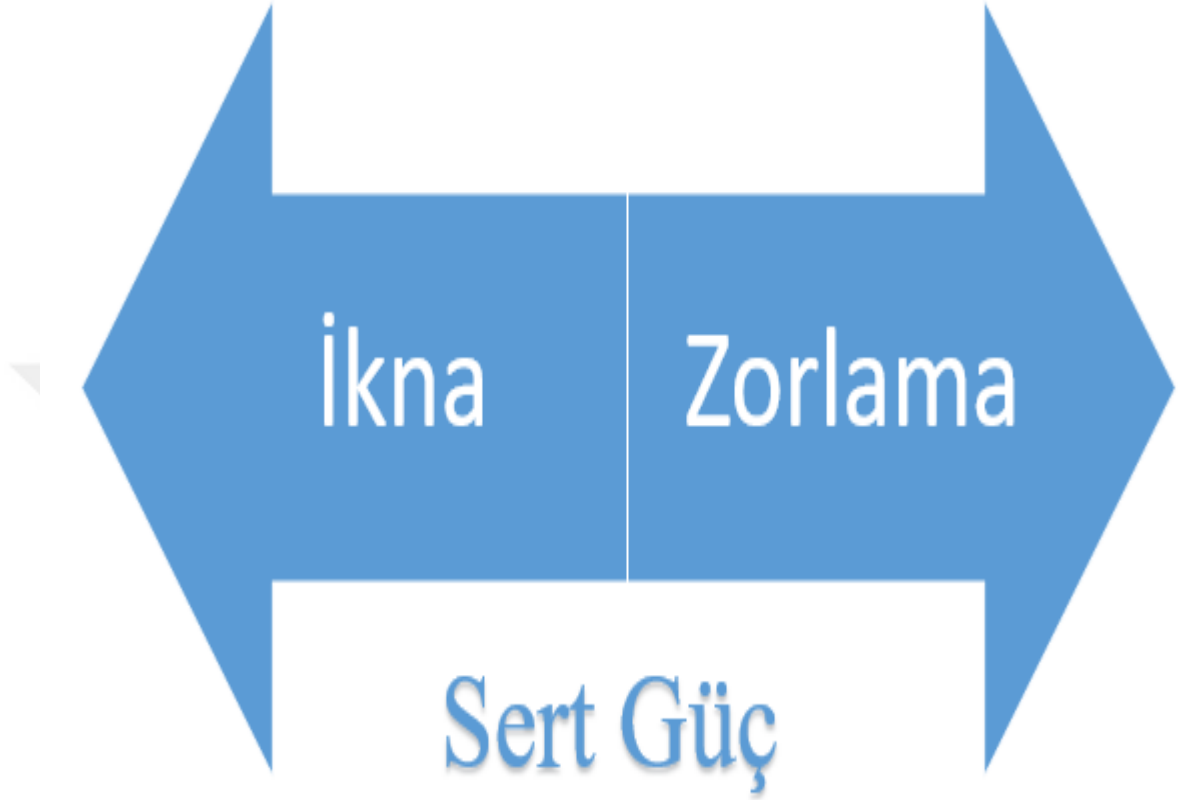
Bu kabul veya ikna süreci farklı şekillerde tezahür edebilir. Sert güç içerisinde bunun en temel yöntemi ise havuç ve sopa olarak tabir edilen yöntemdir. Bu yöntemde bir devlet

diğerine isteklerini kabul ettirebilmek için sert gücün karşılığı olan sopayı kullanabilir. Eğer ikna edilmeye çalışılan devlet buna direnirse ikna etmeye çalışan devlet sert gücün unsurları olan askeri ve ekonomik gücü ile yaptırımlar uygulayabilir. Havuç ise istenilen davranışa göre verilen ödül anlamına gelmektedir. İkna etmeye çalışan devlet diğer devlete isteğine uygun hareket etmesi durumunda iyi davranışı karşılığında ödül verebilir (Oktay, 2012: 130).

Devletin ilk kurulduğu zamandan itibaren devletin gücü kavramı kullanıldığında akla ilk gelen devletin askeri gücüdür. Askeri güç devletin barış durumunda diğer devletlere karşı devletin güvenliğini garanti etmek adına caydırıcı bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir. Bu caydırıcılık dolayısıyla devletler feodal dönemdeki gibi sadece savaş yapacakları zaman orduyu toplamak yerine profesyonel olarak bu işi yapan daimi ordular bulundurmaya başlamışlardır. Diğer bir deyişle askeri gücün bir barış dönemindeki amacı ülkenin savaşa girmesine gerek kalmadan karşı aktörü varlığı ile savaşa girmesini engellemektir. Askeri gücün asıl amacı ise yine doğal halden çıkılıp devletin ilk kurulduğu zamandan itibaren devletin ve devletin üzerinde yaşayanların güvenliğini sağlamaktır (Bilgin ve Eliş, 2008: 10).

Askeri gücün yanı sıra sert güç aynı zamanda ekonomik güç anlamına da gelmektedir. Clausewitz'in de belirttiği gibi askeri gücü destekleyecek bir ekonomik güç olmadan askeri güç çabuk kaybedilebilir bir güçtür. Bu sebeple ekonomik gücün iki temel amacı mevcuttur. Birincil amacı askeri gücün oluşmasını, genişlemesini ve etkisini sürdürebilmesi için gerekli kaynağı sağlamaktır. İkinci amacı ise ambargo, ticareti engellemek vb. gibi çeşitli yaptırımlar sayesinde diğer aktöre zarar verebilmektir (Viotti ve Kauppi, 2012: 49-50).

21. yüzyılda var olan ekonomik sistemde ekonomik gücün kullanımı bir devlete askeri gücün kullanımından daha fazla zarar verebilmektedir. Ekonomik yaptırımlar ülkenin bütçe dengesini bozabilmekte ve halkın refah seviyesinde değişiklik yaratabilmektedir. Aynı şekilde ekonomik yaptırımların bir türü olan ambargo ile o ülkeye ürün satışı yasaklanabilir ve ülkenin güvenliğinden, sağlık sektörüne kadar birçok sektörü felce uğratabilir.

© Bahadır Küçükheidir

Şekil 1: Sert Gücün Kullanım Şeması

1.2.2. Yumuşak Güç

Sert güç bir devletin elindeki askeri ve ekonomik kabiliyetler sayesinde karşısındaki devlet (ler)i ikna etme veya zorlama yoluyla isteğini ve çıkarını yerine getirmek anlamına gelmekteyse yumuşak güç de uygulandığı ülkelerin gündemini belirleme, çekiciliği kullanma ve işbirliği anlamlarına gelmektedir. Diğer bir deyişle sert güç bir ülkenin askeri ve ekonomik kudreti ölçüsünde diğer devletlere uyguladığı zorlama ile oluşan güçken yumuşak güç fikirler üzerindeki güçtür.

E. H. Carr (2016: 120) The Twenty Years' Crisis, 1919-1939 adlı kitabında yumuşak güç tanımlamasını kullanmadan power over opinion başlığı altında verdiği tanımlamada fikirler üzerindeki gücün sert güçten daha az önemli olmadığı vurgusunu yapmıştır. Hem realistler hem de liberaller tarafından öncü olarak kabul edilen bir uluslararası ilişkiler teorisyeninin yaptığı tanımlama yumuşak gücün gerçek anlamda ne kadar önemli olduğunun da kanıtıdır. Nye bu kavramı sistematik hale getirerek ve adlandırarak literatüre katkı olarak sunmuştur (Nye, 2004: ix).

Yumuşak güç kavramı ilk olarak 1990 yılında Joseph Nye tarafından kullanılmıştır. Yumuşak gücün tanımını basite indirgemek gerekirse karşıdaki aktörün zihnini ve kalbini kazanmak olarak basitleştirilebilir (Oktay, 2012: 129).

Nye'a göre güç istenilen sonuçların elde edilebilmesi için diğer aktörlerin davranışlarının etkilenebilmesidir. Nye diğer aktörlerin davranışlarının ertelenmesi için üç yolun varlığını savunmuştur. Bu yollardan ilki tehdit² etme suretiyle karşı aktörü veya aktörleri istediğine zorlamak anlamına gelmektedir. Zorlama için gücün çeşitli unsurları kullanılabilir. İkinci yol karşı aktörü isteğinize ikna edebilmek ve istediğinizi yaptırmak için birtakım teşvikler³ sunmaktır. Karşı aktör sunulan teşvikleri alabilmek için aktörün isteğini yapabilir veya uzlaşma yoluna gidebilir. Üçüncü yöntem ise aktörün çekiciliğini kullanarak karşıdaki aktörü veya aktörleri kendisiyle işbirliğine yönlendirme yoludur. Yumuşak güç olarak da adlandırılan bu yolla aktör kendi yumuşak güç unsurlarını kullanarak bir cazibe yaratmakta ve karşılığında da diğer aktör veya aktörlerle işbirliği sağlama yoluna gitmektedir (Nye, 2004: 1-8).

Bir aktörün diğer aktörü ikna edebilmesi için sert gücün unsurları olan askeri ve ekonomik gücü caydırma veya zorlama olarak kullanması tek yöntem değildir. Enformasyon çağında davranışları, yarattığı değerler, diğer aktörlere cazip gelebilecek politikalar, refah ve zenginlik seviyesi, teknolojik ilerlemişlik, ülkedeki fırsatlar gibi birçok unsur ile birlikte bir

²Nye bu kavramı stick (sopa) olarak kullanmıştır.

³Nye bu kavramı carrot (havuç) olarak kullanmıştır.

aktör diğler (ler)i üzerinde çekicilik yaratıp kendisini izlemelerini sağlamak da büyük önem arz etmektedir (Nye, 2004: 31-32).

Nye yumuşak güç kavramının tanımlamasına, literatürde yer etmesini sağlamasına ve devletlerin uygulamalarını sistematikleştirmesine rağmen asla sert gücü önemsizleştirmemiş veya yumuşak güçten daha az önemli olduğunu düşünmemiştir. Nye, sert güç ve yumuşak gücün uluslararası ilişkilerde birbirleriyle kopmaz bir bağa sahip olduğunun üzerinde durmuştur (Nye, 2004: 32).

Nye yumuşak gücün nerede kullanılacağını ise dünyadaki değişim ile birlikte ABD üzerinden örnek vermiştir. 20. yüzyılın başlarında teknoloji ve enformasyon devletlerin tekelinde olan iki unsurdur. Buna karşılık 20. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise bu iki unsur devlet tekelinden çıkmıştır. Bu durum ise terör örgütlerine devletler karşısında avantaj sağlamıştır. 11 Eylül saldırıları ise bu değişimin karşılığı olmuştur. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ise ABD güvenlik parametrelerinde önceliğini terör örgütlerinin faaliyetlerinin ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi üzerine kurmuştur (Nye, 2004: 97).

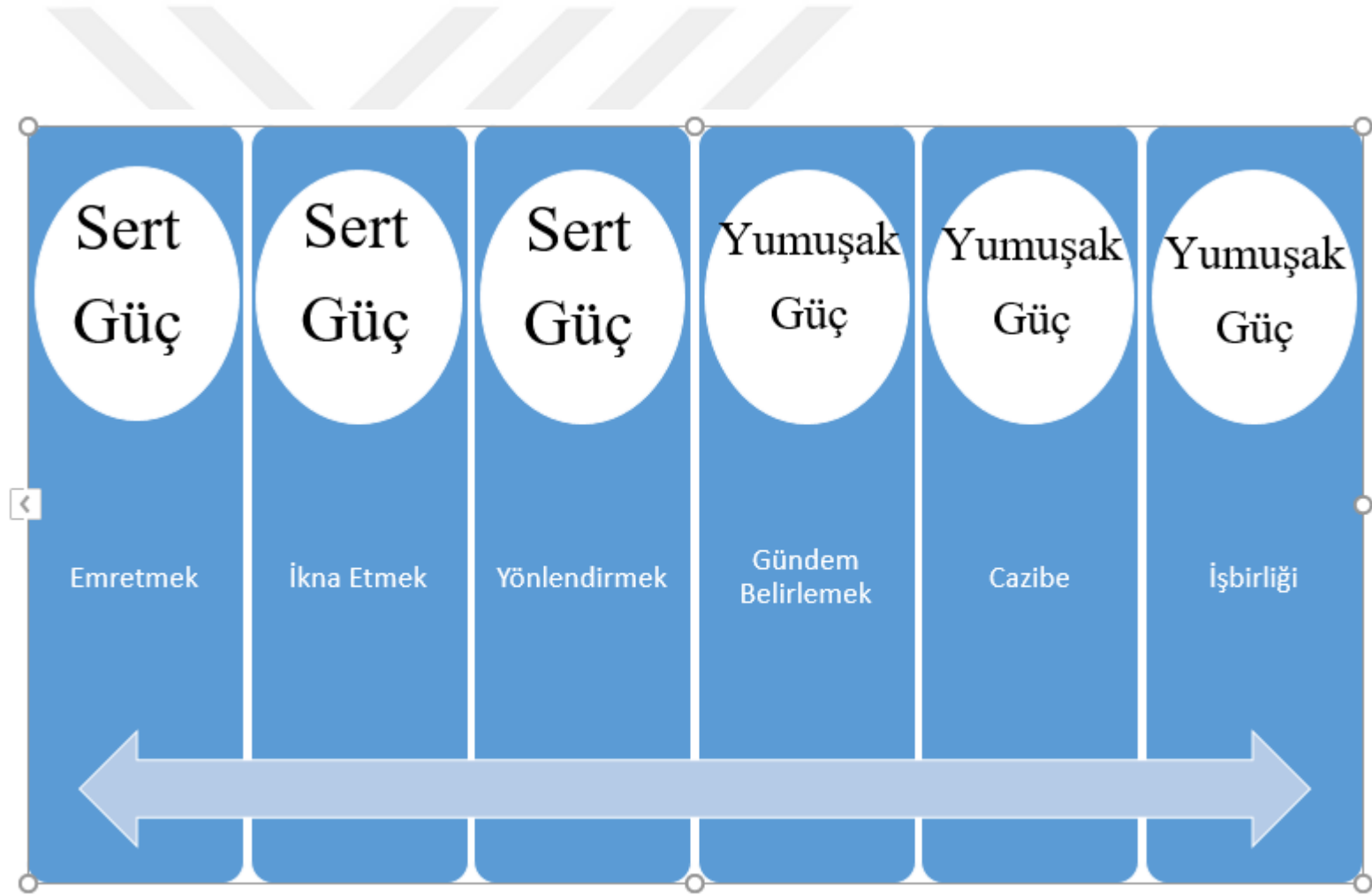
21. yüzyıla gelindiğinde gücü tanımlamak için tek boyutlu bir bakış açısı ve askeri gücün ölçülmesi yetersiz kalmaktadır. Soğuk Savaş süresince iki bloğun liderlerinin askeri gücü devletin ve bloğun gücü olarak kabul edilmesine rağmen 21. yüzyılda bu durum değişmiştir. Yeni parametrelere göre Nye 21. yüzyılda gücü tanımlayabilmek için “üç boyutlu satranç tahtası” benzetmesine başvurmuştur. Bu oyunu kazanabilmek için ise hem dikey hem de yatay olarak başarılı olmak zorunluluğu mevcuttur (Nye, 2004: 4).

Nye’a göre satranç tahtalarının en üst kısmını devletlerarası askeri konular ve güç oluşturmaktadır. ABD burada tek başına hegemon seviyesinde kuvvetlidir ve bu durumda tek kutuplu bir sistemi, askeri güç sistemini ortaya çıkarmaktadır (Nye, 2004: 4). Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni düzende ABD, dünyanın en güçlü devleti olduğunu tescil etmiş ve bu durum dünyada da kabul görmüştür. Satranç tahtalarının ikinci tabakası ise devletlerarası ekonomik meseleleri içermektedir. Bu tabakada ABD’nin kesin hâkimiyeti mevzubahis değildir ve tek başına uygulamak istediği yaptırımların karşılığı olmayabilir.

Çok kutuplu sistemde güç aktörler arasında dağılmıştır. Bu tabakada ABD ticaret, finansal düzenlemeler ve tekelleşme karşıtı önlemler gibi hamlelerin hepsinde Avrupa Birliği, Çin, Japonya ve diğer aktörlerle birlikte hareket etmek zorundadır (Nye, 2004: 4). ABD'nin hegemonik gücü burada geçerli olmamaktadır. Satranç tahtalarının en alt tabakası ise uluslararası konulardan bahsetmektedir. Bunlar, uluslararası suçlar, terör, salgın hastalıklar ve iklim değişikliği gibi birçok devleti ve devlet dışı kurumları da ilgilendiren konulardır. Bu tabakada güç yukarıdaki iki tabakadan daha geniş bir alana ve aktörlere yayılmış olup devletler ve devlet dışı aktörler arasında kaotik bir organizasyon durumu mevcuttur. Bu alanda yumuşak güç ve unsurlarını kullanmak gerekmektedir (Nye, 2004: 4).

Bazı ülkeler ve liderler yeni dünya düzeni böyle bir hal almışken politikalarını sert güç üzerinden devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Bu durum kısa vadeli geçici bir çözüm ortamı yaratabilse dahi uzun vadede sorunlar ve çatışmaların devam edeceği kesindir. Bu sebeple devlet dışı aktörlerin veya TİKA, British Council, USAID gibi özerk devlet organizasyonlarının kullanılacağı ve dış politikayı destekleyeceği yumuşak güç unsurlarının mutlak surette yeni düzende kullanılması gerekmektedir. Aksi takdirde üç boyutlu satranç tahtasında sadece bir tahtada üstün olmak toplam oyunu kazandırmayacağı gibi büyük kayıplara da yol açabilecektir.

Yumuşak güç bir devletin başka bir devleti sadece ikna etme kabiliyeti anlamına da gelmemektedir. Bu aynı zamanda karşı aktörün tercihlerini oluşturma sürecini, aktörün kişilik, kültür, siyasi değerler, kurumlar veya politikaları ile bir meşruiyet ortamında ahlaki otorite olarak örnek olması anlamına da gelmektedir (Lee S.-W. , 2011, s. 11). Örnek vermek gerekirse, bir ülkenin diğer bir ülkenin içişlerine müdahalesini yumuşak güç ile engelleyebilmek için öncelikle bunu talep eden ülkenin kendisinin başka ülkelerin iç işlerine karışmaması gerekmektedir.

Şekil 2: Gücün Davranış Görüntüsü

Kaynak: Joseph S. Nye, "Soft Power: The Means to Success in World Politics", 2004, s.8.

Yumuşak gücün ve sert gücün davranış görüntüleri ele alındığında sert güç davranış örüntüsü olarak sırasıyla emretme, ikna etme ve yönlendirme olarak sert gücün kullanma oranının çoktan aza doğru sıralanmasıdır. Yumuşak gücün davranış görüntüsü ise en azdan en çoğa doğru gündem belirleme, cazibeyi kullanma ve işbirliği şeklinde gerçekleşmektedir (Nye, 2004: 8).

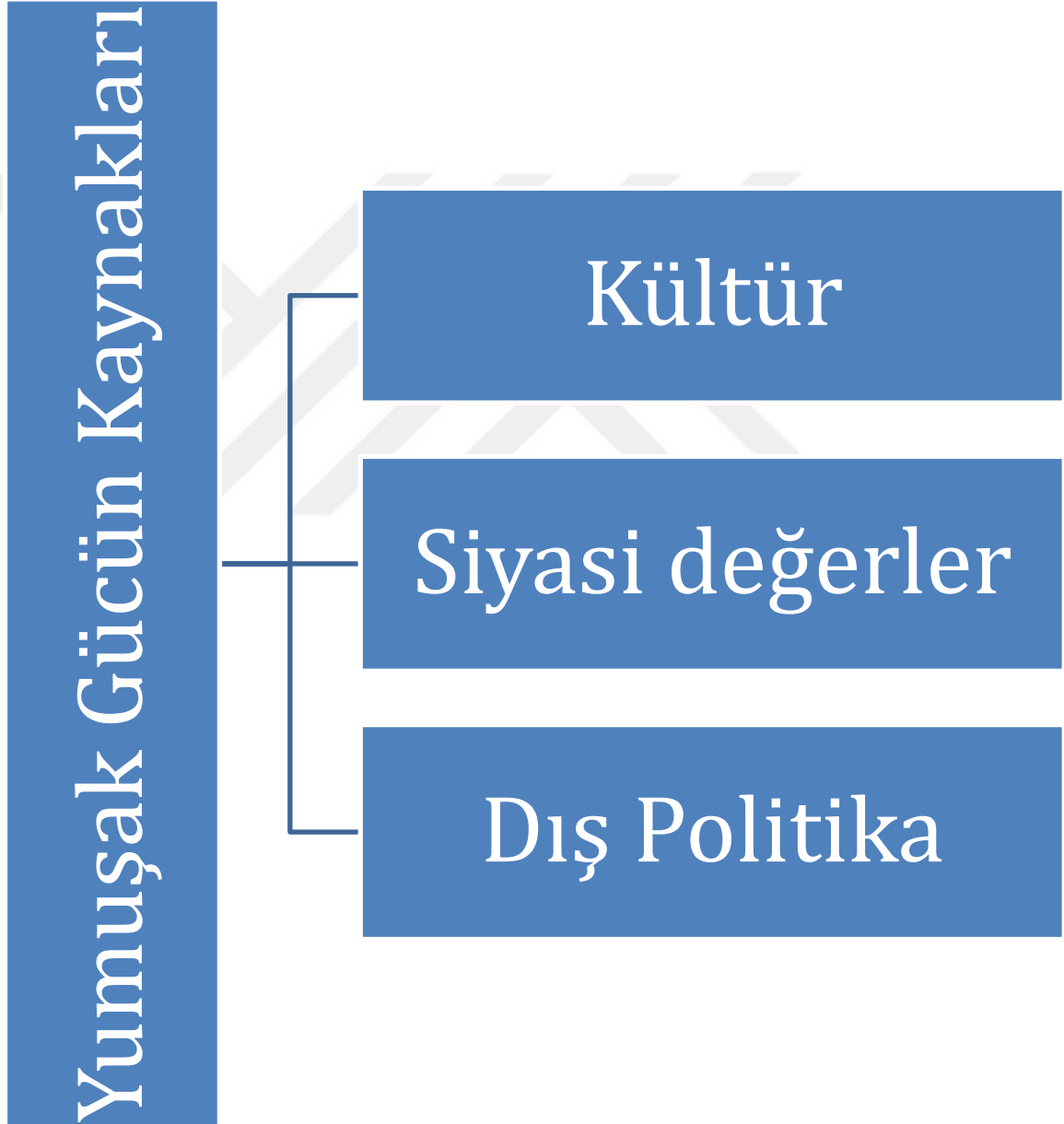
Ülkenin sert gücü ve yumuşak gücü kurumlar eliyle kullanılmakta, azaltılmakta ve artırılmaktadır. Askeri ve ekonomik güç olan sert güç devletin doğru politikaları ile artabileceği gibi yumuşak gücü de devletin doğru politikaları ile artabilecektir. Yumuşak güç üzerinden bakmak gerekirse kurumlar doğru pozisyonlandırıldıkları ve yumuşak gücün unsurları ile desteklendiği sürece ülkenin yumuşak gücünü de arttırabilir. Örnek vermek gerekirse, Roma İmparatorluğu'nun kurduğu sistem ile birlikte Latince tüm dünyada geçerli bir dil olmuş ve Roma değerleri dünyanın her yerinde önemli olarak atfedilmiştir. Aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun kurduğu adalet sistemi aynı şekilde yumuşak gücünü arttırarak diğer ülkelerde yaşayan tebaaların üzerinde çekicilik yaratmışlardır. II. Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni düzende savaşın etkilerini silmeye çalışan Avrupa için kurulan Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi kurumlar ABD'nin yumuşak gücünü arttırmıştır (Nye, 2004: 11).

Kurumların ülkenin yumuşak gücünü arttırdığı durumlara bakıldığında ise devletin bu kurumları kullanırken kendi gücünün diğer ülkeler nezdinde meşruiyetine de bakmak gerekmektedir. Diğer bir deyişle bir devlet gücünü diğer ülkeler nezdinde meşrulaştırabilirse, kendi isteklerine karşı direnç daha az olabilecektir. Eğer bir ülkenin kültürü ve ideolojisi diğer devletler için cazip ise diğer aktörler bu devleti doğal olarak takip edeceklerdir (Nye, 2004: 9-11).

1.2.2.1. Yumuşak Gücün Kaynakları

Bir ülkenin yumuşak gücünün belirli kaynakları mevcuttur. Devletin her davranışı yumuşak güçte artış veya azalma sağlamayacağı gibi diğer devletler üzerinde de bir etki

bırakmamaktadır. Nye, bir ülkenin yumuşak gücünü üç temel kavram üzerine oturtmuştur. Yumuşak güç bu kaynaklar üzerinden kullanılabilir, artabilir ve azalabilir. Nye'a göre yumuşak gücün üç ayrı kaynağı mevcuttur. Bu kaynaklar kültür, siyasi değerler ve dış politikadır (Nye, 2004: 11).

Şekil 3: Yumuşak Gücün Kaynakları

Kaynak: Joseph S. Nye, “Soft Power: The Means to Success in World Politics”, 2004, s.11.

Bu üç unsuru yumuşak gücün kaynaklarından kabul edebilmek için bazı referans noktaları mevcuttur. Diğer bir deyişle her kültür, her siyasi idealler veya her dış politika hamlesi bir ülkeye yumuşak güç olarak geri dönmemektedir.

1.2.2.1.1. Kültür

Bu üç kaynağın referans noktalarına bakmak gerekirse, bir ülkenin kültürünün yumuşak güç kaynağı olarak kabul edilebilmesi için diğer ülkeler tarafından çekici olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Kültürün tanımına bakmak gerekirse toplumdaki değerlerin ve bu değerlerin uygulanmasının yarattığı anlama kültür denmektedir (Nye, 2004: 11).

Kültür çeşitli şekillerde toplumların yansıması olarak ortaya çıkabilir. Kültür, edebiyat ve sanat gibi değerler olabileceği gibi Hollywood filmleri veya futbol maçları gibi popüler kültür değerleri de olabilmektedir.

Bir ülkenin kültürü evrensel değerleri ne kadar bünyesinde barındırır ise bu kültürün diğer ülkeler tarafından kabul edilmesi de o derecede kolay olacaktır. Aynı şekilde bir ülke bünyesinde evrensel değerler barındıran kültürü ile birlikte uyguladığı politikalar da bu değerleri desteklerse diğer ülkelerin bu değerleri kabul etmesi ve cazip görmesi olasılığı da artacaktır. Kültürdeki en önemli hususlardan birisi ülkenin kültürünün bir değer olarak diğer ülkelere cazip görünmesi ve kabul edilmesidir (Nye, 2004: 11).

Örnek vermek gerekirse Etiyopya’da bazı kabilelerde bir erkeğin büyüdüğünü ispat edebilmesi için tüm aile fertleri tarafından vücudunda yaralar açılana kadar dövülmesi gerekmektedir. Endonezya’nın Güney Sulawesi Bölgesi’nde yaşayan halkın ölümlere saygı göstermek için her üç yılda bir mezarlarını açarak yeni giysiler giydirmesi de başka bir ilginç gelenektir (Cumhuriyet, 2013). Bu sayılanlarda çeşitli ülkelerin kültürü bulunmasına rağmen diğer ülkelere çekici gelmediği için yumuşak güç unsuru sayılmamaktadır. Bununla birlikte Hollywood filmleri aracılığıyla aktarılan ABD’nin insan haklarına saygılı ve özgürlüklerin güvence altında olduğu ülke olması ve her bireye devlet tarafından eşit davranılması kültür

olarak diğer ülkelerin insanlarına çekici gelmektedir ve bu durum da ABD'ye yumuşak güç olarak yansımaktadır (Güzelipek, 2018: 231).

Kültür konusunda dikkat edilmesi gereken husus ise kültürün yumuşak güce eşit olmadığıdır. Bir ülkenin kültürel değerleri evrensel değerleri kapsasa ve birçok ülke tarafından kabul edilse dahi bu ülkenin yumuşak güç potansiyeline doğrudan yansıdığı anlamına da gelmemektedir (Lee G. , 2009: 205-209). Örnek vermek gerekirse, Alman sanayisinin ürünlerinin tüm Avrupa'da yaygın olmasının bir sonucu olarak Almanya'nın yumuşak gücünün tüm Avrupa'da artacağı anlamına gelmemektedir. Sadece Alman arabalarının birçok ülkedeki birçok insan tarafından kaliteli ve Alman kültürü içerisinde disiplin anlayışı ile üretilmiş olması sonucunda bunları kullanan ülke insanlarının Alman politikalarına doğrudan sempati duyması mümkün değildir.

Yumuşak gücün kaynağı olarak kültürün bir alt dalı (alt kültür) olarak kabul edilen popüler kültür de yumuşak güce katkı yapabilecek kaynaklar arasındadır. Enformasyon çağında herkesin dünyada popüler olan kültürlerle internet üzerinden hızla ulaşma şansının olması sebebiyle de popüler kültür, devletler için uluslararası ilişkilerde de önem arz etmeye başlamıştır. Popüler kültürün ürünü olan ve ülkeler arasında ortak değerlerden biri olan spor da popüler kültür ürünlerinden birisidir ve devletler tarafından doğrudan olmasa da desteklenerek yumuşak güce dönüştürülme potansiyeline sahiptir. 2002 yılında NBA takımlarından Houston Rocket, Çinli basketbolcu Yao Ming'i NBA Draft'ında seçerek ABD'nin Çin'deki popülaritesini büyük oranda arttırmıştır. Aynı şekilde İngiltere Premier Lig dünyanın en çok ülkesinde yayınlanan bir spor ligi olarak İngiltere'nin dünyada tanınmasına sebep olmuş ve yumuşak gücüne doğrudan etki eden popüler kültür unsurlarından birisi haline gelmiştir. Dünyanın birçok ülkesinde yaşayan insanlar tarafından talep gören sportif faaliyetler ülkenin kültürünün dünyanın birçok ülkesine ve insanlara ulaşması için önemli bir işlev görmektedir (Park, 2017: 1).

Kültürün diğer bir alt dalı olan, yüksek kültür olarak kabul edilen eğitim faaliyetleri de yumuşak gücün kaynakları olarak kullanılabilen bir kavramdır. Ülkenin eğitim imkânlarının fazla olması vesilesiyle cazibe merkezi haline gelmesi ile birlikte diğer ülkelerin seçkin sınıfı ile doğrudan temas etme şansı yakalayacaktır. Böylece ülke kendi

kültürünü diğer ülkelerin yüksek eğitim alacak ve lider olabilecek kadroları nezdinde sempati yaratabileceklerdir (Ping ve Li, 2015: 157).

21. yüzyılda kitle iletişim araçlarının gelişmiş olması sebebiyle bir ülkede gelişen her olayın diğer toplumlar tarafından öğrenilmesi ve duyulması çok kısa bir süre alacaktır. Toplumların birbirinden etkilenmesinin çok hızlı olduğu bu süreçte cazip ve ilgi çeken kültürler ülke için büyük bir cazibe merkezi yaratabilmektedir. Bu sebeple evrensel değerler ile kesişen kültürler, diğer ülke toplumları tarafından daha çabuk ve kolaylıkla benimsenebilecektir (Jaitner, 2012: 14-19).

1.2.2.1.2. Siyasi Değerler

Bir ülkenin siyasi değerleri daha doğru bir tanımlama ile uyguladığı hükümet politikaları eğer başka ülkelerde yaşayan insanlar tarafından sempati ile karşılanıyor ve buna karşılık da bir cazibe yaratıyorsa bu durum o ülkenin yumuşak gücünü arttıracak bir unsur olacaktır. Hükümetlerin politikalarını uygularken belirli siyasi değerlere bağlı kalmaları ve bu değerleri kişisel çıkarları doğrultusunda dahi değiştirmemeleri diğer ülkelerde yaşayan insanların tercihlerini doğrudan etkileyecek bir tutumdur. Örnek vermek gerekirse ülkenin birindeki diktatörün yaptığı insan hakları ihlallerine eğer göz yummak ve bunu göz ardı etmek yumuşak gücü ters yönde etkilemektedir. Bununla birlikte eğer hükümetler insan hakları konusunda hem kendi ülkesinde vatandaşlarına, hem de diğer ülke vatandaşlarına itina ile davrandığı durumda bu durum diğer ülkelerdeki vatandaşların dikkatini çekip cazibe yaratacaktır (Nye, 2004: 55-60).

Siyasi değerlerin yumuşak gücün kaynaklarından biri olması ve ülke tarafından kullanılabilmesi için en dikkat edilmesi gereken husus aynı değerlerin ülke içerisinde de uygulanmasıdır. Eğer hükümet, ülke içerisinde uyguladığı politikalarla değerleri göz ardı etmesine rağmen uluslararası arenada veya başka ülke topraklarında bu değerlerin savunulması gerekliliği üzerinde duruyorsa bu durum ilgili politikanın meşruiyetini

kaybettireceği gibi diğer ülkelerde de cazibe yaratmayacak, bu durum da ülkenin yumuşak gücünü azaltacaktır (Nye, 2004: 55-60).

1.2.2.1.3. Dış Politika

Dış politika devletin çıkarlarını doğrudan ilgilendirdiği ve gerektiğinde sert güce kolaylıkla başvurulabildiği bir alan olarak yumuşak gücün de en çok etkilendiği alanlardan birisidir. Uluslararası hukuka uygun geliştirilen dış politika ülkeye hamlelerinde meşruiyet sağladığı gibi aynı zamanda yumuşak gücü de beraberinde getirmektedir. Çıkarlar ile doğru olan aynı zamanda diğer hükümetler ve toplumlar nezdinde sempati toplayacak hamle arasında kalındığında hükümetler iki tarafın artı ve eksilerini değerlendirerek karar vermek durumunda kalmaktadırlar (Noya, 2006: 65-66).

Sert gücün en kolay kullanılabileceği alan olarak dış politika yumuşak güç unsurları ile de desteklenmek durumundadır. Örnek vermek gerekirse bir ülke sınırında yaşadığı güvenlik sorunlarını hallederken sert güce başvurmak en tabii hakları olmasına rağmen sınırda yaşayan insanların haklarına, emniyet ve özgürlüklerine saygı göstermesi de yumuşak gücü arttıran etmenlerdendir. Diğer bir deyişle ülkeler dış politikada evrensel değerleri de göz ardı etmeden politikalar uygulamalıdır (Sancak, 2016: 102).

Dış politikada her ülke kendi çıkarlarını ön planda tutmakta ve bu çıkarlarını korumak için de çeşitli hamlelerde bulunmaktadır. Her ülkenin kendine özgü ve çıkarlarını korumak için uluslararası ilişkilerdeki güç seviyesine göre uyguladığı bir politika mevcuttur. Burada önemli olan husus ise dış politikada ülkelerin uyguladığı politikaların diğer ülkeler ve toplumlar tarafından nasıl algılandığı da önem arz etmektedir. Uluslararası değerlere ve insan haklarına önem veren ülkeler, dış politikalarını buna göre şekillendirirse diğer ülkeler ve toplumlar nezdinde de cazibesini arttıracaktır. 21. yüzyılda kitle iletişim araçlarının da gelişmiş olması sebebiyle toplumlar ülkelerin uyguladığı dış politika hakkında doğrudan bilgi sahibi olabilmektedir. Bu sebeple ülkelerin uyguladığı dış politikalar kamuoyunun da

gözü önünde olacağı için şeffaf ve evrensel değerlere saygılı dış politikalar olmak durumundadır (Demir, 2012: 63).

1.2.2.2. Yumuşak Gücün Araçları

Yumuşak güç temel olarak üç sacayağı üzerine oturtulan bir kavramdır. Kaynak olarak kültür, dış politika ve siyasi değerler üzerine kurulan yumuşak güç kavramı birçok aracın bir arada kullanılmasını gerektiren ve sert gücün uygulanmasından daha kapsamlı ve zor bir süreçtir.

Nye'a göre yumuşak gücün kullanımı sert gücün unsurları olan askeri ve ekonomik gücün kullanımından daha zordur (Nye, 2004: 5). Nitekim, sert gücün unsurlarına bakıldığında değişkenler doğrudan devletler ve hükümetler tarafından kontrol edilirken, yumuşak gücün uygulanabilmesi için kontrol edilemeyen birçok değişken mevcuttur. Dolayısıyla yumuşak güç uygulanmaya başlamadan önce kaynakları ve araçları vasıtasıyla elde edilmesi gereken bir kavramdır.

Yumuşak gücün araçları vasıtasıyla kullanımı da bu gücü ülke için daimi olarak sağlamamaktadır. Elde edilmesi zor bir güç olmasına rağmen, uygulanacak yanlış dış politika, siyasi değerlerden vazgeçilmesi veya kültürün evrensel değerlerle özdeşleşmemesi gibi durumlarda ülkelerin yıllar boyunca inşa ettiği yumuşak güç kısa sürede yok olabilmektedir.

Tablo 1: : Yumuşak Güç (Kaynaklar-Araçlar-Hedefler)

Yumuşak Güç Kaynağı	Araçlar	Hedef
----------------------------	----------------	--------------

Dış Politika	Hükümetler Medya Sivil Toplum Kuruluşları Uluslararası Örgütler	Hükümetler Toplumlar
Siyasi Değerler	Medya Sivil Toplum Kuruluşları Uluslararası Örgütler	Hükümetler Toplumlar
Yüksek Kültür	Hükümetler Sivil Toplum Kuruluşları Uluslararası Örgütler	Hükümetler Toplumlar
Popüler Kültür	Medya Piyasalar	Toplumlar

Kaynak: Joseph S. Nye, “Public Diplomacy and Soft Power”, **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, Cilt 616, Sayı 1, 2008, s. 107.

Yumuşak gücü artırma yoluna gitmek oldukça kısa vadeli sonuç alınabilecek bir kavram olmamasının sebeplerinden birisi de araçları arasında medya, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve piyasanın araçlar olarak doğrudan etkiye açık olmamasıdır. Aynı zamanda bu araçların etkin kullanımı sağlansa dahi diğer ülkeler ve toplumları etkilemek ve cazibe merkezi olarak ilgilerini çekmek zaman gerektiren bir eylemdir (Nye, 2008: 107).

Bir ülkenin sivil toplum kuruluşları o ülkenin hükümetinin resmi yumuşak güç politikalarının uygulanmasında doğrudan rol alabilmektedir (Miranda, 2015: 25). Devletin çeşitli fonlar, ekonomik destekler veya devlet kademesindeki görevlilerin sivil toplum kuruluşunun aktivitelerine demeç olarak ya da doğrudan katılımı ile verdiği desteklerle birlikte sivil toplum kuruluşları ülkenin yumuşak gücüne doğrudan katkı sağlayabilmektedir. Örnek vermek gerekirse, Türkiye’nin 2005 yılını Afrika Yılı ilan etmesi ile birlikte Türk sivil toplum kuruluşlarının birçoğu Afrika üzerine çeşitli politikalar üretmeye başlamışlardır. Su kuyusu açma, kurban bağıışı, erzak, tıbbi yardım, klinik açma, katarakt ameliyatları gibi birçok proje geliştiren Türk sivil toplum kuruluşları, Türkiye’nin Afrika’daki yumuşak gücüne büyük katkıda bulunmuşlardır (Purtaş, 2013: 2).

Yumuşak gücün araçlarından bir diğeri de medyadır. Devletler diğr toplumları etkilemek için kendi bünyelerinde yabancı dilde yayın yapan çeşitli televizyon, radyo ve web siteleri kurmaktadır. Al-Jazeera, BBC, Voice of America, Russia Today gibi medya araçları yabancı ülkelerde yayın yapan ülkenin fikirlerini düşüncelerini dış politika hamlelerini, kültürünü yayma ve sempati oluşturma amacındadırlar. Burada ayrımı yapılması gereken husus bu kurumların hiçbirli ilgili ülkenin propagandalarını yapmamaktadırlar. Medyanın buradaki temel amacı yayın yapan ve yayının yapıldığı ülkeler arasında değerlerin, kültürün tanıtılması ve uzun dönemli bir işbirliği ile etkileşim kurmaktır (Nye, 2004: 107).

Dünyada uluslararası kuruluşların önemi II. Dünya Savaş sonrasında artış göstermiştir. Gerek güvenlik konusunda ittifakları oluşturma gerekse yeni savaşları engellemesi gerekse ekonomik işbirliği açısından uluslararası kuruluşlar, devletler için önemli hale gelmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca genellikle güvenlik ihtiyacını karşılamak ve bu amaçla işbirliği yapmak için kurulan uluslararası kuruluşlar, 21. yüzyıla gelindiğinde ise varlıklarını, görev tanımlarını değiştirerek veya genişleterek sürdürmeye devam etmişlerdir (Gartner, 2013: 264-267).

II. Dünya Savaşı sonrasında yeni bir dünya savaşını engellemek ve aktörler arasında bir denge oluşturmak için kurulan Birleşmiş Milletler zamanla birçok alanda faaliyet göstermeye ve toplumlar için çeşitli yardımlar yapmaya projeler üretmeye başlamışlardır (Li, 2018: 1). Birleşmiş Milletlerin alt kurumları olarak organize olan bu alt kuruluşlar her konuda dezavantajlı olan ülkelerin insanlarına çeşitli projeler üretme yoluyla yardımcı olmaya başlamışlardır. Devletler de bu projelere katılarak dezavantajlı ülkeler üzerinde, uluslararası kuruluşları araç olarak kullanarak, yumuşak güçlerini artırma yoluna gitmektedirler. UNICEF, UN WOMEN, UNHCR, UNDP ve UNESCO gibi kurumların ülkeler ve toplumları için oluşturduğu projelere katılan devletler, kendi ülkelerinin cazibesini diğr toplumlar nezdinde arttırabilmekte, bunu yapmak içinde BM'nin alt kurumlarını kullanabilmektedir (Doeser ve Nisbett, 2017: 11).

Yumuşak gücün araçları kaynağına göre belirlenerek doğru kullanıldığında hedeflere ulaşmaya yardımcı olmaktadır. Yumuşak gücün araçları kullanılırken devletlerin öncelikle kısa vadede geri dönüş alamayacaklarının farkında olmaları gerekmektedir. Toplumun bir

kısmında veya çoğunda iyi duygular yaratmak ve bunun sonucunda da işbirliğine gitme süreci uzun vadeli bir yaklaşım olarak gerçekleşmektedir.

Devletler yumuşak gücün araçlarını kullanırken meşruiyet ilkesi de dikkat etmeleri gereken bir diğer husustur. Kendi ülkesinde insan hakları ve özgürlüklere dikkat etmeyen bir devletin uluslararası arenada bu değerleri savunması, diğer ülkeler ve toplumlar nezdinde sempati yaratmak yerine var olan cazibenin de kaybolmasına yol açacaktır. Diğer bir deyişle, meşru olmayan hiçbir yumuşak güç hamlesi başarılı olamaz (Nye, 2004: 44).

1.2.2.3. Yumuşak Gücün Sınırları

Yumuşak güç kavramı ilk çıktığı dönemden sonra çeşitli kavramlarla birlikte zenginleşerek kullanılmaya devam etmiştir. Yumuşak güç de sert güç gibi kendi unsurlarının ve kaynaklarının doğru kullanılması durumunda ona uygun olan olaylarda karşılık bulabilmekte ve ülkeye güç sağlayabilmektedir (Nye, 2004: 15-18).

İletişim ve bilgi çağında yumuşak güç sert güce oranla daha önem kazanmasına rağmen uygulanması konusunda gerek yapısal gerekse ülkelerin yapılarından ötürü belirli zorluklar ve kısıtlar mevcuttur. Bu kısıtlar ve zorluklar yumuşak gücün kullanımındaki eksik yanlarından olabileceği gibi ülkelerin yapılarından, yönetim şekillerinden, gelişmişlik düzeylerinden de kaynaklanabilmektedir (Yılmaz S. , 2008: 56-57).

Yumuşak gücü limitleyen ilk kavram zayıf ülkeler tarafından nadiren kullanılabilmesidir. Ülkelerin yumuşak güç kullanımında başarılı olabilmeleri için gereken unsurlara genellikle demokratik ve gelişmiş ülkeler sahiptir. Evrensel değerleri savunmanın ve kültürünü diğer ülke toplumlarına ihraç edebilmenin yumuşak gücün temel koşullarından olduğu göz önünde bulundurulduğunda birçok ülke bu konuda yetersiz kalmaktadır. Aynı zamanda demokratik olmayan ve sanayisi geri kalmış ülkelere bakıldığında yönetim şeklinin ve liderlerinin yumuşak güç yerine çoğunlukla sert güç tercih ettiği de açıkça görülmektedir. Ülkelerin karar vericilerinin bu tercihi hem ülkelerin yumuşak gücüne sekte vurmakta hem de diğer ülkeler nezdinde çekiciliğini azaltmaktadır (Nye, 2002: 8). Örnek vermek gerekirse,

Ortadoğu ülkelerinin hemen hepsinde demokratik olmayan bir yönetim şekli mevcuttur. Bu yönetim şekli evrensel hakları ve kurumların güçlü olmasının da önüne geçmektedir. Aynı zamanda bu ülkelerin kültürleri de insan odaklı olmadığından ve kültür güce biat içerdiğinden bu ülkelerin cazibe merkezi olması da neredeyse imkânsızdır.

Yumuşak gücün bir diğer sınırı ise yumuşak gücü kullanmak isteyen ülkenin kurumlarının kuvvetli olması ve yumuşak güç unsurlarını kuvvetlendirecek ve hizmet edecek kurumların var olması gerekliliğidir. Herhangi bir ülke sadece kendi kültürü ile yumuşak gücünü arttıramaz ve diğer ülkeler nezdinde cazibe merkezi olamaz. Ülkenin yumuşak gücü ancak özerk kurumlar, kurumları destekleyen karar vericiler ve buna uygun iç ve dış politika ile arttırılabilmektedir. Diğer bir deyişle yumuşak gücü arttıracak kurumların olmaması, bu kurumların özerk hareket edememesi ve ülkenin dış politikasının yumuşak güce uygun olmaması durumunda ülke yumuşak gücü kullanamamaktadır (Nye, 2004: 15-18).

Yumuşak gücün ülkeler için bir diğer sınırlayıcı noktası ise yumuşak güç kaynaklarının her ülkede farklı algılar ile karşılanabilmesidir. Örnek vermek gerekirse, bireyciliğin ön plana çıktığı kültürler Uzak Doğu ülkeleri için cazip olmaktan uzak, tam tersine itici bir faktördür. Bireyciliğin desteklendiği ülkelerde oluşan kültürler netice itibariyle aile ve birliktelik kavramlarının kuvvetli olduğu ülkelerde işe yaramamaktadır.

Yumuşak gücün bir diğer sınırlandığı nokta yumuşak gücün ülkenin güvenliğine doğrudan etkisi olmamasıdır. Terör örgütleri gibi bağımsız olarak faaliyet gösteren veya diğer ülkeler tarafından desteklenen örgütlere karşı yumuşak güç etkisiz bir silahtır ve sert gücün devreye girmesi gereken bir durumdur (Nye, 2004: 25-26).

Sonuç olarak yumuşak güç sınırları olmayan ve her ülke tarafından uygulanabilecek bir kavram değildir. Ülkelerin algı farklılıkları, değişken kültürler ve yumuşak gücün uygulanması için gerekli olan değişkenlerin fazlalığı yumuşak gücün uygulanması için zor ve kapsamlı bir politikalar bütünü gerektirmektedir.

BÖLÜM 2: YUMUŞAK GÜÇ ÇERÇEVESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN ANALİZİ (2010-2020)

2.1. Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Güç Kavramına Yaklaşımı

Sert güç ve yumuşak güç her devlet için kullanması gereken iki güç çeşidi olarak görünse de yumuşak gücün ortaya çıktığı tarih olan Soğuk Savaş'ın bitimine kadar yumuşak gücün uygulaması, kaynakları ve araçlarından bahsedilememektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu sistem ve devletlerin güvenlik kaygıları vesilesiyle de askeri ve ekonomik güce atfedilen önem oldukça fazladır. Devletlerin varlıklarını sürdürme ve güvenliklerini sağlama kaygıları sebebiyle de yumuşak güç gibi bir kavramın ortaya çıkması mevzubahis değildir.

II. Dünya savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu sistem Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştır. SSCB liderliğindeki Doğu Bloğu ülkeleri ile ABD liderliğindeki Batı Bloğu ülkeleri kendi güvenliklerini sağlamak, gelecek karşı tehditleri bertaraf etmek ve ekonomik kalkınmaları sağlamak amacıyla askeri ve ekonomik işbirliği kurma yoluna gitmişlerdir. Bu dönem aynı zamanda realizmin de yükselişe geçtiği dönemdir.

I. Dünya Savaşı sonrası süreçte idealizmin, uluslararası ilişkiler teorisi olarak yıkılmasıyla birlikte yerini realist yaklaşım almıştır. II. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş süresince güçlenen ve o dönemki uluslararası ilişkilerin sorunlarının birçoğuna karşılık verebilmesinden ötürü realizm dominant ideoloji haline gelmiştir (Viotti ve Kauppi, 2012: 51).

Realist ideolojiye göre devlet uluslararası ilişkilerin temel aktörüdür ve devletler ulusal çıkarları çerçevesinde güvenliğini korumak ve varlığını devam ettirmek için gücü kullanırlar ve güçlerini arttırmaya çalışırlar. Uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan devletin bağımsızlığını ve varlığını sürdürmek temel dürtüsüdür ve bu dürtü çerçevesinde kendi çıkarını düşünerek hareket etmektedir (Steans, Pettiford, Diez , ve El-Anis, 2010: 57).

Realizme göre uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir. Diğer bir deyişle devletlerin hareketlerini düzenleyecek bir merkezi otorite yokluğunda her devlet kendi çıkarına göre hareket etme yoluna gitmektedir. Bu durum da devletlerarasındaki çatışmaları kaçınılmaz kılmaktadır. Devletler güvenlik istekleri ve tehdit algıları sebebiyle güçlü devlete karşı ittifak kurma ve gücü dengeleme yoluna gitmektedirler. Örnek vermek gerekirse, tek başına SSCB ile güç mücadelesinde ve olası bir çatışmada başarılı olamayacağını bilen Yunanistan, NATO'ya katılmak suretiyle güç dengesini sağlamaya çalışmıştır (Steans, Pettiford, Diez , ve El-Anis, 2010: 57).

Güç kavramı realist teorinin temelini oluşturmaktadır. Bu kavram üzerinde realist teorisyenlerin de uzlaşmamış olmasına rağmen merkezi otoritenin yokluğunda devletlerin güçleri ve güç kabiliyetleri güvenliklerini sağlamak için önem arz etmektedir. Realistlerin bir kısmı gücü o ülkenin askeri, teknolojik, ekonomik ve diğer tüm kapasitelerinin toplamı olarak kabul ederken, bazı realistler ise devletin gücünün diğer ülkelere göre görece olarak karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir (Viotti ve Kauppi, 2012: 52). Örnek vermek gerekirse, Yunanistan'ın askeri, teknolojik, ekonomik ve diğer tüm kapasitelerinin toplamı belirli bir seviyede güce tekabül etmekteyken, bu kapasite Türkiye ile karşılaştırıldığında çok eksik kalmaktadır.

Uluslararası sistemin anarşik yapısı realist argümanın diğer bir temasıdır. Buna göre merkezi otoritenin olmadığı ve ülkelerin kurallara uymasını zorlayacak bir otoritenin bulunmadığı uluslararası ortam anarşik yapıdadır. Bu anarşik ortamda devletler için kendi kendine yardım olarak adlandırılan⁴ bir yapı mevcuttur (Waltz, 1979: 102-128). Bu anarşik yapıda her devlet kendi güvenliğini sağlamak için sadece kendine güvenebilmektedir. Buna rağmen güç dengesini sağlamak için ittifaklar kurulmaktadır. Buna rağmen bu ittifaklara da tam anlamıyla güvenilememektedir (Copeland, 2012: 51). Örnek vermek gerekirse, Batı Bloğunun üyesi olan Türkiye için 1964 yılında Johnson Mektubu ile yaşadığı durum bunun tam karşılığıdır.

⁴ Orjinal tanımlama self-help system'dır

Realizme göre ulusal çıkarları sağlamanın en güvenilir yolu sert güç unsurları olan ekonomik ve askeri gücü kullanmaktır. Devletler bu unsurları diğer ülkeyi veya ülkeleri çıkarları doğrultusunda hareket etmeye yöneltmek veya zorlamak için kullanmaktadırlar (Oğuzlu, 2007: 83). Anarşik uluslararası sistemde devletlerin çoğu kendi çıkarlarını maksimize etmek amacıyla havuç ve sopayı kullanmaktadırlar. Ekonomik yaptırımlardan askeri müdahaleye kadar geniş bir yelpazede kullanım alanı bulunan sert güç Soğuk Savaş süresince büyük bir hâkimiyete de sahiptir.

Nye'a göre Sovyetlerin çökmesi ile birlikte devletlerin askeri güç kullanımları da azalma göstermiştir. Devletlerin kurduğu çeşitli kurumlar, uluslararası sivil toplum örgütleri ve kuruluşlar sayesinde sert gücü kullanmak da ekonomik olarak verimsiz hale gelmiştir. Nye bu durumu sert gücün yok olduğu veya etkisinin yok denecek kadar azaldığı gibi bir düşünce ile karıştırılmaması gerektiğinin de üzerinde durmuştur. Sert güç caydırıcı unsurları ile birlikte var olmaya devam etmekte olmasına rağmen yumuşak gücün önemi Soğuk Savaş dönemine göre oldukça fazla artmıştır. Toplumların daha aktif oldukları Soğuk Savaş sonrası dönemde yumuşak gücün unsurları olan kültür, tarih, cazibe merkezi olma, ekonomik gelişmişlik, sanat, bilim edebiyat gibi kavramlar ön plana çıkmışlardır. Bu unsurlara bağlı olarak ülkenin yumuşak gücü kültürü, uyguladığı politikalar ve siyasi değerleri nispetinde artmış veya azalmıştır (Nye, 2004: 8).

Tarih boyunca uluslararası ilişkiler alanında en uzun süre tartışmasız hakimiyet kuran realizmin kesin hakimiyeti Soğuk Savaş'ın sonuna kadar devam etmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte ortaya çıkan yeni dünya düzeninde sosyal teoriler, kimlik, yumuşak güç, işbirliği gibi kavramlar ön plana çıkmaya başlamıştır. İki kutuplu dünyanın sona ermesi ile birlikte tehdit algısının devletler gibi makro yapılardan terör örgütleri gibi mikro yapılara kayması ile de devletler, sert güç kullanımının yanı sıra hem ekonomik olarak daha az maliyetli hem de insanları etkilemeye yönelik olarak yumuşak güç kavramını gündeme almaya başlamışlardır. Enformasyon çağı sonrasında bilginin, kültürün ve ülkelerin politikalarının saniyeler içerisinde dünyanın öbür ucuna gitmesiyle birlikte yumuşak güç daha da önem arz etmeye başlamıştır (Nye, 2004: 8-9).

Soğuk Savaş sonrası realizmin hakimiyetini yitirmesi ile birlikte yeni bir yaklaşım olan sosyal konstrüktivizm de yükselişe geçmiştir. Realist doktrinin temaları olan güç, devlet ve sistem gibi kavramlara karşı çıkmamasına rağmen bunların yanı sıra kültüre, gelenek ve normların da önem arz ettiğini belirten sosyal konstrüktivizm aynı zamanda uluslararası arenadaki anarşinin de devletler tarafından yaratıldığını belirtmiştir (Wendt, 1992: 391-400).

Konstrüktivist yaklaşım uluslararası ilişkilerde devleti temel aktör olarak kabul etmekle birlikte devlet dışı aktörleri, uluslararası örgütleri, sivil toplum örgütleri ve devletlerin özerk kurumlarını da uluslararası ilişkilerin aktörleri olarak kabul etmektedir. Diğer bir deyişle uluslararası ilişkiler sadece devletler tarafından değil aynı zamanda da devlet dışı aktörler tarafından da şekillendirilmektedir.

Konstrüktivist yaklaşım uluslararası ilişkilerin sosyal yönüne de bakmaktadır. Devletlerarasındaki ilişkiler sosyal bir yapı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu durumu Wendt şu şekilde açıklamıştır. Wendt'e göre ABD için İngiltere'nin sahip olduğu 500 nükleer silah Kuzey Kore'nin sahip olduğu 5 nükleer silahtan daha az tehlikelidir. Bu durumda ABD ile İngiltere arasındaki sosyal ilişkilerin ikili arasındaki tehdit algısını da değiştirdiğini belirtmiştir (Wendt, 1995: 73).

Konstrüktivist yaklaşım materyal kapasiteleri diğer bir deyişle askeri ve ekonomik gücü (sert gücü) reddetmemekle birlikte uluslararası ilişkilerde sosyal unsurları (yumuşak güç) da önemsemektedir (Viotti ve Kauppi, 2012: 279).

2.2. Türk Dış Politikasında Yumuşak Gücün Tarihsel Arka Planı

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde blok üyesi olan her ülke gibi realizmi benimsemiş ve dış politikasını Batı Bloğuna paralel olarak realist doktrine göre şekillendirmiştir. Bu durum Soğuk Savaş süresince ve hatta Soğuk Savaş'ın sonrasındaki on yılda da Türkiye'nin realist doktrine sıkı sıkıya bağlı kalmasına sebep olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında yumuşak gücün Türkiye ve Türk dış politikası için yeni bir kavram olmamasına rağmen sistematik olarak uygulanması için 21.yüzyılın beklenmesi gerekmiştir (Tuğtan, 2016: 11-12).

Bu konudaki ilk hamle Soğuk Savaş sonrasında Sovyetlerden ayrılan Türki Cumhuriyetler ile işbirliğimizi ve ilişkilerimizi güçlendirmek için kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı ile gerçekleşmiştir. Ortak tarih ve kültüre sahip olduğumuz Türki Cumhuriyetlerin liberal dünyaya adaptasyon, ekonomik kalkınma, reformlar, eğitim vb. konularda Türkiye’den talepleri olması üzerine TİKA bu ülkeler ile Türkiye arasındaki işbirliğini geliştirmek için konumlandırılmıştır (TİKA, Tarihçe, 2021).

TİKA, 21. yüzyılda Türk Dış Politikasının önemli araçlarından birisi ve yumuşak güç unsurlarından birisi olarak görev yapmaktadır. Zamanla ihtiyaçlara binaen Türk Dış Politikasının araçları olarak farklı kurumlar kurulmuş, var olan kurumlar yeniden yapılandırılmış ve Türk Dış Politikasının yumuşak güç unsurları olarak görev yapmaya devam etmektedirler (Akıllı, 2014: 1-7).

Soğuk Savaş sonrası dünya siyasetinde yaşanan değişim ile birlikte Türkiye ilk anda bu duruma ayak uyduramamıştır. Soğuk Savaş’ın bittiği dönemde Türk siyasetinin istikrardan uzak olması, ekonomik sorunların fazlalığı ve yeni geçilen ekonomik sistemin ülkede yarattığı dönüşüm sancısı sebebiyle Türk Dış Politikası Soğuk Savaş alışkanlıkları ile dış politika üretmeye devam etmiştir. Aynı zamanda dönemin karar vericilerinin de iç sorunlardan dolayı sürdürdüğü katı statükocu dış politika da yumuşak gücün göz ardı edilmesini sağlamıştır (Şahin, 2014: 120-121).

Türkiye de bu dönüşümü geç de olsa kabullenmiş ve 21. yüzyıl ile birlikte yumuşak güç unsurlarına ağırlık vermeye başlamıştır. Esasen ilk olarak 1992 yılında kurulan TİKA ile birlikte yumuşak güç kullanılma fikri ortaya çıkmasına rağmen dönemin ekonomik ve siyasi şartlarında TİKA yeterince etkin olamamıştır (Şahin, 2014: 120-121).

İsmail Cem’in Dışişleri Bakanlığı döneminde başlayan Türk dış politikasının statükocu yapısından proaktif yapıya dönüşümü ile birlikte yumuşak güç de önem kazanmaya başlamıştır (Doğan E. , 2021: 1).

İsmail Cem, Türk siyasal hayatında koalisyonlar dönemi olarak adlandırılan dönem olan 1990’ların sonunda 1997-1999 yılları arasında azınlık hükümetinde sonrasında ise 1999-2002 yılları arasında Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi’nin

kurduğu ANASOL-M olarak adlandırılan koalisyonda Dışışleri Bakanlığı yapmasına rağmen dış politikada önemli adımlar atmış ve değişimi başlatan kişi olmuştur. Çok değişkenli hükümet ve muhalefet yapısında ortaya koyduğu vizyon ile birlikte tüm tarafları ikna edip desteğini alarak dış politika yürütmüştür (Tuğtan, 2016: 3-8).

İsmail Cem Dışışleri Bakanlığı görevini devraldıktan sonra en çok eleştirdiği konu olan Türk dış politikasının statik tarafını değiştirme yoluna gitmiştir. Kendi deyimiyle “Türkiye’nin kültürel ve tarihsel mirasından kaynaklanan avantajlarının” varlığını ve kullanılması gerekliliğini öne sürmüştür (Cem, 2004: 10-15). Bu yaklaşım ile birlikte Soğuk Savaş döneminin statik yapısındaki dış politika araçlarını dinamik hale getirmeye ve dinamizmi sürdüreceği yeni kurumlar oluşturma yoluna gitmiştir. Cem, yaklaşımı ile Soğuk Savaş sonrasında Türk Dış Politikasında değişiklik yapılması gerektiğini söyleyen ve bunun için uğraşan ilk Dışışleri Bakanı olmuştur.

İsmail Cem döneminin, Türk dış politikasında en belirgin özelliği dış politikada sabit bir politikanın takip edilmemiş olması ve diplomasi kanallarının asla kesilmemiş olmasıdır. Örnek vermek gerekirse Kardak Krizi, Türk-Yunan yakınlaşmasını engellememiş, 4 Şubat 1997 tarihindeki Kudüs gecesi olayından sonra İran Büyükelçisi’nin Türkiye’yi terk etmesine rağmen sonrasında ilişkiler toparlanmıştır (Tuğtan, 2016: 7).

İsmail Cem, yumuşak gücün kaynaklarından olan kültür konusuna özellikle atıfta bulunmuştur. Cem’e göre Türkiye uluslararası arenadaki saygınlığını arttırmak için kültürü bir araç olarak kullanmalıdır. Cem, kültürün bir araç olarak kullanılması gerekliliğini Türkiye’nin bu coğrafyadaki varlığının ve Kafkasya, Ortadoğu, Balkanlar, Orta Asya ve Kuzey Afrika ile ilişkilerinin geçmişine dayanarak meşrulaştırmıştır. Türkiye bu coğrafyaların hepsinin bir parçasıdır (Cem, 2004: 15). Diğer bir deyişle, Türkiye Batılı ve Avrupalıdır ama Doğulu ve Asyalıdır da. Cem’e göre bu durum stratejik olarak Türk Dış Politikasına potansiyel bir güç ve araç sağlamaktadır (Cem, 2005: 78-79).

İsmail Cem’e göre Cumhuriyetin erken dönemleri için doğru bir siyaset olarak kabul ettiği Doğu’dan kopma siyasetini Soğuk Savaş sonrası için reddetmektedir. Cem’e göre dış politika üçlü sacayağı üzerine kurulmuştur. Bunlar;

- Ülkenin kültürü, tarihi, demokrasi seviyesi, imajı, yönetim becerisi
- Askeri gücü ve bu gücü caydırma unsuru olarak kullanabilmesi
- Ekonomik gücünün etkin olması, ülkenin dışındaki ve içerisindeki varlığının etkinliğidir (Cem, 2004: 52).

İsmail Cem'in bu dönemde uyguladığı dış politika sert güç ve yumuşak gücün birlikte kullanılması doğrultusunda şekillendirilmiştir. Burada dikkat çekici husus Türk Dış Politikasına yumuşak gücün bir araç olarak girmesidir. Cem, Soğuk savaş dönemindeki durumu iki güç merkezinin var olduğu ve iki büyük aktör olan ABD ve SSCB'nin karşılıklı rekabet içerisinde hareket ettiğini belirtmiştir. Buna rağmen her hamlenin sonunda caydırıcılık unsuru etkili olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında ise bu kısıtların ortadan kalkması neticesinde devletlerin hareket alanları genişlemiştir. Bu durumda ülkelerin izleyebileceği politikaların perspektifini de genişletmiştir (Cem, 2004: 23).

İsmail Cem'e göre Türk dış politikasında Doğu veya Batı diye bir ayrım olmamalıdır. Türk dış politikası her iki coğrafyaya da bir bütün olarak bakmak ve politikalarını bu bütünlük içerisinde geliştirmek ve uygulamak zorundadır (Cem, 2005: 78-79).

İsmail Cem Türkiye'nin bu yeni dış politika anlayışını uygulayabilmesi için beş unsur belirlemiştir. Bu unsurlar;

- Yeniden yorumlanmış tarih anlayışı
- Kültürel kimlik
- Barış ve istikrar
- Hızlı gelişen ve kalkınan ekonomi
- Model olan Türkiye'dir (Cem, 2004: 64).

Bu beş temel unsur da ortaya çıkarmaktadır ki 1997 sonrası Türk dış politikası yumuşak gücün kaynakları olan kültür, cazibe merkezi olma gibi kavramları ön planda tutmaya başlamıştır. Cem aynı zamanda yumuşak güç unsurlarının sert güç ile de desteklenmesi gerekliliğinin de üzerinde durmuştur. Yumuşak güç mutlaka ekonomik güç ile de desteklenmelidir.

İsmail Cem bu dönemde aynı zamanda komşularla sorunları da çözmeye çalışmıştır. Burada genel yaklaşım doğrudan komşulara taviz vermek değil bunun yerine iyi bir yaklaşım gösteren komşu ülkeye daha iyi bir yaklaşım ile karşılık vermek olmuştur. Cem'in bu durumu "Bakanlığa geldiğimde, çoğu komşumuzla ilişkilerimizin iyi gitmediğini gözlemledim ve yanlışın bir kısmının bize ait olması gerektiğini düşündüm. Türk hükümeti olarak bundan böyle karşı taraftan gelecek her olumlu adıma, iki olumlu adımla cevap verme ilkesini benimsedik." olarak dile getirmiştir (Cem, 2004: 65).

İsmail Cem dönemi; kültürü ve tarihi ile cazibe merkezi olmaya ve bir model ülke olma fikirleriyle birlikte Türkiye'nin yumuşak gücü kullanmak için gerekli zemini oluşturmaya başladığı, bunu kullanmak için TİKA gibi bir araç oluşturduğu dönemdir. Türk dış politikası bu dönemde oluşturmaya başladığı zihniyet değişikliği ile birlikte 21. yüzyılda yumuşak gücü aktif olarak TİKA'dan başka birçok araç ile uygulamaya devam etmiştir. Diğer bir deyişle Türkiye'nin yumuşak güç kaynakları ortaya çıkarılmış ve ilk defa bir araç ile aktif hale getirilmeye çalışılmıştır.

2.3. Türkiye'nin Yumuşak Güç Kaynakları

Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı Bloğunun önemli bir üyesi olarak ortak politikalar çerçevesinde dış politika geliştiren Türkiye için bu durum 1990'ların sonunda değişmeye başlamıştır. İsmail Cem ile birlikte uygulanmaya başlayan yeni dış politika realist unsurları bünyesinde barındırır da aynı zamanda yumuşak güce, kültüre, tarihe referans veren bir dış politikadır (Tuğtan, 2016: 10).

Bu değişim 21. yüzyılda daha belirgin ortaya çıkmıştır. AKP dönemi ile, İsmail Cem ile başlayan dönüşüm devam etmiş ve yumuşak gücü dış politikanın temel unsurlarından birisi haline getirmiştir. Türkiye'nin yumuşak güç kaynakları değerlendirildiğinde kaynakların Cumhuriyet geleneğinden ve Türk kültüründen gelen bir miras sonucu olduğu açıkça görülmektedir.

2.3.1. Kültür ve Tarih

Kültür toplumların yıllarca biriktirdiği alışkanlıkları, davranışları ve düşüncelerinin toplamı sonucu ortaya çıkmaktadır (Yuvalı, 1996: 211-212). Bu açıdan bakıldığında uygarlıklarınınuzun geçmişe dayanması veya ülkenin kurulduğu coğrafyanın birçok medeniyete ev sahipliği yapması kültürün zenginliğine de işaret etmektedir.

Kültüre Türkiye açısından bakıldığında birçok etmen kültürün zenginliğine katkı sağlamaktadır. Birinci olarak en kadim uygarlıklardan birisi olan Türk uygarlığının yazılı tarihe göre bilinen en eski varlığı milattan önceye kadar uzanmaktadır. Dolayısıyla Türklerin var olan kültürlerinin içerisinde en baskın unsurlardan birisi de uygarlıklarının geçmişinden bugüne dayanan kadim gelenekleridir (Akıllı, 2014: 2-3).

İkinci olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu coğrafya Hitit, Frig, Lidya, Urartu ve İyon gibi birçok kadim medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde var olan kültür az da olsa bu kültürlerin de etkisini içermektedir (Durmuş, 2018: 187).

nc olarak İslamiyet'in kabul edilmesi ile birlikte İslam kültürü de Türk kültürü içerisindeki yerini almış ve etkilerini göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin öncül devleti olan Osmanlı İmparatorluğu bu kültürlere ek olarak Bizans kültürünü de bünyesine katarak Türk kültürünü daha da zenginleştirmiştir (Feyzioğlu, 2005: 151).

Türklerin tarihine bakıldığında devlet geleneklerinin M.. 220 yılında Büyük Hun İmparatorluğu'na kadar dayandığı görülmektedir. Büyük Hun İmparatorluğu'ndan bugüne kadar toplamda 17 Türk Devleti kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin öncül devleti olan Osmanlı İmparatorluğu topraklarını  kıtaya genişletmiş ve genişlediği coğrafyalara da kendi kültürünü götürerek buralarda eserler vermiştir.

Dönemin diğer devletleri ile karşılaştırıldığında özellikle yükselme çağında bilime, sanata, mimariye, teşkilatlanmaya, orduya, ekonomiye ve yönetim anlayışına yüksek önem veren, bunu sistematik şekilde düzenli olarak yapabilen imparatorluk yoktur. Türkiye Cumhuriyeti bu birikimin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da geçmişten aldığı kültürlerin

üzerine Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde çağdaş, laik, demokratik, insan haklarına ve hukuka saygılı bir devlet sistemi yaratmıştır (Çavuş, 2012: 29-30).

Orta Asya, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu coğrafyalarında Türkiye Cumhuriyeti'nden önce kurulmuş olan devletler olması vesilesiyle kültürel ve tarihi bağlar sürmektedir. Soğuk Savaş süresince güvenlik kaygısı sebebiyle Batı Bloğu içerisinde dış politika izleyen ve bu coğrafyalardaki ülkeler ile bloğun dışarısında bir ilişki kurması mümkün olmayan Türkiye Soğuk Savaş sonrası bu ülkeler ile ilişkilerini düzelttiği nispette yumuşak güce de haiz olacaktır (Şahin, 2014: 120-128).

Kültür yumuşak gücün kaynakları arasında en zor değişen ve değişmesi zamanla olan, hükümetlerin müdahalelerinden azade bir kaynaktır. Bu sebeptir ki oluşması yüzyıllar alan bir yapı olarak kültür siyasi veya idari yapının müdahalesi ile bir anda değişiklik göstermeyecektir. Bu sebeptir ki geçmiş zamanda var olan Türk İmparatorlukları hakim olduğu alanlardan çekilmiş olsalar ve Türkiye Cumhuriyeti artık buralarda egemen olmasa da kültürel etkiler hala sürmektedir.

Balkanlara bakıldığında ortak kullanılan kelimeler kültür birlikteliğinin en belirgin özelliklerinden birisidir. Örnek vermek gerekirse Sırpça'da dokuz bin Türkçe kökenli kelime bulunmakta ve hala aktif olarak kullanılmaktadır. 378 yılından itibaren Balkanlarda Avrupa Hun İmparatorluğu ile etki göstermeye başlayan Türk kültürü 558'den sonra Avar Türkleri, 15. yüzyıldan itibaren de Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte bölgede etkisini güçlendirmiştir (Yalap, 2016: 239). Balkanlardaki Türk kültürü etkisinin bir diğer göstergesi ise Türk yemeklerinin bölgede benzer veya çoğunlukla aynı adlarla varlıklarını sürdürmesidir. Bulgar mutfağından örnek vermek gerekirse nahutena çorbası⁵, şkembe çorbası⁶ (Halil E. , 2009: 1740), Yunan mutfağından örnek vermek gerekirse baklava, tzatziki⁷ adları Türk kültürünün bölgedeki etkisinin açık göstergesidir (Halil İ. , 2009: 1728).

⁵Nohut çorbası

⁶İşkembe çorbası

⁷Cacık

Balkanlarda bu etki Boşnaklar ve Arnavutlarda ise daha çok görülmektedir. Bunun da temel sebebi Osmanlı İmparatorluğu döneminde millet sistemi ile yönetilen toplumda Müslüman milletin içerisinde yer alan iki ulusun Osmanlı kültürünün etkisinde daha fazla kalmış olmalarıdır (Bayraktar Z. , 2012: 182-183).

Türk kültürünün etkisini arttıran bir diğer durum ise farklı coğrafyalardan göç yoluyla Türkiye'ye gelmiş ve yaşamlarına burada devam eden çeşitli coğrafyaların insanlarıdır. Ülkede geçirdikleri süre sonrasında Türkleşen ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak yaşamlarını sürdüren bu kişiler kaynak ülkeleri ile bağlantılarını hala devam ettirmekte ve Türkiye Cumhuriyeti olanaklarından faydalanarak iyi bir yaşam sürmeleri ile birlikte de kaynak ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti'nin cazibe merkezi olarak anılmasına da katkı göstermektedirler (Demir, 2012: 248-250).

Geçmişten gelen kültüre ek olarak Türkiye'nin laik sosyal demokrat bir hukuk devleti olması da kültür olarak Türkiye'ye katkıda bulunan bir etmendir. Türkiye'nin demokrasi ile yönetilmesi, bir hukuk devleti olması ve bu durumun diktatörlük ile yönetilen Osmanlı İmparatorluğu'nun eski topraklarında yaşayan toplumlarda olumlu etki yaratmaktadır. Çoğunluğu Müslüman olan bir ülkenin aynı zamanda Ortadoğu toplumları gibi hukuk göz ardı etmemesi, demokrasi ile yönetilmesi ve hukukun üstünlüğü ilkesinin var olması Türkiye'nin kültürüne olumlu etkilerde bulunmaktadır.

Nye'nin da belirttiği gibi popüler kültür de kültürün bir parçası olarak ülkelerin yumuşak gücünün kaynaklarından birisidir (Nye, 2004: 17). Türkiye 21. yüzyılda bu alanda ABD'den sonra dünyada en fazla ülkeye en fazla dizi ihraç eden ülke olmuştur. Toplamda yüz kırk altı ülkeye yüz elliden fazla dizi ihraç edilmiştir. Bunun sonucunda Anadolu Ajansı'nın verilerine göre Türk dizileri yedi yüz milyon izleyici ile buluşmuştur. Bu alanda en çok ilgi gören dizi ise Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş devrinin anlatıldığı Muhteşem Yüzyıl dizisi olmuştur. Toplamda yetmiş ülkeye satılan dizi beş yüz milyondan fazla izleyici rakamına ulaşmıştır. 2019 yılında ihraç edilen Türk dizilerinden elde edilen toplam kazanç beş yüz milyon doları aşmıştır (Uştuk, 2019). Ortadoğu'da en fazla ilgi gösterilen dizilerden birisi olan Gümüş, 2008 yılında yayınlandığı dönemde seksen beş milyondan fazla izleyiciye doğrudan ulaşmıştır.

Uluslararası köprü kuran Türk dizileri

Türk yapımı diziler Rusya'dan Çin'e, Kore'den Latin Amerika'ya 700 milyondan fazla izleyicinin ilgisiyle karşılaşılıyor

TÜRK DİZİLERİ

ABD'DEN SONRA
EN FAZLA DİZİ
İHRAÇ EDEN
ÜLKE TÜRKİYE

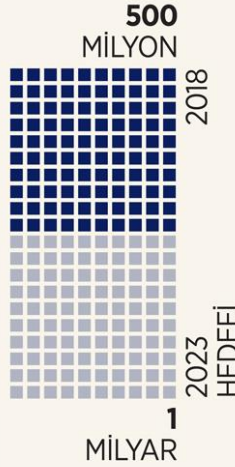

146
ÜLKEDE
YOĞUN İLGİ
GÖRÜYOR

700
MİLYONDAN
FAZLA İZLEYİCİYE
ULAŞIYOR

TÜRK DİZİLERİNİN İHRACAT TUTARI (DOLAR)

En çok sayıda
ülkeye ihraç
edilen dizi

**"Muhteşem
Yüzyıl"**

70 ÜLKE

500 MİLYONDAN
FAZLA SEYİRCİ

İhraç edilen ilk
Türk dizisi

1975
yapımı TRT dizisi
"Aşk-ı Memnu"

■ Türk dizileri Suudi Arabistan ve Mısır'ın yasaklamasına rağmen internet aracılığıyla izlenmeye devam ediyor

11.11.2019

EN FAZLA GELİR GETİREN YAPIMLAR

"Kara Para Aşk"

"Kuzey Güney"

"Karadayı"

"Öyle Bir Geçer Zaman ki"

"Adını Feriha Koydum"

"Gümüş"

"Fatmagül'ün Suçu Ne"

"Ezel"

"Aşk-ı Memnu"

"Diriliş Ertuğrul"

"Kara Sevda"

Anadolu Ajansı

Şekil 4: Uluslararası Köprü Kuran Türk Dizileri

Kaynak: Hilal Uştuk, 2019

Türk popüler kültürünün ürünü olan dizilerin 146 ülkeye ihraç edilmesi üzerine dünyanın en büyük online dizi ve film platformu olan aynı zamanda dizi ve film yapıcılığında da bulunan Netflix Platformu, bünyesinde çizgi diziler de dahil olmak üzere 34 Türk dizisi ve yapımına yer vermiştir. Yurtdışında popüler olmuş dizileri satın alarak bünyesine katan Netflix aynı zamanda Türk dizilerine yapıcılık da yapmaktadır. Hakan: Muhafız, Atiye gibi bünyesinde kültürel imgeler ve tarih barındıran diziler ile de Türkiye popüler kültür aracılığıyla yumuşak gücünü arttırmaktadır (Uştuk, 2019).

Yumuşak gücün kullanımında temel hedef olan karşıdaki aktörün davranışlarını zorlayıcı bir etmen olmadan kendi lehine döndürebilmektir. Plansız ve gelişigüzel olarak ortaya çıksa da Türk dizileri Latin Amerika, Ortadoğu, Afrika, Türki Cumhuriyetler, Balkanlar gibi birçok bölgede Türk kültürünü tanıtmakta, yaymakta ve cazibe yaratmaktadır. Latin Amerika ülkelerinde Türk dizilerinin yaygınlaşmasından sonra Türkiye'ye gelen turist sayısında artış yaşanmıştır. Aynı zamanda Türk dizilerinin etkisiyle birlikte Latin Amerika ülkelerinde çocuklara Türk isimleri verilmeye de başlanmıştır (Kalyoncuoğlu, 2019).

Kültürü ve tarihinin çok eskilere dayanması ve birçok coğrafyada hakimiyet kurması sebebiyle yumuşak güç kaynağı olarak Türkiye'nin potansiyel gücü oldukça fazladır. Buna ek olarak, Türk halkının çoğunluğunun Müslüman olması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laik, demokratik bir hukuk devleti olması da bu potansiyel gücü arttırmaktadır. Popüler kültür unsurlarının plansız da olsa dünyada yayılması ve neticesinde Türk kültürünü cazip hale getirmesi ise Türkiye'nin yumuşak gücüne büyük katkıda bulunmaktadır. Temel argümanı cazibe yaratmak ve zor kullanmadan karşı aktörün davranışlarını yararına değiştirmek olan yumuşak güç popüler kültür argümanları olan Türk dizileri sayesinde de artış göstermektedir (Uştuk, 2019).

2.3.2. Siyasi Değerler

Joseph Nye, siyasi değerlerin yumuşak gücün kaynaklarından biri olması durumunun merkezine, o ülkenin demokrasi ile yönetilmesi ve demokratik prensipleri uygulamasını

temel almaktadır (Nye, 2004: 17). Türkiye Cumhuriyeti komşu ülkelerinden çok daha önce Cumhuriyet rejimine geçmiş ve yönetim tek kişinin kontrolünden alınmış ve kayıtsız şartsız millete verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çekildiği toprakların birçoğunda kurulan devletler I. Dünya Savaşı'nın sonunda ya manda yönetimi altında kalmışlar ya da monarşi rejimi ile yönetilmeye başlamışlardır. Böyle bir ortamda Osmanlı İmparatorluğu'nun ardıl devleti olan Türkiye, Cumhuriyeti ilan etmiş, Saltanatı kaldırarak egemenliğin halka verildiğini tamamen tescillemiş ve hilafeti de kaldırarak laik bir devlet olduğunu ilan etmiştir.

Ortadoğu devletlerinin toplumları Türkiye'nin çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen laik, demokratik bir hukuk devleti olmasını gıpta etmektedir. Bu durum aynı zamanda kral ve çevresinin ülkenin nimetlerinden fazlaca yararlandığı ama halkı ile çok azını paylaştığı Ortadoğu ülkelerinde Türkiye'nin yumuşak gücüne cazibe açısından katkı yapmaktadır (Almuedo, 2011: 11).

Aynı duruma Orta Asya ve Balkanlar nezdinde bakıldığında Soğuk Savaş süresince SSCB'ye üye olan veya Sovyet destekli komünist yönetimler tarafından yönetilen ülkelerin vatandaşları Soğuk Savaş sürecinden sonra piyasa ekonomisine alışma döneminde Türkiye'nin oldukça yardımını görmüşlerdir (Ersungur, Kızıltan, ve Karabulut, 2007: 286).

Bulgaristan, Arnavutluk ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde (içerisinde, Makedonya, Kosova, Sırbistan, Bosna Hersek, Karadağ, Hırvatistan ve Slovenya) yaşayan insanlar üzerinde katı bir baskı rejimi kurulmuştur. Bu coğrafyalarda yaşayan ve Türkiye'ye göç etmiş insanlarla akrabalık bağlarını sürdüren birçok kişi Türkiye'nin demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olması ve akrabalık bağları bulunan kişilerin bu durumun nimetlerinden faydalanmaları üzerine Türkiye'ye karşı sempati duymaya başlamışlardır (Bozkurt, 2010: 55).

Bu değerler ışığında Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri'nden Osmanlı İmparatorluğu'na oradan da Türkiye'ye, Türklerin İslamiyet anlayışı asla radikal olmamış ve radikalleşmemiş, bunun yerine her dine ve inanişâ hoşgörü çerçevesinde yaklaşmışlardır (Koca, 1996, s. 268). 1071 yılında Malazgirt savaşı ile birlikte Anadolu'ya giren Türkler buradaki toplumların hepsinin inanişâlarına hoşgörü ile bakmışlar hiçbirinin dini inanişâını

zorlayarak değiştirmemişler ve İşlam dinine girmeye zorlamamışlardır (Ecer, 1996: 500; Parmaksızıoğlu, 1982: 57).

Halkın çoğunun MÜşlüman olduğu ve buna rağmen demokrasinin ve laikliğin ve hukuk sisteminin varlığı ve yüz yıla yakın bir süredir devam etmesi Türkiye'nin bölgedeki Ülkelere model Ülkeler olma tartışmasını da açmıştır. Her ne kadar Batı dünyası ve Türkiye rol model olma kavramını defalarca kullanmış olsa da bunun için Ülkelerin tam bir cazibe merkezi olması ve bunun da bölgenin toplumları tarafından kabul edilmesi gerekmektedir (Bozkurt, 2010: 90).

Sonuç olarak, Türkiye yüz yıla yakın süredir sürdürdüğü demokratik sistemi, laik bir hukuk devleti olması ile çevre bölgelerdeki Ülkeler için bir cazibe merkezidir. Tek tek bölgeler nezdinde bakıldığında Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası çıkan çatışmaları engellemek için yaptığı girişimler, bu Ülkelerin yeni dünya düzenine adapte olması için verdiği çaba ve çatışmalar sonrası bölgeye yaptığı yardımlar Balkan halklarında önemli ölçüde karşılık bulmuştur. Ortadoğu çerçevesinden bakıldığında buradaki halkların diktatörlük ile yönetilmesi lidere yakın olamayan kişilerin Ülkelerin nimetlerinden faydalanamaması ve hukuk ilkelerinin uygulanmaması gibi sorunlara karşılık Türkiye'nin demokrasi ile yönetilmesi laik bir hukuk devleti olması bölgedeki toplumlar nezdinde Türkiye'yi cazip bir Ülkeler konumuna getirmiştir (Altunışık, 2011: 1-4).

2.3.3. Dış Politika

Soğuk Savaş süresince Türk dış politikası Batı Bloğunun ürettiği politikalara paralel olarak bir dış politika belirleme zorunluluğunda olmuştur. Détente döneminde kısmen bağımsızlaşan ve karşı bloğun lideri ile ilişki kurma şansı yakalayan Türkiye buna rağmen çok boyutlu bir dış politika izleyememiştir.

Ülkelerin güvenliğinin temel argüman olduğu Soğuk Savaş döneminde tüm Ülkeler ulusal çıkarlarına tamamen zıt olmadığı sürece üyesi oldukları bloğun liderinin izlediği dış politikaya paralel politika izleme zorunluluğunda kalmışlardır. Soğuk Savaş sonrasında ise

Türkiye bir süre daha Soğuk Savaş alışkanlıkları ile devam etse de İsmail Cem'in Dışışleri Bakanı olmasıyla birlikte dış politika yapım sürecinde ve uygulamasında değışikliğı gitmiştir. 21. yüzyılda da devam eden bu değışim ile birlikte dış politikanın araçları da çeşitlilik göstermeye başlamış ve yeni kurumlar ortaya çıkmıştır (Kutlay, 2012, s. 102). Yeni uygulanacak dış politikada yumuşak güç büyük önem ve ağırlık kazanırken Türkiye Cumhuriyeti de bu yeni politika anlayışı ile birlikte sivil toplum kuruluşlarını kurmuş olduğu yeni kurumlar ile birlikte kullanmaya başlamıştır (Kardaş Ş. , 2011: 20-21).

Türk dış politikasının karar vericileri geçmişten gelen kurumları dönüştürmüş ve yenileri de yumuşak gücü arttırması adına çeşitli bölgelerin özellikleri dikkate alınarak buna uygun şekilde kurulmuştur.

Bu kurumlara tek tek bakmak gerekirse TİKA, Türki Cumhuriyetler ile işbirliği ve koordinasyonu arttırmak içi kurulmuş bir kurumken, bu dönemde dönüşerek tüm dünyada az gelişmiş ülkelere kalkınma yardımlarında bulunan, eğitimler veren, üretim sektörlerini destekleyen, sosyal altyapılar ve insani yardımlar için fon ve proje sağlayan bir kuruma dönüşmüş ve Türkiye'nin yumuşak gücünün amiral gemisi olmuştur (Kardaş ve Erdağ, 2012: 170).

THY de yeni dış politika anlayışı çerçevesinde dönüştürülmüş ve dünyanın hemen hemen tüm bölgelerine karşılıklı uçuşlar başlatmıştır. Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki bağın kurulması, Türk yardımlarının, yetişmiş insan gücünün ve insani yardımların dünyanın çeşitli bölgelerine ulaşması THY sayesinde gerçekleştirilmiştir (Köksoy E. , 2016: 244).

Bu anlayışla Türk Kızılay'ı da faaliyetlerine yurtdışını da eklemiş ve ülke dışında ihtiyacı olan tüm coğrafyalar için çeşitli yardım kampanyaları düzenlemiştir (Özerdem, 2016: 135).

Bu kurumların yanı sıra Türkiye Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı gibi yeni kurumlar ile de dış politikada yumuşak gücünü arttıracak araçları çoğaltma yoluna gitmiştir.

Kurumları yeniden yapılandırmak, yenilerini kurmak ve Türk dış politikasını buna göre şekillendirmenin yanı sıra Türkiye karşılıklı ilişkileri geliştirebilmek için birçok ülke ile

vizesiz seyahat anlaşması gerçekleştirmiştir. 2002 yılında karşılıklı anlaşmalar neticesinde karşılıklı olarak vizesiz seyahat edilebilen ülke sayısı kırk iki iken 2020 yılı itibariyle bu sayı yaklaşık olarak üç katına çıkmıştır (Uzun, 2020). Doksan bir ülke ile yapılan anlaşmalar neticesinde otuz ile doksan gün arası turistik geziler için vize istenmemektedir. Buna ek olarak Türk vatandaşları on beş ülke ile sınır kapısından, on ülke de online vize ile kolaylıkla giriş yapabilmektedir. Sonuç olarak karşılıklı anlaşmalar neticesinde yüz on altı ülke ile vizesiz seyahat anlaşması mevcuttur⁸ (Uzun, 2020).

Çok boyutlu Türk dış politikasının bir sonucu olarak Türkiye 21. yüzyılda birçok uluslararası örgütte de aktif olarak yer almıştır. 2009-2010 döneminde BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğine seçilen Türkiye bunun yanı sıra İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Başkanlığı, NATO Genel Sekreter Yardımcılığı gibi birçok önemli görevi de üstlenmiştir (Cumhuriyet, 2008).

Sonuç olarak 21. yüzyılda Türk dış politikası tek boyutlu bir politika takip etmek yerine çok boyutlu ve birçok kurum tarafından desteklenen bir dış politika izlemeyi tercih etmiştir. Dönüştürülen ve kurulan kurumlar ile birlikte Türk dış politikası yumuşak gücünü arttırmak için çeşitli projeler ve yardımlar düzenlemiştir.

⁸Detaylı bilgi için bkz. (MFA T. C., 2020)

BÖLÜM 3: YUMUŞAK GÜÇ ÇERÇEVESİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA BALKANLARIN YERİ

Balkanlar tarih boyunca nüfuz kurulmaya çalışılan, her dönemin büyük güçlerinin hakim olmaya ya da nüfuz kurmaya çalıştığı bölge olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama ve gerileme dönemlerinde Çarlık Rusya'sı, Avusturya Macaristan başta olmak üzere Avrupalı devletlerin, I. Dünya Savaşı öncesi Almanya, İngiltere, Rusya ve Avusturya Macaristan'ın, II. Dünya Savaşı öncesinde Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve Türkiye'nin olmak üzere sürekli bölgesel veya uluslararası güçlerin çatışma sahası olmuştur.

Soğuk Savaş süresince de bu rekabet devam etmiş ve bölgesel ve küresel güçler için Balkanlar önem verilen bir bölge olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, bölgede zaten hassas olan denge bozulmuş ve bölgede yaşayan halklar, etnik ve dini çatışmalar içerisine girmişlerdir. Bölgedeki birçok Müslüman saldırıya uğramış hatta bölgede katliamlar yaşanmıştır (Tüysüzoğlu, 2012: 99).

Osmanlı İmparatorluğu'nun kalbi olarak adlandırılabilen bu bölge gerek yükselme döneminde gerekse duraklama ve gerileme dönemlerinde İmparatorluğun en çok yatırım yaptığı ve önem atfettiği bölge olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında Türk dış politikasının karar vericileri her ne kadar Soğuk Savaş'ın alışkanlıkları ile bir süre daha devam etse de çevre bölgelerdeki ülkelerle ilişkileri geliştirmek, Türkiye'nin nüfuzunu arttırmak için hamleler yapmaya da başlamışlardır (Tuğtan, 2016: 11-12).

1990'ların sonunda İsmail Cem'in T.C. Dışişleri Bakanı olmasıyla birlikte de yumuşak gücün uygulanması Türk dış politikasında gündeme gelmiş ve uygulanmasına da başlanmıştır. Buna rağmen Türk dış politikasında yumuşak gücün gerçek anlamda önem kazanması ise 21. yüzyıl ile birlikte olmuştur. Yumuşak güç unsurları dış politika araçlarında sert güç unsurlarının yanına eklenmiştir (Kalaycı ve Aytekin, 2016: 106).

Balkanlar, coğrafya olarak Türkiye'nin Orta Asya ile birlikte en fazla ilgi gösterdiği ve önem atfettiği bölgelerden birisidir. Öncelikle kardeş ve akraba toplulukların olması, ortak tarih ve kültüre sahip olunması bölgenin Türkiye için önemini göstermektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin bölgeye çıkar amaçlı yaklaşma yerine ortak işbirliği, kalkınma ve iyi

niyet çerçevesinde yaklaşması da bölge halklarının ve ülkelerinin Türkiye'ye yaklaşımını da olumlu yönde etkilemiştir (Bozkurt, 2010: 90).

Bu olumlu karşılıklı yaklaşım neticesinde 21. yüzyılda Türkiye ile Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerin her alanında kayda değer bir ilerleme gözlemlenmektedir. Üst düzey ziyaretlerin sıklaşması sonucunda vize muafiyetleri, doğrudan yatırım için ayrıcalıklar, serbest ticaret antlaşmaları, oturma izni gibi birçok konu ile ilgili ikili anlaşmalar imzalanmıştır. Bununla birlikte Türk dış politikasının yumuşak güç araçları olan TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Maarif Vakfı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı aracılığıyla bölgeye yapılan doğrudan yatırımlar ve yardımlar ile ilişkiler daha da gelişmiştir. Bölge ülkelerine yapılan devlet kaynaklı yatırım ve yardımların yanı sıra Türk iş insanlarının bölgeye gitmesi ve yatırımlar yapması da ilişkileri geliştiren bir diğer unsur olmuştur (Kalaycı ve Aytekin, 2016: 105).

Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında yaşanan ilişkiler birkaç başlık altında toplandığında hepsinin yumuşak güç araçlarının kullanıldığı alanlar olması da dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle 2000'lerde başlayan ve 2010 yılından sonra ivme kazanan ilişkiler ve Türkiye'nin yumuşak güç kullanımı Türkiye ile Balkan ülkelerinin ilişkilerini doğrudan etkilemektedir (Kalaycı ve Aytekin, 2016: 114).

3.1. Türk Dış Politikasında Balkanlar

Türk Dış Politikasında Balkanlara bakışı Soğuk Savaştan hemen sonraki on yıl ve 21. yüzyıl sonrası olarak ayırmak gerekmektedir. 1997 yılında İsmail Cem ile Türk dış politikasında başlayan dönüşüm etkisini 21. yüzyılda daha güçlü bir şekilde göstermiştir. Bu dönemde Türk Dış Politikası yumuşak güç araçlarını da kullanmaya başlayarak buna uygun kurumlar meydana getirmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında güvenlik temelli bakılan ve bölgedeki istikrarsızlığın Türkiye'yi de etkilemesini istemeyen bir dış politika yaklaşımı benimsenirken 1997 yılından itibaren Balkanlarda yapıcı olma, istikrarın sağlanması, ilişkilerin geliştirilmesi hususlarında

adımlar atılmaya başlanmıştır. Özellikle Avrupa Birliği tarafından geliştirilen enerji politikaları sebebiyle de bölgenin öneminin artması ile birlikte Türkiye de bölgeye farklı bir bakış açısı ile yaklaşmaya ve önem vermeye başlamıştır.

3.1.1. 1990'lı yıllarda Türk Dış Politikasında Balkanlar

Soğuk Savaş sonrasında güvenlik kaygıları yerini hızlı kalkınma, genişleme ve entegrasyon çalışmalarına bırakırken Avrupa Birliği ülkelerinin birincil kaygısı, bunları gerçekleştirmek için gereken enerji kaynaklarının Ortadoğu'dan ve Orta Asya'dan Avrupa'ya nasıl getirileceği olmuştur. Bunun sağlanabilmesi ve enerjinin sorunsuz bir şekilde Avrupa'ya aktarılması da Balkan ülkelerinin istikrarının ve AB'ye üye olması ile gerçekleşeceği sonucuna varılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası Doğudan gelecek enerjinin Batı ülkelerine açılan kapısı olması sebebiyle Avrupa Birliği nüfuz alanını bu yönde geliştirmek istemiştir. Türkiye ise Soğuk Savaş sonrasında Balkanlarda ikilem üzerinde politikalar üretmiştir. Türkiye, öncelikle Soğuk Savaş'ın alışkanlığı olan kriz bölgelerine ve taraflarına müdahale etmeme prensibi üzerinden bir çelişki yaşamıştır. Yugoslavya'nın dağılmasına karşı çıkarken aynı zamanda bağımsızlığını kazanan ülkeleri de tanıma tereddüdüne düşmüştür (Kader, 2012: 31-40).

Bu ikilemler ile birlikte bu dönemde Türkiye'nin Balkanlar politikasını belirleyen unsurlar mevcuttur. Bunlar (Özlem, 2016: 115);

- Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen tarihi bağlar: Osmanlı İmparatorluğu varlığını sürdürdüğü süre boyunca Balkanlar en fazla yatırım yaptığı ve önem gösterdiği bölge olmuştur. Türkiye'de Balkanlar'da bulunan toprakları ve geçmişi vesilesiyle bir Balkan ülkesidir.
- Bölgede yaşayan Türklerin varlığı ve ülkede yaşayan Balkan kökenli vatandaşlarımızın varlığı: Türkiye'de gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminde Balkanlardan göçen gerekse Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye göç eden vatandaşlar bulunmaktadır. Bu kişiler ve Balkanlarda yaşayan

Türkler ve Türklere akraba topluluklar sebebiyle Türkiye'nin bölgedeki toplumlarla yakın bir ilişkisi mevcuttur.

- Soğuk Savaş sonrası nüfuz alanını genişletme isteği: Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında yaşadığı ikilem şu şekildedir. Soğuk Savaş'ın alışkanlığı olan çatışma bölgelerine ve taraflarına müdahil olmamak ya da proaktif bir politika ile çatışma bölgelerinde çıkara yönelik politikalar geliştirmek. Türkiye Yunanistan ile rekabetinden ötürü Balkanlar'da bu durumlardan ikincisini temkinli olarak da olsa seçmiştir.
- Batı'ya açılan kapı: Soğuk Savaş sonrasında Asya kıtasındaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanması ile birlikte gerek Ortadoğu'dan gerekse Asya kıtasının enerji kaynaklarının Batı'ya ulaştırılması konusu gündeme gelmiştir. Bunun için de en iyi güzergâh olarak Türkiye görülmüştür. Türkiye için ise bu kaynakların Avrupa'ya giriş kapısının Balkanlar olmasından ötürü Balkanların önemi büyüktür.

1990'lı yıllar Türkiye'nin Balkan politikasının aktif hale geldiği, politik hamleleri temkinli de olsa ilişkilerin ilerletilmeye çalışıldığı dönemdir. Türkiye Balkan politikasını bu dönemde siyasi ve ekonomik perspektif olarak iki ayaklı yürütmüştür. Ekonomik olarak Balkanlar sosyalizmden yeni çıkan ülkeleri bünyesinde barındırdığından ötürü Türkiye için hem iyi bir pazar hem de Türk iş adamlarının yatırım yapması için uygun bir ortama sahipti. Siyasi açıdan ise Türkiye Yugoslavya'nın parçalanması hususunda ikilemde kalmıştır. Ayrılıkçı hareketlerin desteklenmesinin ülkedeki ayrılıkçı terör örgütü PKK'ya meşruiyet kazandıracağından düşünülmesinden ötürü Yugoslavya'nın parçalanması istenmemiş ve sorunların diyalog ile çözülmesi yoluna gidilmesi savunulmuştur. Buna rağmen Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Makedonya ayrıldıktan sonra da bu ülkeleri tanımakta çabuk davranmış, çözülme sürecinde Balkanlarda yaşanan çatışmalara Birleşmiş Milletler ve NATO bünyesinde askeri müdahalede de bulunmuştur (Sancaktar, 2013: 635-660).

Türkiye'nin 1990'lar boyunca Balkan politikası gerek terör örgütü kaynaklı güvenlik sorunlarından gerekse ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklardan ötürü yeterince etkin olamamıştır. Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin Balkanlara yönelik geliştirdiği dış politikanın

altında yatan sebep bölgede etkin olma isteğidir. Buna rağmen gerek yukarıda sayılan istikrarsızlık unsurları, gerekse Soğuk Savaş alışkanlıklarının dış politikanın karar vericilerinde devam etmesi sebebiyle de yeterince etkin bir politika sürdürülememiştir.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte Türkiye'nin en büyük çekincelerinden birisi de Batı Bloğunun en Doğudaki üyesi olarak jeopolitik önemini yitirmektir. Bu sebeple yeni dünya düzeninde de yer almak isteyen Türkiye özellikle İsmail Cem döneminden başlayarak birçok bölgede aktif olmaya çalışmıştır. Balkanların bu dönemde temel ihtiyacı olan ekonomik kalkınma için yeterli kaynağa sahip olmayan Türkiye ise bölgede kalıcı bir nüfuz alanı kuramamıştır.

21. yüzyıla gelindiğinde ise uluslararası ilişkilerdeki değişim Türkiye'yi de etkilemiş ve politikaları dönüştürme zorunluluğu hâsıl olmuştur. 1997 yılında İsmail Cem'in Dışişleri Bakanı olmasıyla başlayan değişim süreci 21. yüzyılda da devam etmiş ve dış politika araçlarına birçok kurum ve yumuşak güç de eklenmiştir (Tuğtan, 2016: 3-10).

3.1.2. Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türk Dış Politikasında Balkanlar

21. yüzyılda dünya siyaseti 11 Eylül 2001 saldırıları üzerinden şekillenmeye başlamıştır ve ülkelerin iç ve dış politikalarında genel sorun özgürlük-güvenlik dengesi olmuştur. Güvenlik tedbirlerinin artması ile birlikte dengenin güvenlik lehine bozulması sonucunda bozulan denge birçok alanda toplumlar tarafından tepki görmüştür (Yılmaz, Can-Öziç, ve Akbulut, 2016: 132). Türkiye bu iki kavram arasından dengeyi utturmaya ve bu denge ile de yumuşak gücünü arttırmaya çalışmaktadır (Tuğtan, 2016: 3-10).

- AKP döneminde Türkiye, dış politikada İsmail Cem ile başlayan dönüşümü devam ettirme ve yumuşak güce daha da fazla önem atfetme yoluna gitmiştir. 2000'li yıllarla birlikte Türk dış politikası Balkanlarda şu şekilde şekillenmiştir. Balkan ülkeleri ile diplomatik kanalları daimi olarak açık tutmak ve aktif olarak bu kanalları kullanmak

- Bölgedeki ABD, Rusya ve AB rekabetinde bölge ile olan tarihsel bağları neticesinde bölge üzerinde etken olabilmek
- Bölgede Frozen conflict olarak varlığının koruyan Müslüman-Hristiyan çekişmesinin ortaya çıkmasını engellemek ve Müslümanların statükolarını korumasını sağlamak
- Hazar enerji kaynaklarının önce Türkiye sonra Balkanlar üzerinden aktarılmasını sağlayarak ülkenin enerji koridoru olmasını sağlamak

21. yüzyılda Balkanlardaki Türk dış politikası çok yönlü olarak belirlenmiştir. Bölgede istikrarın korunması Türk dış politikasının birinci önceliği olarak bu alanda arabuluculuk rolü de üstlenilmiştir. Bölgede kamu diplomasisine büyük önem verilmiş, gerek TİKA gerekse Yunus Emre Enstitüsü ile birlikte bölgede Türk kültürünün yayılması, Osmanlı eserlerinin restorasyonu ile sempati sağlanması yoluna gidilmiştir. TİKA bölgede verdiği eğitimler ve kalkınma yardımları ile de bölgenin ekonomik olarak gelişmesine destek olmuştur (Ekşi, 2014: 173-175).

21. yüzyıl ile birlikte AB, ABD ve Rusya'nın nüfuz alanı kurabilmek için rekabet halinde olduğu Balkanlar'da Türkiye'nin sert gücü kullanarak bu güçlerle rekabet edebilme şansı bulunmamaktadır. Bu sebeple Türk dış politikasının karar vericileri bölgede yumuşak güç unsurlarını devreye sokarak toplumların sempatisini kazanmak Türkiye'yi buradaki insanların gözünde cazibe merkezi haline getirmek istemişlerdir. (Özlem, 2012: 26)

3.1.2.1. 2002-2009 Dönemi

2002 sonrası Türkiye Balkanlar ilişkilerine bakıldığında Yugoslavya bölge olarak Rusya ve Almanya dolayısıyla AB için bir rekabet alanına dönüşmüştür. Aynı şekilde Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya da AB'nin nüfuz alanı kurmak istediği bölgeler olarak göze çarpmaktadır. Türkiye nasıl Afro-Avrasya kıtasının merkezinde yer almaktaysa Yugoslavya da Avrupa için bu kadar kritik bir önem haizdir. Baltık ve Adriyatik Denizlerinin merkezinde

bulunan aynı zamanda da Orta Avrupa sayılabilecek bir coğrafyada yer alan Yugoslavya'da nüfuz alanı kurmak AB, Rusya, ABD ve Türkiye için önemlidir (Özlem, 2012: 23-24).

Rusya bu alanda Batı Bloğunda bir gedik açabilmek, ABD ve AB bölge ülkelerini saflarına katarak Avrupa kıtasında Rusya'nın bir nüfuz alanı oluşturmasını engellemek, Türkiye ise bölgede ortaya çıkabilecek yeni bir çatışmanın önüne geçmek niyetinde olarak bölgede yer almaya çalışmıştır.

Coğrafi konumları sebebiyle Avrupa'ya açılan konumda olan Balkan ülkeleri gerek ekonomik koşulların zorluğundan gerekse AB'nin ülkenin standartlarını yükseltmeye yardımcı olacağını düşündüklerinden AB ile iyi ilişkiler kurmak ve üye ülke olmak için çaba göstermeye başlamışlardır.

Türkiye bölgede çıkabilecek olası bir çatışmayı engellemek ve güvenliğin devam etmesini sağlamak için bu dönemde Balkan ülkelerini hem AB'ye hem de NATO'ya entegre olmaları konusunda cesaretlendirmiş ve AB ile NATO düzeyinde de girişimlerde bulunmuştur. Türkiye bu dönemde aynı zamanda TİKA aracılığıyla da bölgenin kalkınmasına destek olabilmek için çeşitli projeleri hayata geçirmiş ve bölgenin ekonomik kalkınması desteklemiştir. TİKA aynı zamanda bölgedeki okulların ekipman ihtiyaçlarını karşılamış ve bazı yerlerde okulların inşası ve büyütülmesi için de destek olmuştur (Özlem, 2012: 23-24).

Türkiye Balkanlardaki kritik yıl olan 2005 yılına kadar temaslarını ve bölge ülkeleri ile ilişkilerini bu minvalde yürütmüştür. Kosova'nın ve Karadağ'ın bağımsızlıklarının gündemde olduğu ve Balkan ülkelerinden Bulgaristan ile Romanya'nın da AB'ye girmelerinin beklendiği 2005 yılına kadar Türkiye bölgede mevcut statükonun korunması ve çatışmaların yeniden alevlenmemesi için çaba göstermiştir.

Türkiye bu dönemde temeli 1990'larda atılan politikaların sürdürülmesine çalışmıştır. Bu politikalar (Dalar, 2008: 99-108);

- **Dayton Anlaşması ile Bosna-Hersek'te kurulmuş olan düzen ve statükonun korunması:** Türkiye için en önemli konulardan birisi bu dönemde Dayton Anlaşmasının bozulmamasıdır.

- **Balkan ülkelerinin Batı Güvenlik İttifakına Entegrasyonu:** Bölge ülkelerinin güvenlik kaygılarının giderilmesi ve dış etkilere kapatılması için Türkiye bu dönemde Balkan ülkelerinin NATO'ya girişini desteklemiş ve gerek NATO gerekse Balkan ülkeleri nezdinde çeşitli girişimlerde bulunmuştur.
- **Balkan ülkelerinin Batı Ekonomik İttifakına Entegrasyonu:** Türkiye'nin ticaretinin büyük bir kısmını gerçekleştirdiği AB ülkelerine açılan kapı olan Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üyeliği ve dolayısıyla ekonomik olarak Batı ittifakına entegrasyonu da Türkiye'nin bölgedeki ticaretinin AB'ye kesintisiz devam etmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple Türkiye, Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üyeliğini desteklemiştir.
- **Türkiye'nin Bölgedeki Varlığının sürdürülmesi:** Türkiye 1990'larda bölgedeki istikrarı sağlamak için uluslararası kuvvetlere destek vermiş ve bölgeye asker göndermiştir. Türkiye bölgenin istikrarının korunması ve olası bir çatışmaya doğrudan meşru bir şekilde müdahale edebilmek için Balkanlardaki uluslararası kuvvetler aracılığıyla bölgedeki varlığını korumayı temel şiar edinmiştir. 21. yüzyılda da bölgede çıkabilecek çatışmalardan dolayı Türkiye uluslararası kuvvetler bünyesinde bölgedeki askeri varlığını sürdürmeye devam etmiştir.
- **Türk Azınlıkların korunması:** Türkiye bölgede bulunan Türk azınlıklarının bölge ülkelerinde asimilasyona uğramaması, zulüm görmemesi için 1990'larda bölgeye yapılan askeri müdahalede yer almıştır. 21. yüzyılda da Türkiye bölgede yaşayan Türk azınlıkların yaşadıkları ülke içerisinde ülkeye entegre olarak ve dışlanmadan güçlü bir şekilde yaşamaları için çaba göstermektedir.

3.1.2.2. 2009- 2011 Dönemi

Bu dönemde Türkiye'nin Balkanlar ile ilişkilerinde artış ve yoğunluk yaşanmıştır. Türkiye'nin bu dönemde kurmuş olduğu Yunus Emre Enstitüsü'nün de çalışmalara başlaması ile birlikte kültürel işbirliği de artmaya başlamıştır. Bu dönemde ilişkilerdeki yoğunluklar artış ve azalış gösterse dahi Türkiye'nin bölgeye verdiği önemde artış görülmektedir.

Türkiye'nin 1990'lı yıllardan beri sürdürdüğü ve kırmızı çizgi olarak gördüğü Dayton Anlaşması çerçevesinde, 2009 yılında Bosna-Hersek'te anayasa değişikliğine yönelik ülkeler arasında bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Türkiye anlaşmazlığı sonlandırarak taraflar arasında uzlaşma sağlayabilmek için 2009 yılında yaşanan anlaşmazlığın tarafları Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan ile diplomatik temaslarda bulunmuş ve uzlaşma sağlanması için taraf ülkeler ile mekik diplomasisi yürütmüştür (Yazıcı, 2018: 98).

Türkiye bu dönemde bölge ülkeleri arasındaki çatışma ihtimalini ortadan kaldırmak ve işbirliğini arttırmak için de girişimlerde bulunmuştur. 2009 yılında gerçekleştirilen Güneydoğu Avrupa Dışişleri Bakanları Toplantısı Türkiye'nin girişimiyle Bosna Hersek'te gerçekleştirilmiş ve bölge ülkelerinin ekonomik, ticari ve kültürel işbirliği içerisinde olmalarının gerektiği Türkiye tarafından vurgulanmıştır. Türkiye'nin bu yaklaşımı da Balkan ülkeleri tarafından olumlu karşılanmış ve ikili ilişkilerde de önemli yol kat edilmiştir (Yazıcı, 2018: 102).

Türkiye bölge ülkeleri ile kurduğu iyi ilişkiler neticesinde taraflar arasında arabuluculuk rolünü de üstlenebilmiştir. Sırbistan ve Hırvatistan'ın Bosna Hersek ile yaşadığı sorunlara karşı Türkiye bu ülkeler arasında yürüttüğü mekik diplomasisi ile diplomatik girişimlerde bulunmuş ve bu girişimler de ülkeler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

Türkiye Sırbistan ve Hırvatistan'ın Bosna-Hersek ile olan sorunlarını çözmeleri ve Türkiye'nin de bu konuda aktif rol alabilmesi için 2009 yılında üçlü zirveler başlatmıştır. Türkiye, Hırvatistan ve Sırbistan arasındaki üçlü zirveler en üst kademeden en alt kademeye kadar önemli mevkilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Türkiye'nin temel amacı Bosna-Hersek

ile Sırbistan ve Bosna-Hersek ile Hırvatistan arasındaki güvensizlik ortamını yok etmek karşılıklı güven ortamı tesis etmek olmuştur (Kaplan, 2019: 1)

Bu dönemde kurulan ve faaliyete geçen Yunus Emre Enstitüsü ile birlikte TİKA da bölgedeki tarihi eserlerin restorasyonu için önemli bir kaynak ayırmış ve bölgedeki tarihi eserlerin restorasyonunu yaptırmıştır. Aynı zamanda bölgeye kütüphaneler kurulmuş ve üniversitelere Türkoloji bölümlerinin açılması için destek olunmuştur.

Türkiye aynı zamanda bu dönemde Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci ve bunun alt kolu olan Bölgesel İşbirliği Konseyi (BİK)'ni de kurmuştur. BİK bölge ülkelerinin birbirleri arasındaki ilişkilerinin gelişmesi ve diyalogun artması için birçok girişimde bulunan konsey olarak Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu bir konseydir. 2009-2010 yılları arasında Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci'nin dönem başkanlığını da üstlenen Türkiye ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için büyük çaba göstermiştir (Kamel, 2014: 243).

Türkiye, Güneydoğu Avrupa İşbirliği Sürecini desteklerken sürekli olarak ortak tarih ve kültüre de referans vermiştir. Türkiye'nin öncül devleti olan Osmanlı İmparatorluğu sayesinde bölgedeki ülkelerle 600 yıllık bir tarihi bağları olduğu da vurgulanmıştır. Ortak tarih ve kültür çerçevesinde Balkan ülkeleri ile Türkiye'nin ticaret ve ekonomik ilişkilerinin doğal halinde hızlıca gelişeceğinin de altı çizilmiştir (Tarhan, 2020).

3.1.2.3. 2011-2014 Dönemi

Bu dönemin en önemli özelliği aslında bir sert güç unsuru olan güvenlik kavramının yumuşak güç içerisinde kullanılmasıdır. Türkiye, TİKA aracılığıyla bölge ülkelerinden gelen talep doğrultusunda Balkan ülkelerinin kolluk kuvvetlerinin eğitimini üstlenmiştir. Bölgede güvenliğin sağlanması ve mevcut statükonun korunmasının Türkiye için öneminden dolayı Türkiye, bölge ülkelerinin kendi güvenliklerini sağlayabilecek ve hükümler oldukları topraklar üzerindeki güvenliği sağlayabilecek ülkeler olmalarını istemektedir. Bu sebeple de Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Müdürlüğü ve Türk Silahlı Kuvvetleri Balkanlarda eğitim

faaliyetleri yürütmüş ve bölge ülkelerdeki silahlı kuvvetlere eğitimler vermiştir (TİKA, 2019: 1).

Bu dönem aynı zamanda Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile serbest ticaret anlaşmaları imzaladığı dönemdir. Karşılıklı ticaretin gelişmesi ve işbirliğinin artması ile birlikte bölge ülkelerinin halkları nezdinde Türkiye'ye olan bakış açısı da olumlu yönde değişmektedir. Aynı zamanda Türk firmalarının bölgeye yatırım yapmaları sonucunda da bölge ülkelerinde kayda değer bir istihdam da sağlanmış ve bu durum da Türkiye'nin yumuşak gücüne olumlu katkı yapmıştır (Doğan ve Uzun, 2014: 326).

Bu dönemin bir başka özelliği de Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Maarif Vakfı gibi yumuşak güç araçları sayesinde de bölgede Türk kültürünü, dilini ve tarihini tanıtan projelere başlamasıdır. Dil okulları açılması, Türkçe eğitim veren eğitim kurumlarının açılması ve sağlanan burslar ile birlikte Türkiye'nin bölgedeki yumuşak gücü artış göstermiştir.

3.1.2.4. 2014-2020 Dönemi

Bu dönemde Türkiye, Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ile mücadele kapsamında bölgede bulunan FETÖ okullarının kapatılması ve Türkiye Maarif Vakfı'na devredilmesi konusunda girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin sonrasında da Türkiye Maarif Vakfı aracılığıyla bölgede bir eğitim atılımına girilmiş, okul öncesi okullardan üniversiteye kadar birçok eğitim kurumu kurulmuş ve eğitim hayatına başlamıştır (Aliju ve Gül, 2018).

Balkan ülkelerinden Türkiye Bursları olarak bilinen burslara talebin oldukça arttığı bu dönemle birlikte Türkiye Balkan ülkelerindeki lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi görececek olan öğrencilere burslar sağlamıştır. Türkiye'de Türk üniversitelerinde eğitim gören gençlerin burs kapsamı uçak bileti de dâhil olmak üzere geniş tutulmuştur. Aynı zamanda ilk ve orta öğretim seviyesindeki öğrenciler için Türkiye'de kamplar açılmış ve Türkiye'ye gelerek ülkeyi tanımaları da sağlanmıştır (Aliju ve Gül, 2018).

3.2. Türk Dış Politikasında Yumuşak Gücün Araçları ve Balkanlardaki Etkileri

Türk Dış Politikası 21. yüzyılda yumuşak güç araçlarını çeşitlendirmek için çeşitli kurumlar kurmuş, eskiden kurulan kurumları da yeniden şekillendirmiştir. TİKA, THY ve Türk Kızılay yeniden yapılandırılırken Türkiye Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Türk dış politikasının yeniden yapılandırılmasına paralel olarak kurulan kurumlardır. Bu kurumlar kendi aralarında görev dağılımı yaparak Türk dış politikasında yumuşak gücün farklı kaynaklarını arttırmak üzere yapılandırılarak konumlandırılmıştır (Bayraktar, 2012: 187).

Balkanlar bu araçları kullanabilmek için birçok açıdan oldukça fazla avantaja sahip olmasından ötürü Türk dış politikasının ilk yöneldiği yerlerden birisi olmuştur. Gerek geçmişten kurulan kültürel bağlar, gerekse coğrafi olarak yakınlığı sebebiyle yumuşak gücün artırılması için hedef olarak seçilen ilk bölge olmuştur. Aynı zamanda Türk vatandaşlarının bir kısmının Balkanlardan göçmüş olması ve bu bölge ile akrabalık bağlarının hala sürdürülmesi de Türkiye'nin bölgeye verdiği önemin en az Orta Asya kadar fazla olmasının da önünü açmaktadır (Bayraktar, 2012: 182-183).

Tablo 2: Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Araçları

Kurum	Hedef Yumuşak Güç Kaynağı	Aktif Olduğu Bölgeler	Yeniden Yapılandırılmış Kurum Mu Yeni Kurulan Kurum Mu?
TİKA	Kültür, Dış Politika	Amerika, Afrika, Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa, Orta Asya	Yeniden yapılandırılmış

Türk Kızılay	Değerler, Kültür	Afrika, Orta Asya, Ortadoğu, Balkanlar	Yeniden yapılandırılmış
THY	Dış Politika, Kültür	Amerika, Afrika, Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa, Orta Asya, Uzak Doğu	Yeniden yapılandırılmış
Yunus Emre Enstitüsü	Kültür	Amerika, Afrika, Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa, Orta Asya, Uzak Doğu	Yeni Kurulan Kurum
Türkiye Maarif Vakfı	Kültür	Amerika, Afrika, Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa, Orta Asya, Uzak Doğu, Avustralya	Yeni Kurulan Kurum
YTB	Dış Politika, Kültür	Avrupa	Yeni Kurulan Kurum

3.2.1. Yeniden Yapılandırılan Kurumlar

3.2.1.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın (TİKA) 1992 yılında kurulması, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılması sonucunda verilen ilk tepkidir. Birçok yeni ulus devlet ortaya çıkmış ve Türkiye ortak kültür, tarih ve değerlere sahip olduğu ülkelerle iş birliğini geliştirmek ve bu ülkelerin Türkiye'den beklentilerini karşılamak için TİKA'yı kurmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni ulus devletlerin serbest pazar ekonomisine adapte olabilmeleri adına bazı ülkeler donör olarak yardımda bulunmaya başlamışlardır. Donör ülkeler bu yardımları Dünya Bankası ve IMF aracılığıyla kalkınma yardımları adı altında bu ülkelere ulaştırmaya başlamışlardır. Türk dış politikası karar vericileri bu durumda kültürel, tarihi ve ırk bağlantıları olan coğrafya ile iş birliği güçlendirmek üzere TİKA'yı kurmuştur.

TİKA 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile daha aktif görev alabilmek adına Başbakanlığa bağlanmıştır. Bundan iki yıl sonra da 2001 yılında yapısal düzenleme geçirerek 4668 Sayılı “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” yayımlanarak TİKA'nın teşkilat yapısı ve görevleri genişletilmiştir.

4468 sayılı yasa ile TİKA'ya şu yetkiler verilmiştir;

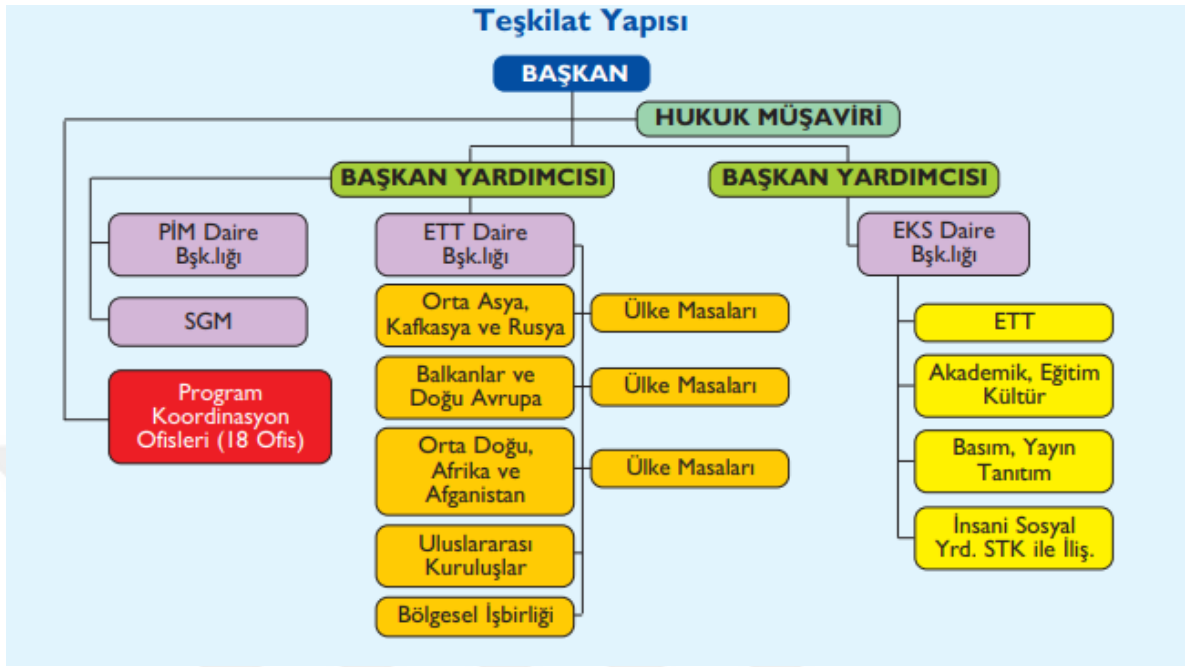
- Türkiye'nin yapılacak işbirliği ve yardım konularını, hedeflerini, ihtiyaçlarını ülkenin önceliklerini göz önüne alarak belirleme
- İhtiyaç duyulan plan, proje, taslakları hazırlamak veya bunları özel teşebbüslere hazırlatmak
- Belirlenen alanlar olan ticari, eğitim, kültürel, sosyal, ekonomik işbirliklerini çeşitli programlar ve/veya projeler aracılığıyla geliştirmek
- Yabancı ülkelerin bağımlılığını azaltmak ve bağımsız devlet yapılarını güçlendirmek

- Pazar ekonomisine adapte olmaya çalışan ülkelerin geçiş süreci boyunca çabalarına destek vermek (TİKA, TİKA 2005 Faaliyet Raporu, 2005, s. 4).

İsmail Cem'in Dışişleri Bakanı olarak görev yaptığı süreçte yapılanması değişen TİKA 2002 yılında Türk dış politikasının dönüşümüne paralel olarak yumuşak gücü artırıcı projeler geliştirmeye ve bunları çeşitli ülkelerde uygulamaya başlamıştır. TİKA bu dönemde aynı zamanda Türk Sivil Toplum Kuruluşlarına da destek vererek ve onların gittiği ülkelerde çeşitli projeler üretmesini ve uygulamasını da desteklemiştir.

2005 yılındaki ilk yeniden yapılandırma süreci 2005/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile gerçekleştirilmiş ve 4468 sayılı kanuna ek olarak TİKA'ya kamu kurum ve kuruluşları tarafından gerçekleştirilen tüm teknik iş birliği çalışmaları için koordinatör kuruluş olma yetkisi ve yükümlülüğü, kalkınma yardımlarını raporlama ve dökümlerinin tutulması görevleri de verilmiştir (TİKA, TİKA 2005 Faaliyet Raporu, 2005: 4).

2005 yapılanması TİKA'nın Orta Asya, Ortadoğu-Afrika ve Balkanlara yayılması sonucunda zorunluluk halinde gerçekleşmiştir. Daire başkanlıkları kurulmuş, bu daire başkanlıkları başkan yardımcılarına bağlanmıştır. Aynı zamanda kurulan ülke masaları ile birlikte ülkelerin ihtiyaçlarının hızla saptanması da amaçlanmıştır. Bu yapılanma ile birlikte TİKA 3 kıtada 18 program koordinasyon ofisi açarak 32 ülkede program ve proje yürütme görevini daha rahat yerine getirmeye başlamıştır (TİKA, TİKA 2005 Faaliyet Raporu, 2005: 5).

Şekil 5: TİKA Teşkilat Yapısı 2005

Kaynak: TİKA, TİKA 2005 Faaliyet Raporu, 2005, s.5

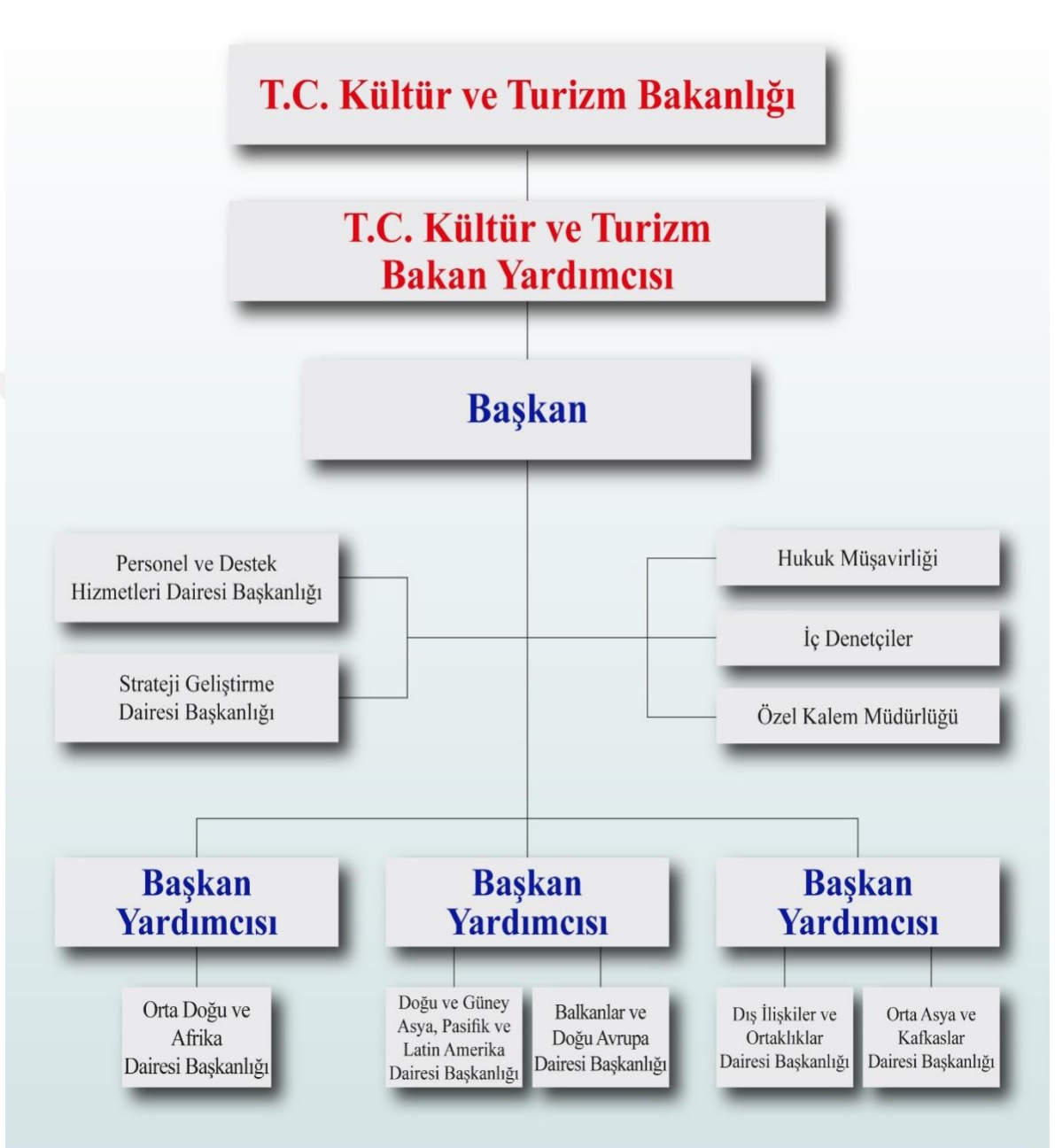
Türkiye'nin az gelişmiş ülkeler için yapılan kalkınma yardımlarını arttırma kararı, üretilen projelerin sayısının artması, gerçekleştirilen projeler sonrasında diğer yabancı ülkelere gelen talepler doğrultusunda 2011 yılında organizasyon yapısını bir daha değiştirerek kapsamlı ve bölgeleri de ayıran bir yapıya bürünmüştür.

Yeni yapılanma sonucunda TİKA organizasyon şemasına bir başkan yardımcılığı daha eklemiştir. İki başkan yardımcısı doğrudan bölgelerden sorumlu olurken diğer başkan yardımcısı, destek hizmetleri, insan kaynakları, dış ilişkiler ve partnerlerden sorumlu hale gelmiştir. Bir yıl sonra yapılan bir değişiklikle insan kaynakları ve destek hizmetleri başkan yardımcısının sorumluluğundan alınmıştır. TİKA nihai organizasyon şemasını ise 2016 yılında oluşturmuştur.

2016 yılı değişikliği ile başkan yardımcılarını doğrudan bölgelerden sorumlu hale gelmişlerdir. Personel ve destek hizmetleri dairesi başkanlığı, strateji geliştirme daire başkanlığı, hukuk müşavirliği ve iç denetçiler başkan yardımcılarının sorumluluklarından alınmış, böylece başkan yardımcılarının doğrudan bölgelerle ilgilenmelerinin önü açılmıştır.

15 Temmuz 2018 tarihinde 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kamu tüzel kişiliğine haiz ve özel bütçeli olarak kabul edilmiş ve faaliyetlerine T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın altında devam etmesi kararı alınmıştır. Bu tarihten itibaren de TİKA, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde hizmet vermeye devam etmektedir (TİKA, Tarihçe, 2021).

Şekil 6: TİKA Organizasyon Şeması 2021

Kaynak: TİKA Tarihçe, 2021.

TİKA'nın faaliyetlerine bakıldığında yönetim şemasının değişikliklerinden de anlaşılacağı gibi belirli dönemlere ayırabiliriz. 1992-2002 arası dönem Türk Dış politikasının Soğuk Savaş sonrası döneme adapte olmaya çalıştığı ve TİKA'nın da bu adaptasyonun bir

sonucu olarak kuruluş ve iş birliğine destek dönemidir. 1999 yılından itibaren Türk dış politikasında yaşanan değişim ve yumuşak gücün öneminin artmasıyla birlikte TİKA'nın da önemi artmaya başlamıştır.

2002-2005 arası dönem TİKA için faaliyetlerin arttığı bir dönemdir. Artan faaliyetler neticesinde TİKA'nın yönetim şemasında değişiklik yapılması zorunlu hale gelmiş ve faaliyet yükünü kaldırabilecek yeni bir yapılanmaya geçilmiştir.

Türkiye'nin kalkınma yardımlarını arttırma kararı verdiği 2011 yılında ise TİKA buna uygun olarak yönetim şemasını yeniden şekillendirmiştir. Yeni yapıda TİKA'nın projeler ürettiği ve kalkınma yardımı yaptığı ülkeler bölgelerin altına alınmıştır. 2011 yılına kadar olan bu dönem de TİKA'nın ikinci dönemi olarak adlandırılabilir.

Üçüncü dönem ise 2011 yılı ile başlamıştır. Artan yardımlar ve projeler ile birlikte TİKA'nın Türk dış politikasında önemi de artmaya başlamıştır. 2016 yılındaki organizasyon değişikliği ile başkan yardımcıları sadece bölgelerdeki projeler ve kalkınma yardımları ile ilgilenmeye başlamış ve idari departmanlar başkan yardımcılıklarının sorumluluk alanlarından ayrılmışlardır. Bu dönem 2018 yılına kadar devam etmiştir ve TİKA'nın altın çağı olarak da adlandırılabilir. Son dönem ise TİKA'nın etkinliğinin gerek ekonomik gerekse dış politikada artan sert güç argümanlarını ile birlikte azaldığı 2018 sonrası dönemdir. 2018 sonrası TİKA'nın T.C. Turizm Bakanlığı'na bağlanması da azalan öneminin bir sonucudur. Örnek vermek gerekirse TİKA'nın muadil kurumu olan USAID herhangi bir sekreterliğin altında bulunmadan yönetim kurulu başkanının ABD Başkanı tarafından atandığı ve Senato tarafından onaylandığı bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir.

3.2.1.1.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikasına Etkisi

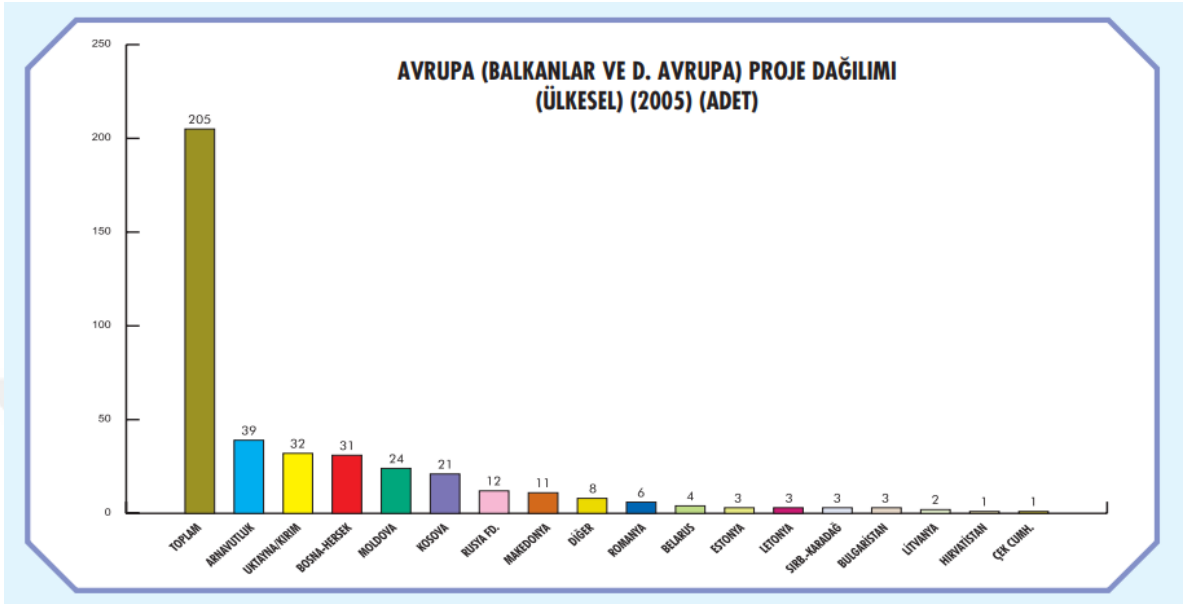
TİKA, kuruluş amacı olarak Orta Asya odaklı olsa da Balkanlara da büyük kaynaklar ayırmış, kalkınma yardımlarında bulunmuş ve projeler geliştirmiştir. TİKA 2002 yılından bu yana bütçesini sürekli olarak arttıran ve bütçesini daha efektif kullanan bir kurum olmuştur. Projelendirmelerin hızlanması ve yumuşak gücün artması ile birlikte yabancı ülkelere de

taleplerin gelmesiyle birlikte TİKA bütçesini ve projelerini yumuşak gücünü arttırmak istediği bölgelere göre ve gelen taleplere göre yeniden şekillendirmiştir. TİKA'nın bütçesi 2002 yılında ilk defa proje temelli olarak 15 milyon dolar belirlenmiştir.

2004 yılında, TİKA'nın kalkınma yardımları, projeler ve eğitimlerden dolayı bütçesinin yüzde 21.1'ini tamamen Kosova ve Makedonya'ya ayırmıştır (TİKA, TİKA Faaliyet Raporu 2004, 2004: 94). TİKA'nın o dönemde toplam bütçesinin yaklaşık 17 milyon dolar olduğunu göz önüne alındığında Balkanlar için harcanan para yaklaşık 4 milyon 250 bin dolardır. 2004 yılında TİKA açısından dikkat çekici hususlardan birisi de söz konusu yılda, projeler için bütçesinin tamamının harcanmış olmasıdır. 2005 yılında proje temelli bakıldığında TİKA Balkanlar için tam 140 proje üretmiş ve hayata geçirmiştir (TİKA, TİKA 2005 Faaliyet Raporu, 2005: 105). Bu projeler, sosyal altyapıların geliştirilmesi, kültürel iş birliği ve iletişimin geliştirilmesi, ekonomik altyapıların geliştirilmesi, üretim sektörlerinin geliştirilmesi ve acil, insani yardımlar adı altında 5 başlıkta gerçekleştirilmiştir (TİKA, TİKA 2005 Faaliyet Raporu, 2005: 107).

2005 yılının Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından Afrika Yılı olarak ilan edilmesine paralel olarak Balkanlarda projelerin düşmesi beklenirken yine de 140 proje üretilmiş ve hayata geçirilmiştir. Bu yılda Balkanlara TİKA bütçesinden ayrılan pay 4 Milyon 478 bin 580 dolar olmuştur (TİKA, TİKA 2005 Faaliyet Raporu, 2005: 107).

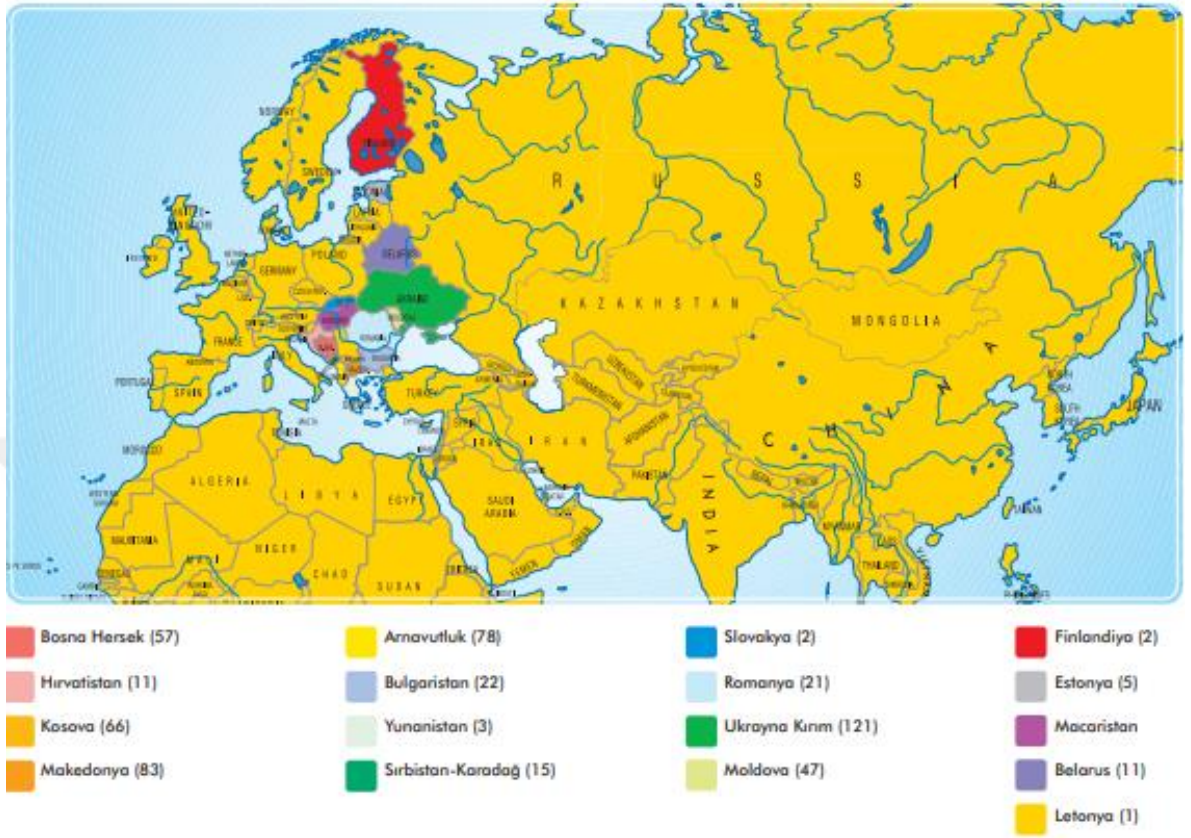
Tablo 3: TİKA Balkanlar ve Doğu Avrupa Proje Dağılımı (2005)

Kaynak: TİKA Faaliyet Raporu 2006. s. 166.

2006 yılında Türk dış politikası ve TİKA Balkanlara verilen önemi daha da arttırmış ve bir önceki yıla göre proje sayısını üç katından fazla arttırmıştır. 2006 yılına gelindiğinde TİKA Balkan ülkelerinde toplam 440 projeyi hayata geçirmiştir (TİKA, TİKA Faaliyet Raporu 2006, 2006: 166).

2006 yılında faaliyet raporunda bölgelere detaylı olarak yer verilmemesinden ötürü Balkanlar için harcanan rakam belli değildir. 2006 faaliyet raporunda hayata geçirilen projeler bölgeler üzerinden değil faaliyet alanları üzerinden ele alınmıştır.

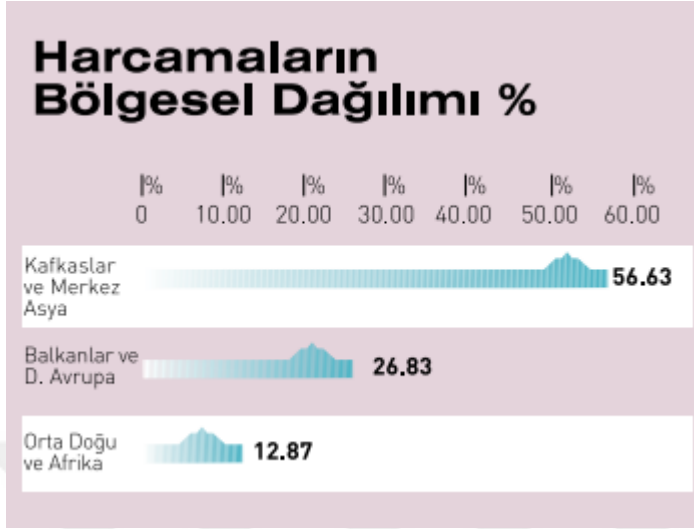

Şekil 7: TİKA'nın Balkanlar ve Doğu Avrupa'da Proje Gerçekleştirdiği Ülkeler ve Proje Sayıları (2006)

Kaynak: Gür ve diğerleri, 2007, s 13-14.

2007 yılında, NATO'nun 2006 Ekim ayında Afganistan'ın ülke genelinde komutayı üstlenmesi ile birlikte TİKA yüzünü bu yöne çevirmiş ve Afganistan'ın yeniden yapılanması için yıllık toplam kaynaklarının % 36,6'sını bu ülkeye ayırmasına rağmen Balkanların payı da artmış ve TİKA bütçesinin % 26,83'ünü Balkanlar ve Doğu Avrupa için ayırmıştır (Gür, ve diğerleri, 2007: 13-14).

2007 yılında TİKA'nın bütçesinin de artışı ile birlikte Balkanlara ayrılan pay da artış göstermiştir. 2007 yılında Balkanlarda gerçekleştirilen en önemli proje Drina köprüsünün restorasyonunun karşılanması olup, bu proje için 5 Milyon Eurodan fazla bir bütçe ayrılmıştır. Bu dönemde Balkanlara ayrılan bütçenin büyük bir kısmı Drina Köprüsü için ayrılmıştır.

Şekil 8: TİKA Harcamaların Bölgesel Dağılımı (2007)

Kaynak: Gür ve diğerleri, 2008, s.11

2008 yılına gelindiğinde Afganistan'ın Yeniden İmarı Programı için ayrılan bütçe yine oldukça fazla olmasına rağmen TİKA toplam bütçesinin % 24,58'ini Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkelerine ayırmıştır (Gür, ve diğerleri, 2008: 11). 2008 yılında 44 milyon YTL olan TİKA'nın bütçesine bakıldığında 11 milyon YTL'den fazlasını Balkanlara ayırmıştır.

2009 yılında da TİKA yine bütçesinin dörtte birine yakın kısmı olan % 26,85'ini Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkelerine ayırmıştır (Gür, ve diğerleri, TİKA Faaliyet Raporu 2009, 2009: 14). Bir yıl sonra ise TİKA Balkanlara ayırdığı payı arttırarak %29,79'a getirmiştir (Gür, ve diğerleri, TİKA Faaliyet Raporu 2010, 2010: 8). Sonraki yıllar içinse TİKA'nın bölgeye ayırdığı pay asla %20'nin altına düşmemiştir. TİKA'nın faaliyet raporlarında bütçelere rakam olarak yer verdiği veya medyada bütçenin açıklandığı yıllarda rakamlar şu şekildedir. Bu rakamların açıklanmadığı yıllarda ise bölgelere harcanan bütçe yüzde olarak verilmiştir. Buna göre, TİKA'nın 2014 bütçesi 168 milyon 340 bin ABD Doları (Umut ve Yıldız, 2014: 17), 2015 Bütçesi 382 Milyon 710 bin 909 TL, 2016 Bütçesi 363 Milyon 883 bin 542 TL, 2017 bütçesi 378 Milyon 855 bin 308 TL (TRT Haber, 2018: 1), 2018 bütçesi 420 milyon 173 bin 433 TL (Salman ve diğerleri, 2018: 44), 2019 yılı bütçesi 515 milyon 988 Bin 991 TL (Çopur, ve diğerleri, 2019: 48), 2020 Bütçesi 400 Milyon 506 Bin TL (Kara, Çopur, ve Resuloğulları, 2020: 37) olarak açıklanmıştır.

TİKA'nın Balkanlarda Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırmak için referans noktası Bosna-Hersek, Kosova, Arnavutluk ve Makedonya olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ve sonrasında Soğuk Savaş sonrası NATO nezdinde yardım ettiği ülkeler olan bu ülkelerde Türkiye'ye karşı hissedilen sempati koordinasyon ofislerinin açılması ve projelerin geliştirilmesi için başlangıç noktasını oluşturmuştur. Sonrasında TİKA'nın faaliyetleri Sırbistan ve Karadağ'a da yayılmıştır.

TİKA geliştirdiği ve hayata geçirdiği projelerde din veya ırk ayrımı da yapmamıştır. Makedonya'da Kumanova yakınlarında bulunan Saint George Kilisesi'nin restorasyonu ilgili makamların doğrudan TİKA'dan yardım talep etmesi üzerine TİKA'nın görevlendirdiği firma tarafından gerçekleştirilmiştir (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 125). Aynı şekilde Bosna-Hersek'teki Fojnica Fransisken Manastırı'nın yangın ve güvenlik sistemleri ile Azize Meryem Kutlu Doğum Katedrali Kilisesi'nin çevre düzenlemesini de TİKA üstlenmiştir (Muhasilović, 2016).

TİKA'nın temel kuruluş hedefinin ülkelerin kendilerine yeter bir şekilde ayakta durabilmeleri ve diğer ülkelere bağımlı kalmamalarıdır. Bu ülkeler ekonomik olarak bağımsız ve değerlerine sahip çıkacak noktaya geldiklerinde, bu noktaya gelene kadar aldıkları yardımları unutmayacaklar ve bunu sağlayan ülkelere de sempati ile yaklaşacaklardır. Dolayısıyla, bu ülkeler kendilerine yeter duruma geldiklerinde dış politikada büyük güçlerin aktörleri olmak durumundan da çıkacaklar ve uluslararası ilişkilerinde bağımsız hareket edeceklerdir.

TİKA bu sebeple çıkar destekli değil gelecek on yıllar düşünülerek bölgeye din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin kalkınma yardımlarında bulunmaktadır. Kalkınma yardımlarının yanı sıra restore edilen eski yapılar, ülkelerin talepleri doğrultusunda verilen eğitimler, okulların tadilatları ve ekipmanlarının sağlanması, hastanelere ekipman desteği, kadınlara tarım eğitimi ve mikro krediler gibi birçok proje üretmiş ve hayata geçirmiştir.

Sonuç olarak TİKA'nın bölgede yaptığı kalkınma yardımları ve projeler Türkiye'nin Balkanlardaki yumuşak gücünü arttırmak için büyük önem arz etmekle birlikte Türk Dış

Politikası hamleleri, süreklilik ve ilişkilerin devam ettirilmesi gibi konularla da desteklenmesi gerekmektedir.

3.2.1.2. Türk Hava Yolları

Türk dış politikasının değişen yapısı ile birlikte Türk Hava Yolları (THY) da Türkiye'nin bayrak havayolu olarak bu değişime adapte olmuş ve yeniden yapılandırılarak dış politikaya paralel olarak işlev görmeye başlamıştır.

THY 1933 yılında o zamanki adıyla Devlet Hava Yolları İşletmesi olarak Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı kurulmuştur. İlk yurtdışı uçuşunu 1947 yılında gerçekleştiren THY'nin dünyaya açılmaya başlaması, sivil havacılığın ivme kazanmaya başladığı 1980'ler ile birlikte gerçekleşmiştir. 1983 yılında 4037 koltuk kapasiteli 30 uçağa ve 5775 personele ulaşmıştır. Geçen 27 yılda THY personel sayısını 29000'in üzerine çıkarmıştır. Yine 2020 rakamlarına göre THY'nin toplam uçak sayısı 363'tür (THY, 2020).

Türk Hava Yolları 1990'lı yıllarda küresel alanda daha etkin olabilmek adına block space antlaşmaları imzalamaya ve bayrak havayolu olarak yurtdışında gittiği yerlerin sayısını arttırmaya başlamıştır.

2000'li yıllarda ise THY'nin Türk Dış politikasının proaktif diplomasi anlayışına paralel olarak genişlediği görülmektedir. THY öncelikle Türkiye'nin büyükelçilik ve konsolosluk açtığı Balkan ve Afrika ülkelerine uçuşları arttırmaya başlamıştır. İş adamlarının ve bölgeye aktif olarak yardım götüren TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, STK'lar gibi kurumların profesyonellerinin taşınması ile birlikte Türk dış politikasının yumuşak güç unsurları bu bölgelere daha rahat ulaşım şansı yakalamıştır (Çevik, 2019: 50-55).

Marka diplomasisi kavramının devreye girmesiyle de THY, Türk dış politikasının önemli unsurlarından birisi haline gelmiştir. Türkiye'nin dünyaca tanınan bir Türk markası

kavramının eksikliği THY sayesinde giderilmeye başlanmıştır. 2010’lu yıllarda THY kazandığı başarılarla birlikte Türkiye’nin yurtdışındaki marka yüzü olmaya başlamıştır⁹.

⁹2017 yılı itibariyle THY şu başarılarla ulaşmıştır;

5.kez “En İyi Business Class İkramı” (2013-2014-2015-2016-2017) ödülü

4.kez “En İyi Business Class Özel Yolcu Salonu İkramı” (2014-2015-2016-2017) ödülü

5. kez “Avrupa’nın En İyi Havayolu Şirketi” (2011-2012-2013-2014-2015)

İlk kez “En İyi Business Class Özel Yolcu Salonu” ödülü

9. kez “Güney Avrupa’nın En İyi Havayolu Şirketi” (2009-2010-2011-2012-2013-2014-2016-2017) ilanı

TÜRK HAVA YOLLARI 2019 ÖDÜLLERİ

**5 Yıldızlı
Küresel
Havayolu**

(APEX)

**En İyi
Kurumsal
Seyahat
Programı**

(Global Traveler)

**Business
Yolcuları
için
En İyi
Havayolu**

(Global Traveler)

**En İyi
Havalimanı
Personeli**

(Global Traveler)

**Avrupa
Kıtasındaki
En İyi
Tasarıma
Sahip
Havayolu**

(The Design Air)

**Yılın
Hava Kargo
Markası**

(Stat Times Awards)

**Yılın
Uluslararası
Hava Kargo
Pazarı**

(Stat Times Awards)

**Yılın
Hava Kargo
Markası**

(ICN Awards)

**Yılın
Hava Kargo
Markası**

(Air Cargo News Award)

**Yılın
Hava Kargo
Markası**

(Logitrans)

**Yılın
En İyi
Garantili
Finansmanı**

(Airline Economics)

**Yılın
En İyi
Ulaştırıcılık
ve Taşımacılık
Finansmanı**

(Bonds & Loans Turkey)

**Türkiye'nin
En Değerli
Markası**

(Brand Finance)

**Avrupa'nın
En Değerli
3. Havayolu
Markası**

(Brand Finance)

Şekil 9: THY 2019 Yılı Ödülleri

Kaynak: Tuba Atabey, 2019 Sürdürülebilirlik Raporu, 2020, s.15.

THY marka imajında Türkiye ve İstanbul vurgusu mevcuttur. Türkiye'nin ve İstanbul'un yüzyıllar boyunca medeniyetlerin ve kültürlerin bağlantı noktası olması ve birçok medeniyeti bünyesinde barındıran kültüründen esinlenilerek dünyanın birçok şehrinin, kültürün ve insanın bağlantı noktası olduğu vurgusunu yapmıştır (Köksoy E. , 2016: 254).

Bunlara ek olarak markanın kurumsal kimliğinde Türkiye ile özdeşleşen kırmızı beyaz ve turkuaz renkleri kullanılmıştır. Osmanlı medeniyetinin çağrıştırmaları açısından uçaklarda, yiyecek kutularının üzerinde ve özel yolcu salonlarında lale figürü kullanılmıştır.

Türkiye ile özdeşleşen iki ürün olan lokum ve çay, özel yolcu salonları ve uçaklarda ikram edilmiş ve Türk kültürüne vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda Türk ürünlerinin algısını düzeltmek adına uçaklarda “We're from Turkey” sloganı ile Türk ürünlerinin satışı da yapılmaktadır (Köksoy E. , 2016: 256).

THY'nin Türkiye'yi tanıtmak için kullandığı araçlardan bir diğeri de uçakta ücretsiz olarak yolcularına sunduğu dergiler olmuştur. Burada Türk kültürünü anlatan yazılarla birlikte, Türkiye'deki turizm destinasyonları ve Türkiye'nin kültürel bağlarının olduğu bölgelerin tanıtımları da yapılmaktadır. TİKA'nın ve Yunus Emre Enstitüsü'nün Balkanlardaki çalışmalarına da bu dergilerde bolca yer verilmiştir (Skylife, 2021).

3.2.1.2.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikasına Etkisi

2020 yılı itibarıyla THY, Balkanlar'da dokuz önemli noktaya doğrudan uçuş yapmaktadır. Gerek turizm açısından gerekse yatırım yapmak isteyen iş adamları Balkanların birçok bölgesine giderken THY'yi kullanmaktadır.

THY'nin Balkanlardaki önemli noktalara uçuşu arttırmasına paralel olarak Türk iş adamları da bölgeye gitmeye başlamıştır. 2016 yılı rakamları ile bölgedeki on bir ülkeye toplamda 200 Milyon ABD Dolarını aşan yatırım Türk iş adamları tarafından gerçekleştirilmiştir (Çavuşoğlu, 2019: 65).

THY 2015 yılından başlamak üzere bölgedeki spor kulüplerine de sponsor olmaya başlamıştır (Brlyavac, 2015). Özellikle bölge spor takımlarının Avrupa’da gerçekleştireceği uluslararası müsabakalar için sponsorluk anlaşmaları yapan Türk Hava Yolları bu hamlelerle bölgede hem Türklere bakış açısının gelişmesi hem de Türkiye’nin bölgedeki spor faaliyetlerini destekleyerek yumuşak gücünü arttırmasını sağlama amacı gütmüştür.

THY aynı zamanda bölge halkı ile Türk halkının iletişiminin güçlenmesi ve Balkanlarda turizmin gelişmesine katkıda bulunmak için de çeşitli kampanyalar düzenlemiştir. Çeşitli indirimler ile Balkanlara gidişi destekleyen Türkiye, bölge ülkelerine giden Türk turistlerin fazlalaşmasıyla da Türk halkına sempatinin artmasına da katkıda bulunmuştur.

3.2.1.3. Türk Kızılay

Kızılay ve Kızılhaç dünyanın en eski iki yardım kuruluşu ve organizasyonudur. Kızılay temel ilkelerini Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç’ın 1968 yılında ilan edilen temel ilkelerden almaktadır. Bu ilkeler (Kızılay, Temel İlkelerimiz, 2020);

- **İnsanlık:** Kuruluş amacı savaş alanındaki yaralılara taraf ayrımı gözetmeksizin yardım etme anlayışı olan Kızılay yine aynı felsefeyle insanın acısını kendi kapasitesi dâhilinde önlemek için çaba göstermektedir. Kızılay, insan hayatı ve sağlığının korunması ile insanın onuruna saygı duyulmasını amaçlamaktadır. Kızılay kalıcı barışı, insanlar arasındaki dostluğu, karşılıklı işbirliğini desteklemektedir.
- **Ayrım Gözetmemek:** Kızılay, din, dil, ırk, cinsiyet, sınıf, inanç, ulus ve siyasi düşünce farkı gözetmeksizin insanların acısını insanlığın acil ve zorunlu ihtiyaçlarına öncelik vererek azaltmaya çalışmaktadır.
- **Tarafsızlık:** Kızılay asla düşmanlıklara taraf olmaz ve dini, siyasi, ideolojik anlaşmazlıklara müdahil olmaz.

- **Bağımsızlık:** Kızılay bağımsız bir kurum ve insani yardımlarda kamunun yardımcısı olarak Türkiye Cumhuriyeti yasalarına tabiidir. Bununla birlikte Türk Kızılay özerktir. Bu özerklik sayesinde Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç ilkelerine göre hareket edebilmektedir.
- **Gönüllü Hizmet:** Kızılay yaptığı yardımlar veya verdiği hizmetler için hiçbir çıkar gözetmemekte ve bunları gönüllülük esasıyla yapmaktadır.
- **Birlik:** Türkiye’de Kızılay adı altında yalnızca bir dernek mevcuttur ve bu isimde başka dernek açılamaz. Dernek tüm vatandaşlara açık olmakla birlikte insani faaliyetlerini tüm ülkeyi içine alacak şekilde yürütmektedir.
- **Evrensellik:** Kızılay dünya çapında bir organizasyon olarak diğer ülkelerdeki ulusal dernekler ile statü olarak eşittir. Karşılıklı yardımlaşma durumlarında Kızılay karşıdaki diğer ulusal derneklerle eşit görev ve sorumluluklara sahiptir.

Türk Kızılay bu değerler çerçevesinde ihtiyaç duyan her ülke için acil yardım çalışması yapmaktadır. Sadece 2019 yılında Türk Kızılay 71 ülkede toplamda 7.2 milyondan fazla insana yardım götürmüştür. Aynı yıl içerisinde Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilinde de Türk Kızılay sosyal yardımlar ile 11.5 milyondan fazla Türk vatandaşına ulaşmıştır (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 7-9).

2019 yılı itibariyle Türk Kızılay’ın, yurtiçi temsilcilikleri haricinde 14 yurtdışı temsilciliği de bulunmaktadır. Faaliyet alanlarına bakıldığında yurtiçi ve yurtdışı hizmetleri ile birlikte toplamda 12 ana başlıkta Türk Kızılay’ın faaliyetleri incelenmektedir. Türk Kızılay’ın faaliyetleri şunlardır;

- **Kan Hizmetleri:** Türk Kızılay ülkenin ve gerektiğinde yurtdışında ihtiyacı olan ülkelerin kan ihtiyacını karşılamak için gerek sabit gerekse gezici kan toplama ekipleri ile birlikte ülke genelinde kan bağıışı almaktadır. Aynı hizmet altında Türk Kızılay, Kök Hücre bağıışı ve kazanımı alanında da çalışmaktadır. Bu alanda Türk Kızılay’ın son faaliyeti ise kandan plazma elde etme çalışmalarıdır (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 16).

- Afet Yönetimi: Türk Kızılay Türkiye Afet Müdahale Programı'nın (TAMP) kilit unsuru olarak rol almaktadır. Türk Kızılay, TAMP grubunda Beslenme Çalışma grubunun ana çözüm ortağı, diğer hizmet grupları olarak kabul edilen acil barınma, nakdi ve ayni bağış, nakliye, sağlık, psikolojik destek, haberleşme alanlarında ise destek çözüm ortağıdır. Türk Kızılay afet anında kontrolünde olan bölge ve yerel afet yönetim merkezlerinde barınma ve beslenme desteği de vermektedir. Türk Kızılay aynı zamanda doğal afet anında veya acil durum anlarında haberleşmenin kesilebileceği düşüncesiyle Very Small Aperture Terminal (VSAT) terminalleri ile haberleşmenin de kesintisiz yapılabilmesini de sağlamaktadır. Bu hizmetlerin hepsi öncelikle yurtiçi için hazırlanmış olsa dahi ihtiyaç halinde veya Türkiye'ye talep gelmesi halinde yurtdışına da hizmet götürülmektedir (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 16).
- Sosyal Hizmetler: Tüm yardım hizmetlerini kendi çatısı altında toplayan sosyal hizmetler başlığı ile birlikte gıdadan, eğitime, barınmadan, geçici konaklamaya kadar birçok yardım sosyal hizmetler başlığı altında gerçekleştirilmektedir. Türk Kızılay aynı zamanda Ramazan ve Kurban Bayramlarında da yurtdışına gönderilmek üzere bağışlar toplayarak bu bağışları yabancı ülkelerdeki ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktadır (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 16).
- Göç Hizmetleri: Türk Kızılay bu alanda Türkiye'de geçici koruma altında bulunan yabancılara yönelik insani yardım faaliyetleri, kamplarda yaşayanlar için gıda destek programı, yetişkinler için Türkçe dil eğitim programı, Suriye'de ihtiyaç duyanlara yönelik sınır ötesi yardım hizmetleri ve ihtiyaç duyanlara Psikososyal destek hizmetleri sağlamaktadır. Türk Kızılay bu hizmet alanında genellikle yabancı uyruklu kişilere ve geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yardım etmektedir (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 17).
- Halk Sağlığı: Türk Kızılay bu alanda kişilere ilkyardım eğitimleri vermekte, acil sağlık yardım faaliyetleri yürütmekte ve Suriye'nin bazı bölgelerinde

mobil klinikler açarak bölge halkının sağlığını gözetmektedir (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 17).

- Uluslararası Programlar ve Operasyonlar: Türk Kızılay dünya genelinde uluslararası operasyonlara katılarak, acil insani yardım operasyonlarına, afet müdahalelerine, gıda, okul, yetimhane, barınma, medikal malzeme desteği gibi çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Türk Kızılay aynı zamanda uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Derneklerinin varlıklarını kuvvetlendirmek için de çeşitli operasyonlara katılmaktadır (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 17).
- Uluslararası İşbirlikleri: Türk Kızılay, Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketi'nin temel ilkelerine, Cenevre Sözleşmeleri ve onların ek protokollerine bağlı kalarak uluslararası ilişkiler yürütmekte ve koordine etmektedir. Aynı zamanda insancıl ihtiyaçları giderebilmek ve karşılıklı destek sağlayabilmek için yerel, bölgesel ve küresel düzeyde ikili ve çoklu işbirlikleri tesis etmektedir (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 18).
- Gönüllü İlişkileri Yönetimi: Türk Kızılay için gönüllü kazanmak ve gönüllülerden faydalanmak gücünü artırma ve daha fazla insana ulaşmak açısından önem arz etmektedir. Türk Kızılay insanları genç yaşta kazanabilmek için ulusal ve uluslararası gençlik kampları, eğitimler, etkinlikler ve festivaller düzenlemektedir (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 18).
- Eğitim Yönetimi: Türk Kızılay herhangi bir doğal afet anında sivil vatandaşların neler yapacakları konusunda bilgilendirmek için eğitimler düzenlemektedir. Bu eğitimlerin bir üst aşaması olan eğitimcilerin eğitimi de bu eğitimleri verebilecek kişileri eğitmek için düzenlenmektedir. Türk Kızılay daha küçük yaşta insanları eğitebilmek için Güvenli Yaşamı Öğreniyorum adında kaynak kitaplar üretmiştir. Aynı zamanda daha küçük yaş grupları için de eğitici materyaller hazırlamıştır (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 18).
- Bağış Yönetimi: Türk Kızılay bütçesi her ne kadar hükümet tarafından verilse de uluslararası yardımlar için kampanya ve bağış da düzenleyebilmektedir.

Türk Kızılay her yıl ulusal ve uluslararası kampanya ve projeler düzenlemektedir. Bunun yanı sıra bağış kazanımına ilişkin projeler, hizmetler ve etkinlikler de Türk Kızılay'ın çalışmaları arasında yer almaktadır (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 19).

- Gayrimenkul Yönetimi: Türk Kızılay elindeki gayrimenkulleri gelir getirebilmesi adına kiralayabilmektedir (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 19).
- Şube Hizmetleri: Türk Kızılay 258 Şube, 175 temsilcilik ve 14 yurtdışı temsilciliği ile ulusal ve uluslararası düzeyde insani yardım faaliyetleri yürütmektedir (Kızılay, 2019 Faaliyet Raporu, 2019: 19).

Türk Kızılay 21. yüzyılda yeniden yapılandırılarak uluslararası düzeyde insani yardım faaliyetlerine, doğal afetlerde arama kurtarma, barınma, yiyecek sağlama faaliyetlerine destek vermektedir.

3.2.1.3.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikasına Etkisi

Sovyetlerin dağılmasından sonra çıkan çatışmalardan etkilenen insanlara yardım götürülmesi konusunda Türk Kızılay öncü kurumlardan birisi olmuştur. Soğuk Savaş sonrası bölgede çıkan savaşta Türk Kızılay'ı Arnavutluk'a 23.9 Milyon Amerikan Dolarlık yardım göndermiştir. Aynı dönemde Türk Kızılay'ı Bosna Hersek'e 32 Milyon Amerikan Doları değerinde tıbbi ürün, gıda ve diğer ürünleri göndermiştir. Yine savaş döneminde Arnavutluk'ta Kosovalılar için 5000 kişilik mülteci kampı kurulmuştur (Ok, 2001: 13-18).

Kriz döneminde Bulgaristan kentlerini kardeş kent seçen Türk şehirleri kardeş belediyelerine 300.000 Amerikan Dolarından fazla yardım göndermiştir. Türk Kızılay Kosova krizi döneminde Makedonya'dan kaçan 18.000 Kosovalı mülteciye ev sahipliği yapmış ve Makedonya'ya 1.685.398 Amerikan Doları tutarında yardım göndermiştir (Ok, 2001: 13-18).

Bölgede yaşanan katliamlar ve soykırımlardan sonra bölge halkının yanında olan Türk Kızılay'ı sonrasında düzenlenen anma ve yıldönümlerine de katılmıştır. 2019 yılında bölge halkının en büyük acılarından birisi olan Srebrenista Soykırımı'nın yıl dönümünde anma törenlerine katılmıştır (Kızılay, Kızılay Gençliği Srebrenitsa Katliamını Unutmadı, 2019).

Bu tarz etkinliklerde daimi olarak bulunma gayreti içerisinde olan Türk Kızılay Türkiye'nin bölgedeki yumuşak gücü için de önem arz etmektedir. Türk Kızılay bölge halkı için önemli olan anma etkinliklerinin yanı sıra bölgeye insani yardım yapmak konusunda da önde gelen kurumlardan birisidir.

2002'den başlayarak 15 yıllık süreçte Türk Kızılay Bosna Hersek, Karadağ, Makedonya, Kosova, Arnavutluk ve Sırbistan'a toplamda 4.663.204,64 Amerikan Doları değerinde yardım yapmıştır. Diğer balkan ülkelerine yapılan yardımlarda buna eklendiğinde toplam yardım miktarı 5.700.000 Amerikan Doları meblağına ulaşmıştır (Kızılay, Kurumsal Mali Bilgiler, 2019).

Türk Kızılay'ın bölgeye yaptığı yardımlara bakıldığında bölgenin istikrarını destekleyen ve çatışma ortamının son bulmasını isteyen bir anlayış mevcuttur. İnsani yardımlar ile birlikte bölge halkının gerek Türkiye'ye gerekse Türk halkına bakışı da değişiklik göstermiştir. Bölge halkının önem verdiği günlerde anma törenlerine eşlik eden Türk Kızılay aynı zamanda bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda insani yardımları da yönlendirmiştir. Karşılık beklemeden yapılan insani yardımlar sonucunda bölgedeki ihtiyaç sahipleri de isteklerine ulaşmıştır.

3.2.2. Yeni Kurulan Kurumlar

2010 yılı itibariyle, Türk dış politikasındaki dönüşüm eski kurumlar tarafından karşılanamaz hale geldiğinden ve yeni alanlarda faaliyet gösterme gerekliliği doğduğundan üç yeni kurum oluşturulmuştur. Bunlar, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Maarif Vakfı'dır. Her kurum dış politikanın yumuşak güç

alanında bir alanı kapsamaktadır. Bu alanlar ya daha önce başka kurumlar tarafından kapsanan ve Türkiye'nin yumuşak gücünü arttıran alanlardır ya da boşluğun doldurulması gereken bir alandır.

3.2.2.1. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) 2010 yılından sonra oluşturulan kurumlardan biri olarak yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları, kardeş topluluklar ve aynı zamanda Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları ve bu alanlarda verilen faaliyetler ile hizmetleri koordine etmektedir (YTB, Başkanlığımız, 2010).

Daha önce Türk dış politikasında olmayan bir alan olarak yurtdışında yaşayan Türklerin varlığını bir yumuşak güç unsuru olarak kullanma amacıyla oluşturulan kurum gerek yurtdışında çoğunluğu da Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşlarını organize ve koordine etme gerekse Türk kökenli kardeş topluluklar için önemli bir görev üstlenmiştir (MFA, 2021).

2010 yılında kurulan YTB, daha önce farklı kurumların altında bu faaliyetleri dağınık olarak yürüten ve yabancı ülkelerde (aynı zamanda o ülkelerin vatandaşları olarak yaşayan) Türk kökenli insanları etkin bir yumuşak güç olarak kullanabilmek amacını da hedeflemektedir. 1960'lı yıllarda birçok ülke ile işgücü antlaşması imzalanmıştır. İlk olarak 1961 yılında Almanya ile imzalanan antlaşma, Avusturya, Hollanda ve Belçika ile 1964, Fransa ile 1965 ve son olarak Avustralya ile 1967 yılında imzalanmıştır. Bu antlaşmalar ile ilgili ülkelere göç eden Türk vatandaşları ülkelerin işgücünde önemli bir yer almıştır. Bugün itibariyle toplam sayıları 6.5 milyona yaklaşan işgücü antlaşması sonucu göç eden ve göç ettikleri ülkenin vatandaşı olan Türkler, Türkiye'nin potansiyel yumuşak gücünün bir kısmını da oluşturmaktadır (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

Türkiye'nin yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına Türk dış politikasında yer vermesi için 21. yüzyılın gelmesi gerekmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren birçok krizle karşılaşan ve Doğu bloğundan sürekli olarak tehdit algılayan Türkiye dış politikada bütün

dikkatini güvenliğe vermiştir. Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının ihtiyaçları ise 1960'lı yıllardan beri varlığını sürdürmüştür (Erdoğan, 2015, s. 110).

1960'lı yıllara bakıldığında işçi olarak giden Türk vatandaşlarının birincil hedefi para kazanıp ülkelerine dönmektir. Kalıcı olarak yerleşme, vatandaşlık gibi düşünceler bu dönemde olmadığından dolayı ön plana çıkan temel ihtiyaçlar da ibadet edecek yerler ve barınma etrafında şekillenmiştir (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

1970'li yıllar entegrasyon sürecinin başladığı yıllar olmuştur. Türkiye'ye dönüş fikrinden kalıcı olarak yerleşme fikrine evrilen Türk vatandaşları vatandaşlık almaya başlamışlardır. Gittikleri ülkelerde evlenen ve aile kuran Türk vatandaşlarının çocukları da bu ülkelerin eğitim sistemi ile büyümeye başlamışlardır (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

1980 ve 1990'lı yıllar bu ülkelerde sivil toplum hareketlerinin başladığı yıllardır. Bu hareketler Türk dış politikasının bir parçası olmaktan çok orada yaşayan Türk vatandaşlarının örgütlenmesi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde sivil toplum hareketlerinin ortaya çıkmasının temel sebebi de Türklere karşı gösterilen ırkçı saldırılar olmuştur (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

2000'li yıllara gelindiğinde Türk dış politikası da yurtdışında yaşayan ve vatandaşlık kazanan Türk kökenlilerin sorunlarına ortak olma adımları atmıştır. Özellikle dini istismar eden terör örgütlerinin 11 Eylül 2001 saldırılarından itibaren Avrupa'da da birçok saldırıda bulunması sonucunda bu ülkelerde İslam karşıtlığı belirmiştir. İslam karşıtlığının sonucu olarak da bu ülkelerdeki Türkler istihdam, eğitim ve ayrımcılık gibi birçok soruna maruz kalmıştır (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

2010 yılından itibaren Türk dış politikasının yumuşak güç unsuru olarak konumlandırılan YTB, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının sorunlarına çare bulmaya ve aynı zamanda koordine etmeye çalışmaktadır. Yurtdışında yaşayan Türklerin ihtiyaçlarına bakıldığında Türkiye'nin bu alandaki politikası üç temel sütun üzerine oturmaktadır (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

İlk sütun olan aidiyet sütununda yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının ülkeye olan aidiyetlerini muhafaza etmesi ve kaybetmemesi temel amaçtır. Anavatan ile bağlantılarının kopmaması ve aidiyet duygularının korunması ve desteklenmesi Türkiye'nin bu alandaki politikasının ilk sütununu oluşturmaktadır (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

İkinci sütun yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının anadillerini, kimliklerini ve kültürlerini muhafaza etmesidir. Uzun süre yabancı ülkede yaşayan insanlarda görülen dilin, kimliğinin ve kültürünün kaybolması durumu asimilasyonu da beraberinde getireceğinden ötürü Türkiye'nin bu alandaki politikası hassasiyet arz etmektedir. (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

Üçüncü sütun yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının kalıcı olarak yerleştikleri ülkedeki statülerinin güçlendirilmesidir. Bu ülkelerde kalıcı olarak yerleşen Türk vatandaşları ikamet ettikleri ülkenin de vatandaşı olarak bu ülkenin dış politikasına seçmen olarak etki edebilme gücüne haizdir. Bu sebeptendir ki yabancı ülkelerde yaşayan vatandaşların toplum içerisindeki statülerinin güçlendirilmesi sonucu da Türk dış politikasının yararına olacaktır (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

Türkiye'nin Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları İçin Belirlediği Politikalar		
Aidiyetin korunması	Anadil, Kültür ve Kimliğin korunması	İkamet edilen ülkedeki toplumsal yapının güçlendirilmesi

©Bahadır Küçükheidir

Şekil 10: Türkiye'nin Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları İçin Belirlediği Politikalar

Türk dış politikası içerisinde rol alan YTB aynı zamanda yurtdışında yaşayan Türk topluluklarının genç mensuplarına yönelik de programlar yürütmektedir. Asimilasyon riskini asgariye indirmeye çalışan YTB yurtdışında yaşayan çocukların ve gençlerin anadillerini kaybetmemeleri ve aynı zamanda da yaşadıkları ülkeye adapte olmaları için iki dilde eğitimi savunmakta teşvik etmekte ve çeşitli müfredatlar da geliştirmektedir (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

YTB aynı zamanda bu alanda çeşitli organizasyonları STK'lar ile birlikte düzenlemekte ve yurtdışındaki STK'ların da katılımı ve desteğiyle çeşitli konferans, eğitim, araştırmalar yapmakta ve raporlar düzenlemektedir (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

YTB bu alanda yaptığı çalışmalarda beş ayrı hedef belirlemiş ve bu hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır. Bu hedeflerden ilki hayatlarını yurtdışında yabancı ülkelerde geçiren gençlerin Türkçe ile olan bağlantılarının kopmamasıdır. Bunu gerçekleştirmek için çeşitli programlar, konferanslar, eğitimler ve müfredat çalışmaları yapılmakta, iki dille yapılan eğitim desteklenmektedir. İkinci olarak YTB, İnsan Hakları Eğitim Programı'nı yürürlüğe koymuştur. Bu program ile gençlerin sivil toplumun bir parçası olmaları desteklenmekte ve insan hakları konusunda bilinçleri ile farkındalıklarının artırılması sağlanmaktadır. YTB'nin bu alandaki üçüncü hedefi ise yurtdışında doğmuş ve büyümüş Türk gençlerinin Türkiye'yi tanımaları için oluşturulan Türkiye Stajları programlarıdır. Bu program sayesinde Türk gençleri YTB'nin çalışma ve işleyiş düzeni hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Dördüncü olarak, YTB'nin bir diğer programı olan “Genç Liderler” programı ile yurtdışında yaşayan Türk gençlerine tarih ve kültür içerikli eğitimler sunulmaktadır. Aynı zamanda seminerler ve geziler ile de desteklenen programla gençlerin tarih ve kültürlerine olan aşinalığının da artırılması amaçlanmıştır. YTB'nin bu alandaki son programı ise “Gençlik Köprüleri” programıdır. Bu program ile yurtdışında yaşayan Türk gençlerinin Türkiye ile sosyal ve kültürel bağlarının kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır (YTB, Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi, 2020).

YTB aynı zamanda uluslararası öğrencilerin Türk eğitim kurumlarında eğitim görmesini de desteklemektedir. Türkiye son 10 yılda uluslararası öğrenci hareketliliği

alanında da büyük atılım gerçekleştirmiştir. 2020 yılı itibariyle 148 bin yabancı öğrenci¹⁰ Türkiye’de eğitim almaktadır. 2020 yılında yurtdışında eğitim gören öğrenci sayısı 7.5 milyondur. Dünya üzerinde birçok ülke için eğitim artık bir rekabet konusu hatta gelir kapısı haline gelmiş vaziyettedir. Yurtdışında eğitim gören öğrenciler aynı zamanda eğitim aldıkları ülkenin kültürü ile de tanışmakta ve bu ülkenin kültürüne de sempati hissetmeye başlamaktadır. Türkiye’ye karşı sempati beslemeye başlayan yabancı öğrenciler de kendi ülkelerine döndüklerinde Türkiye’nin yumuşak gücüne katkı yapmaktadır. Türkiye aynı zamanda Türkiye’de eğitim gören yabancı öğrencileri, kurulan ikili ilişkileri geliştirecek bir unsur olarak da görmektedir. Yabancı öğrenciler sayesinde ekonomik dayanışma, akademik sosyal ve kültürel etkileşimin artması ile birlikte de Türkiye’nin yumuşak gücü de artacaktır (YTB, Uluslararası Öğrenci Hareketliliği, 2020).

YTB eğitim alanında aynı zamanda yabancı öğrencilere sağladığı Türkiye Bursları ile de yumuşak güce önemli bir katkı gerçekleştirmektedir. Mustafa Kemal Atatürk’ün yabancı öğrencilerin Türkiye’de eğitim görmesi ve kendi ülkelerine gittiklerinde Türkiye’ye sempati besleyeceği düşüncesinden gelişen şimdiki adıyla Türkiye Bursları’nın kökeni Cumhuriyet’in ilk dönemlerine dayanmaktadır. 21. yüzyılda sistematik hale getirilen ve mezunların kariyerlerinin takip edildiği bir yapı olan Türkiye Bursları programı 2012 yılında YTB bünyesinde hayata geçirilmiştir. Türkiye Bursları başarılı uluslararası öğrenciler için yapılandırılmış, kamu kaynağı ile gerçekleştirilen bir burs programıdır. İlk olarak açıklandığı 2012 yılında 10 bine yakın başvuru alan Türkiye Bursları, 2019 yılında 167 ülkeden 145.700 başvuru almıştır. Türkiye Bursları’nı dünyadaki muadil diğer burslardan farklılaştıran özelliği ise aynı zamanda üniversite yerleştirmesi de yapmasıdır. Bursun bir diğer farklılığı ise genel sağlık sigortası, uçak bileti ve Türkçe eğitimi de kapsamasıdır (YTB, Türkiye Bursları, 2020).

¹⁰ 148 bin yabancı öğrencinin 25 bini burslu öğrencidir.

BURS OLANAKLARI

Şekil 11:Türkiye Bursu Burs Olanakları

Kaynak: YTB, Türkiye Bursları, 2020.

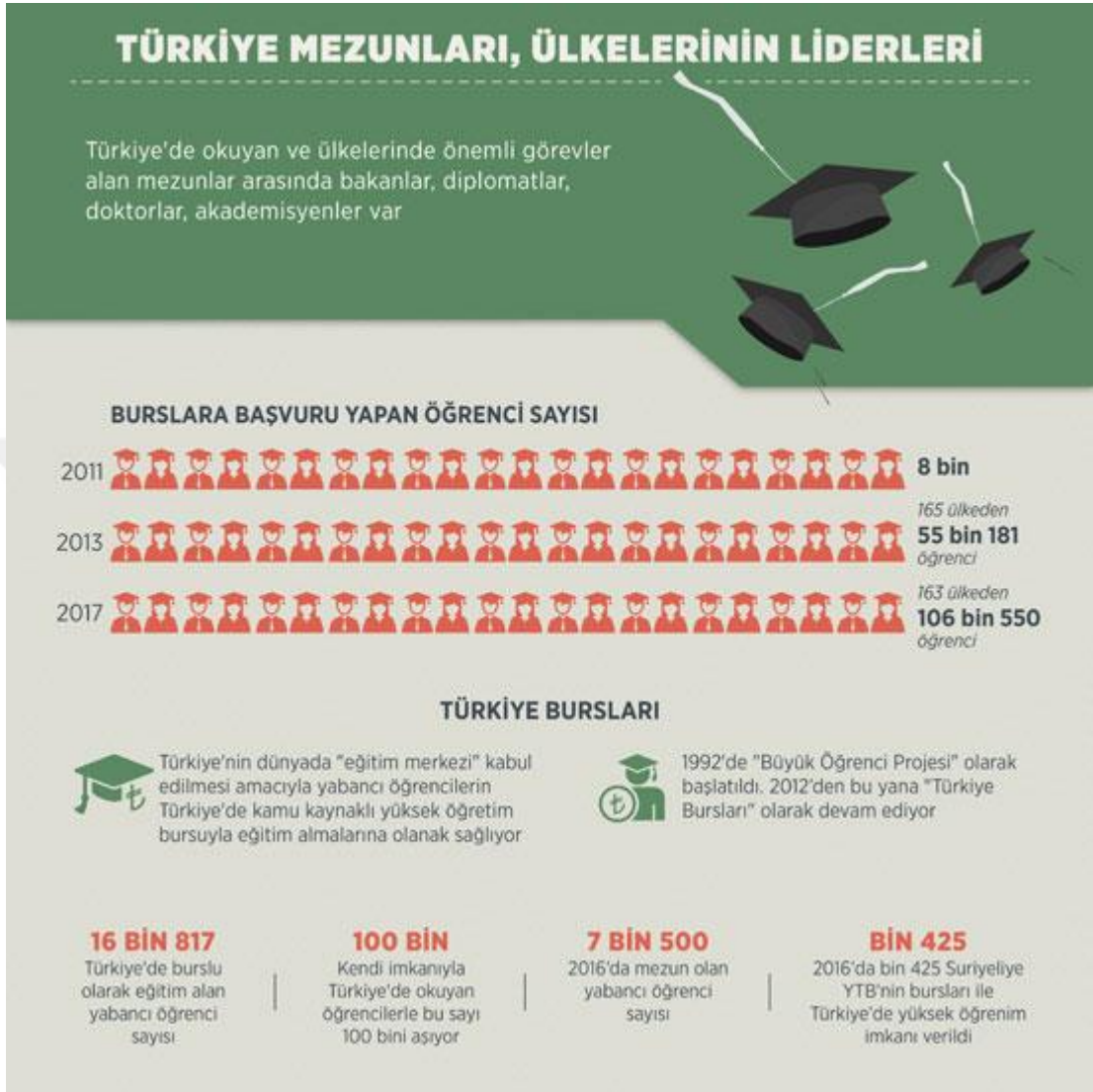
Türkiye Bursları sadece yukarıda bahsedilen kapsamda ödeme temelli bir yaklaşım değildir. Bursiyerler yıl boyunca düzenlenen çeşitli etkinliklere, projelere ve seminerlere de katılabilmektedir.

Şekil 12: Türkiye Bursları Sosyo-Kültürel Etkinlikler

Kaynak: YTB, Türkiye Bursları, 2020.

Türkiye Bursları'nı alarak Türkiye'de okuyan ve dünyanın dört bir yanında ülkelerinde önemli pozisyonlara gelen birçok öğrenci bulunmaktadır. Eski Libya Başbakanı Muhammed El Manguş, Ürdün'de belediye başkanlığı ve bakanlık görevleri üstlenmiş olan Abdurrezzak Tabışat, Karadağ İslam Birliği Başmüftüsü olarak görev yapmış Rıfat Feyziç, Sudanlı ilk kadın hastalıkları ve doğum uzmanı Vehib İbrahim, Moğolistan Ulusal Kanalı (MNB) Genel Direktörü Gandiinma Rentsendorj Türkiye Bursları'nın bursiyerlerinden bazılarıdır (Yüzbaşıoğlu, 2017).

Şekil 13: Türkiye Bursları'na Başvuru Yapan Öğrenci Sayısı (2017)

Kaynak: Nazlı Yüzbaşıoğlu, Türkiye mezunları ülkelerinin liderleri, 2017

YTB bu etkinliklerle birlikte Kardeş Topluluklara da önem atfetmektedir. Ortak tarih ve kültür bağımız olan topluluklar, birçoğu Orta Asya'da olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde mevcuttur. YTB tarihsel süreç içerisinde birbirinden uzak coğrafyalarda yaşayan ama geçmişte birlikte yaşadığımız kardeş ve akraba toplulukları ile de güçlü ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Türkiye YTB aracılığıyla, kardeş ve akraba toplulukların ekonomik gelişmişliklerini arttırmaları, dillerini ve kimliklerini korumaları için çeşitli sosyal ve kültürel çalışmalarda bulunmaktadır.

YTB, kardeş ve akraba topluluklar ile ilişkileri geliştirmek, güçlendirmek için dört temel program belirlemiştir. Bu programlar (YTB, Kardeş Topluluklar Programlar, 2020);

- **Türkiye Mezunları Programı (TMP):** Bu program dahilinde Türkiye Bursları ile veya kendi imkanları dahilinde Türkiye’de yükseköğrenim gören mezunlarla işbirliğinin artırılması ve iletişimin devam ettirilmesi hedeflenmektedir. Türkiye mezunlarının Türkiye ile kendi ülkeleri arasındaki ilişkiye katkıda bulunmaları için teşvik edilmektedir.
- **Kültürel Hareketlilik ve İşbirliği Programı (KHİP):** Bu program sayesinde Türkiye ile birlikte kardeş topluluklar arasında kültürel yakınlık ve tarihi bağların korunması, eğer bu bağlar kopmuşsa yeniden oluşturulması ve bu değerlerin gelecek nesiller tarafından da devam ettirilmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda Türkiye’de düzenlenen kültürel geziler ile de Türkiye’nin kültürel mirasının tanıtılması amaçlanmaktadır.
- **Eğitim Destekleri Programı (EDEP):** Bu program ile birlikte başka ülkelerde yaşayan kardeş topluluklarımızın üniversiteye hazırlık döneminde olan gençlere yönelik üniversiteye hazırlık kursları düzenlenmesi ve gençlerin yapılan katkılar ile birlikte de yaşadıkları ülkedeki konum ve statülerini kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır. Program aynı zamanda gerek gençler gerekse çocuklar için kültürü ve tarihi anlatan program ile birlikte çeşitli kültür sanat faaliyetleri düzenlemeyi de hedeflemektedir. Program aynı zamanda kardeş toplulukların eğitim koşullarının geliştirilmesi için de çeşitli destekler sağlamaktadır.
- **Akademik ve Bilimsel Araştırmalar Programı (ABAP):** Program kapsamında, kardeş topluluklar ile Türkiye’nin kültürel, akademik ve bilimsel işbirliği geliştirilmesi ve ortak tarihe vurgu yapan çalışmaların gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Program kapsamında aynı zamanda kardeş topluluklar ve Türk halkı arasında kültürlerin karşılıklı tanıtılması için eser oluşturulması da temel hedefler arasındadır.

YTB, TİKA ile birlikte Türk dış politikasının yumuşak güç araçlarından biri olarak en aktif çalışan kurumlardan birisidir. Verilen Türkiye Bursları ve Türkiye mezunları ile iletişimin koparılmamış olması, kardeş ve akraba topluluklar ile ilişkilerin sürekli geliştirilmeye çalışılması Türkiye’nin yumuşak gücüne yapılan katkının açık göstergesidir.

3.2.2.1.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikasına Etkisi

YTB'nin Balkanlara olan ilgisi kurulduğu yılın hemen ertesinde başlamıştır. Türk dış politikasında Balkanlara atfedilen öneme paralel olarak YTB 2011 yılında Balkanlardaki öğrencilere yönelik eğitim ve kültürel değişim programlarına yer vermeye başlamış; çeşitli konferans, sempozyum ve panel gibi organizasyonları ile tanınırlığını ve Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırmaya çalışmıştır (YTB, YTB 2011 Faaliyet Raporu, 2011: 29).

2011 yılı içerisinde T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın desteğiyle düzenlenen ve YTB'nin de organizatörü olduğu organizasyon kapsamında Balkanlar'dan gelen gençlerle kişisel gelişim ve tarih bilinci konferansı düzenlenmiştir (YTB, YTB 2011 Faaliyet Raporu, 2011: 30).

2012 yılı içerisinde konferans, sempozyum ve panellerle birlikte YTB Balkan coğrafyasında kültür günleri adı altında organizasyonlar düzenlemiş ve kütüphanelere katkıda bulunmuştur (YTB, YTB 2012 Faaliyet Raporu, 2012: 30-31).

YTB aynı zamanda bölgedeki dernekler ile de iletişim ve iş birliği halindedir. Bu iş birliğinin bir neticesi olarak 2 Temmuz 2012 tarihinde Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği tarafından düzenlenen VIII. Uluslararası Balkan Güreş Şampiyonası ve XIV. Batı Trakya Panayırı'na YTB doğrudan katkı vermiştir (YTB, YTB 2012 Faaliyet Raporu, 2012: 30). Bu iş birliğinin bir diğer sonucu olarak İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi ile birlikte yürütülen "Balkanlarda Osmanlı Vakıfları: Vakfiyeler (Bulgaristan)" adlı çalışma sonuçlandırılmış ve Bulgaristan'daki 289 vakfiyenin olduğu toplamda 1500 sayfayı bulan eser basılmıştır (YTB, YTB 2012 Faaliyet Raporu, 2012: 33).

2012 yılında Balkan Savaşları'nın 100. Yılı etkinlikleri de yine YTB tarafından barışa katkı ve bölgesel düzeyde iş birliğinin artırılması amacıyla düzenlenmiştir. Bu etkinlik çerçevesinde Sofya Çalıştayı, Balkan Savaşlarından Balkan Barışına Projesi, Makedonya, Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan ve Bulgaristan'da olmak üzere dört ayrı ülkede gerçekleştirilmiştir (YTB, YTB 2012 Faaliyet Raporu, 2012: 32).

YTB'nin Vakıflar Genel Müdürlüğü ile birlikte yürüttüğü “Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu” 9-11 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Sempozyumda Balkanlar'daki Osmanlı Vakıflarının durumu, sorunları ve çözüm önerileri tartışılmıştır (YTB, YTB 2012 Faaliyet Raporu, 2012: 33).

2013 yılında sempozyum, panel ve kütüphane desteği organizasyonları artık her yıl düzenlenen rutin organizasyonlar haline gelmiştir. 2013 yılında ilk defa Balkanlardan lise öğrencileri için kültürel gezi ve eğitim programları yaz dönemi için başlatılmıştır. YTB organizatörlüğünde STK'lar tarafından yürütülen organizasyon ile bine yakın öğrenci Kocaeli, Ankara, İstanbul, Bolu, Edirne ve Bursa'yı kapsayan kültürel gezi organizasyonuna katılmıştır (YTB, YTB 2013 Faaliyet Raporu, 2013: 36).

YTB 16-18 Mayıs tarihleri arasında düzenlenen “Balkan Ülkeleri Gençlik Forumu'nun” destekçilerinden olmuştur. Yine Balkan coğrafyasındaki gençler için 7-10 Mart tarihleri arasında “VI. Balkanlı Öğrenciler Kampı” 420 öğrenci ve 160 STK'nın katılımı ile YTB tarafından gerçekleştirilmiştir (YTB, YTB 2013 Faaliyet Raporu, 2013: 37).

YTB, Türk dış politikasının yönelimine paralel olarak diğer devlet kurumlarının düzenlemiş olduğu programlara da destek vermiştir. Bu programlardan birisi T.C. Edirne Valiliği tarafından YTB desteğiyle düzenlenmiş ve Balkan ülkelerinden gençlerin kişisel gelişimlerine yönelik atölye çalışmalarına yaklaşık 150 öğrenci katılım göstermiştir (YTB, YTB 2013 Faaliyet Raporu, 2013: 38).

YTB 2013 yılı içerisinde tanınırlığını ve etki alanını arttırmak için STK'lar ile daha sıkı ilişkiler içerisine de girmiştir. 11 Mayıs 2013 tarihinde İzmir ve çevre illerinde bulunan Balkan göçmeni vatandaşları ve dernekleri bir araya getiren “İzmir STK Buluşması'nı” gerçekleştirmiştir (YTB, YTB 2013 Faaliyet Raporu, 2013: 47).

2014 yılı Balkanlar açısından bir nebze sönük geçse de 2015 yılında YTB'nin Balkanlara yönelik çalışmaları yeniden hız kazanmıştır. Türkiye'nin kültürel ve tarihi yakınlığı bulunan ülkelerle bağlantısını geçirmek için “Akademi Programları¹¹” projesi YTB

¹¹ Bu programlar, Liderlik Akademisi, Bürokrasi, Akademisi, Yerel Yönetimler, Akademisi, Sivil Toplum Akademisi ve Medya Akademisi'dir.

tarafından hayata geçirilmiştir. Bürokrasi Akademisi programına Afro-Avrasya kıtasından göç üzerine çeşitli çalışmalar yürüten 18 farklı ülkenin bürokratları ve STK'ları katılım sağlamıştır (YTB, YTB 2015 Faaliyet Raporu, 2015: 38).

YTB 2015 yılında bir diğer önemli organizasyon olan “Balkanlar Düşünce Kuruluşları Buluşması’nı” hayata geçirmiştir. YTB’nin desteğiyle Kosova, Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Sırbistan, Hırvatistan ve Yunanistan’dan birçok düşünce kuruluşlarının temsilcileri Ankara’da bir araya gelmiştir (YTB, YTB 2015 Faaliyet Raporu, 2015: 38).

YTB yine 2015 yılında “Mevlana Kültürel Etkileşim Programı’nı” hayata geçirmiştir. Bu proje ile Balkanlar başta olmak üzere Afro-Avrasya kıtasından ülkelerin sosyal, meslek, ekonomi ve kültür gibi alanlarda iş birliği yapmaları ve ilişkilerin artması hedeflenmiştir (YTB, YTB 2015 Faaliyet Raporu, 2015: 39-40).

2015 yılında YTB tarafından düzenlenen bir diğer faaliyet ise 16-25 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirilen “Balkanlarda Fikir Sanat Atölyesi’dir”. Programa 9 ülkeden toplamda 150 genç katılarak kültür, tarih, edebiyat, tiyatro ve müzik gibi alanlarda çeşitli eğitimlere katılmışlardır. Programa katılan öğrenciler eğitimin sonunda Çanakkale ve Edirne gezileri de düzenlemişlerdir (YTB, YTB 2015 Faaliyet Raporu, 2015: 41).

2017 yılında “Balkan Yerinde Eğitim Programı” çerçevesinde 25 Bosna Hersekli öğrenciye ve 75 Makedonyalı öğrenciye burs sağlanmıştır (YTB, YTB 2017 Faaliyet Raporu, 2017: 30). Aynı yıl Bilim Seyyahları Balkanlarda projesinde Karadağ, Kosova ve Makedonya’dan gelen toplamda 1000 genç ile 25 atölye çalışması gerçekleştirmiştir. Bulgaristan Gençlik Eğitim ve Kültür Programı Projesi kapsamında Bulgaristan’dan 53 öğrenci Bursa’da düzenlenen eğitime katılmıştır (YTB, YTB 2017 Faaliyet Raporu, 2017: 33).

2018 yılında önceki yıllarda başlatılan programlar devam ettirilirken bunlara ek olarak YTB tarafından Prof. Dr. Halil İnalcık ve Prof. Dr. Günsel Renda’nın editörlüğünde basılan Osmanlı Medeniyeti kitabı Arnavutça diline çevrilmiştir. Aynı yıl Balkanlar Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından yürütülen ve YTB tarafından desteklenen proje ile

Bulgaristan'dan 12-16 yaş aralığında yüze yakın soydaş öğrenci grubu Bursa'da yaz kampına gelmiştir (YTB, YTB 2018 Faaliyet Raporu, 2018: 50-51).

2019 yılında da önceki yıllara ek olarak birçok yeni organizasyon, konferans ve mesleki gelişim programı düzenlenmiştir. Bu yıl en dikkat çeken organizasyonlardan birisi olan 1989 Bulgaristan zorunlu göçünün 30. Yılı kapsamında düzenlenen anma programlarına destek verilmiştir (YTB, YTB 2019 Faaliyet Raporu, 2019).

YTB kurulduğu yıldan itibaren Balkanlardaki kardeş ve akraba topluluklar ile ilişkileri geliştirmek için birçok proje ve organizasyon gerçekleştirmiştir. Bu projelerin ve organizasyonların özellikle 12-25 yaş arası gençleri kapsamı da Türk dış politikasının Türk kimliğine ve kültürüne sempati oluşturma politikasıyla paralellik arz etmektedir.

YTB aynı zamanda Balkanlardaki Türk toplulukları ile de sıkı iletişim içerisinde. Gerek STK'ların gerekse T.C. Bakanlıklarının oluşturduğu projeye doğrudan ya da dolaylı olarak destek olmuş ve Balkan coğrafyasında yaşayan Türk toplulukların hem Balkan ülkelerindeki statülerinin güçlendirilmesini sağlamaya çalışmış hem de Türk kültürü ve tarihi ile bağlantılarının kopmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

3.2.2.2. Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Vakfı Türkçeyi, Türkiye'yi, Türk kültür, sanat ve tarihini tanıtmak; bunlar için gereken bilgi ve belgeleri derleyerek yayımlamak; Türk kültür ve dilini öğrenmek isteyen kişilere yurtdışında hizmet vermek ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer devletlerle kültürel etkileşimini arttırmak için 05.05.2007 tarihinde 5653 sayılı kanunla kurulmuş kamu vakfıdır (YEE, Yunus Emre Enstitüsü, 2009).

Yunus Emre Enstitüsü ise Yunus Emre Vakfı'na bağlı bir kuruluştur. Kanunda belirtilen hedefleri gerçekleştirmek için yurtdışında merkezler kurmaktadır. Bu merkezlerde Türkçe eğitim verildiği gibi aynı zamanda Türkiye'nin kültür ve sanat faaliyetlerine de destek vermektedir (YEE, Yunus Emre Enstitüsü, 2009).

Yunus Emre Enstitüsü, Vakfın kuruluşundan yaklaşık iki yıl sonra hizmet vermeye başlamıştır. 2020 yılı itibariyle yurtdışında toplamda 58 kültür merkezi kurulmuştur. Bu kültür merkezlerinde Türkçe eğitim verildiği gibi bulunduğu ülkelerdeki eğitim kurumları ile çeşitli iş birlikleri gerçekleştirilmekte, bu ülkelerdeki Türkoloji bölümleri de merkezler tarafından desteklenmektedir. Merkezler aynı zamanda dünyada düzenlenen kültüre etkinlik ve organizasyonlara ülkemiz adına da katılmakta ve Türkiye'nin kültür ve sanatını tanıtmaktadır (YEE, Yunus Emre Enstitüsü, 2009).

Yunus Emre Enstitüsü tüm çalışmalarını iki ana başlık altında yürütmektedir. Bunlar; Yabancılar Türkçe Öğretimi ve Kültür Sanat Faaliyeti. Yabancılar Türkçe Öğretimi faaliyetleri, Sınav Merkezi Birimi, Türkçe Eğitim Müdürlüğü ve Türkoloji Birimi tarafından yürütülmektedir. Kültür Sanat Faaliyetleri ise Projeler Müdürlüğü ve Kültür Sanat Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu faaliyetler dışında kalan geri hizmetler, ise Lojistik ve İdari İşler Müdürlüğü, Satın Alma Müdürlüğü, İnsan Kaynakları Müdürlüğü, Kurumsal İletişim Müdürlüğü ve Mali İşler Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu birimlere ek olarak Enstitü'nün kısa orta ve uzun vade planlamaları, hedefleri, yıllık faaliyet planı, bütçe planı çalışmaları ve toplantılar ise Strateji Geliştirme Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (YEE, Yunus Emre Enstitüsü Birimler, 2020).

Şekil 14: Yunus Emre Enstitüsü Organizasyon Şeması

Kaynak: YEE, Yunus Emre Enstitüsü Birimler, 2020

Yunus Emre Enstitüsü'nün 48 farklı ülkede 58 kültür merkezi bulunmaktadır. Bununla birlikte 50 ülkede de 101 Türkoloji Bölümü hizmet vermektedir. Toplam rakamlara bakıldığında Yunus Emre Enstitüsü 74 ülkede toplam 159 noktada hizmet vermektedir (YEE, Yunus Emre Enstitüsü 2018 Faaliyet Raporu, 2018: 12-13).

Kültür merkezlerinin kurulması Türkiye için yeni bir hamle olsa da dünyanın önde gelen ülkeleri ve Yumuşak Güç Index'inde ilk yirmide yer alan ülkelerin birçoğu bu faaliyetlere 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl'ın ilk yarılarında başlamıştır. Bu alanda faaliyet gösteren en eski kurum olarak Fransız kültür merkezi Alliance française pour la propagation de la langue nationale dans les colonies et à l'étranger¹² gösterilebilir (Française, 2020). Kurum 1883 yılında kurulmuş ve çoğunlukla Fransa'nın eski kolonileri ve nüfuz alanlarında faaliyet göstermektedir. Fransa'dan sonra kültür merkezlerini kurmaya başlayan ikinci ülke ise İngiltere olmuştur. Aynı amaçla kurulan British Committee for Relations with Other Countries¹³ 1934 yılında faaliyete geçmiştir (Council, 2020). Aynı amaçla 1951 yılında Almanya Goethe Enstitüsünü, 1991 yılında İspanya Cervantes Enstitüsünü, 2004 yılında Çin Konfüçyus Enstitüsünü ve 2008 Yılında Rusya, Rusya Enstitüsünü kurmuştur.

Türk dış politikasının yumuşak güce atfettiği önemin bir parçası olarak kurulan Yunus Emre Enstitüsü, en fazla faaliyeti Avrupa ile birlikte Balkanlarda göstermektedir. Kültürü meydana getiren en önemli etmenlerden birisi de dildir. Uluslararası alanda ve özellikle Balkanlarda tanınan Yunus Emre'nin adının kuruma verilmesi de Türk dili ve kültürüne verilen önemi göstermektedir. Kendi eserlerinde çoklukla Türkçe kullanan, kullandığı Arapça ve Farsça kelimelerinde halkın günlük hayatında kullandığı kelimeler olan Yunus Emre, Türk dilinin ve kültürünün yansımasıdır (Korkmaz Z. , 1973: 13-19).

3.2.2.2.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikasına Etkisi

¹² Ulusal dili kolonilerde ve yurtdışında yaymak için Fransız Birliği

¹³Şimdiki adıyla British Council

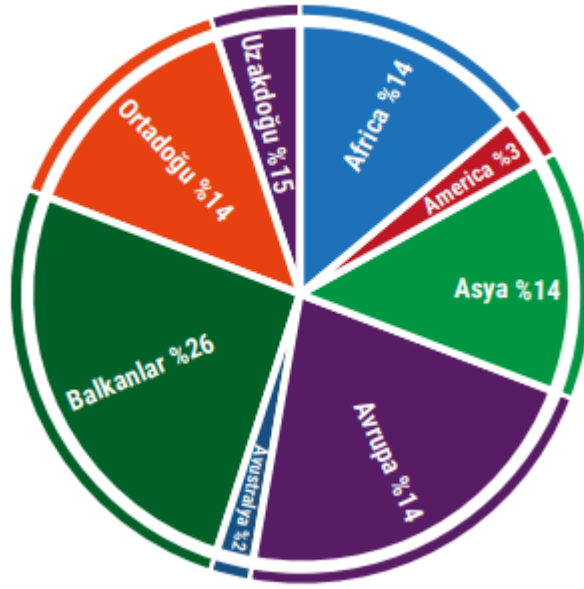
Yunus Emre Enstitüsü kurulduğu andan itibaren Türk kùltürünü yaymak ve Türk dilinin yabancı ùlkelerde konuşulmasını arttırmak için çalışmalara başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun en çok yatırım yaptığı, en güzide eserlerin inşa edildiği Balkan bölgesi de tarihi ve kùltürel köklerden dolayı ilk hedef olmuştur. Bu çerçevede 2015 yılında Balkanlara bakıldığında yedi ùlkede 13 Kùltür merkezi bulunmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü bu öneme binaen de ilk kùltür merkezini Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da 2009 yılında açmıştır (YEE, Yunus Emre Enstitüsü 2015 Faaliyet Raporu, 2015: 28).

2018 yılı itibariyle de yine en çok kùltür merkezi Balkanlarda bulunmaktadır. Diğer bir deyişle Balkanlar, Yunus Emre Enstitüsü'nün ilk odak noktasıdır.

Avrupa	Balkanlar	Orta Doğu	Afrika	Asya	Uzak Doğu	Amerika
Amsterdam	Belgrad	Amman	Cezayir	Astana	Kuala Lumpur	Meksiko
Berlin	Bükreş	Beyrut	Hartum	Bakü	Melburn	Washington
Brüksel	Foynitsa	Doha	Kahire	Kabil	Seul	
Budapeşte	İpek	Kudüs	Mogadişu	Karaçi	Tokyo	
Dublin	İşkodra	Lefkoşa	Johannesburg	Kazan		
Kiev	Komrat	Tahran	Rabat	Lahor		
Köln	Köstence	Manama	Tunus	Moskova		
Londra	Mostar	Ramallah	Dakar	Tiflis		
Paris	Podgoritsa					
Roma	Priştine					
Varşova	Prizren					
Viyana	Saraybosna					
Madrid	Tiran					
	Üsküp					
	Zagreb					
13	15	8	8	8	4	2

Şekil 15: Yunus Emre Kültür Merkezlerinin Bölgelere ve Ülkelere Göre Dağılımı (2018)

Kaynak: Yunus Emre Enstitüsü, 2018 Faaliyet Raporu, s.15.

Şekil 16: Yunus Emre Kültür Merkezlerinin Bölgelere Göre Dağılım Yüzdesi (2018)

Kaynak: Yunus Emre Enstitüsü, 2018 Faaliyet Raporu, s.17.

Yunus Emre Enstitüsü'nün kültür merkezlerinde çeşitli konferans, sergi, konser, toplantılar ve sempozyumlar düzenlenmesine rağmen birincil odak noktası olan Türkçe eğitimini kolaylıkla verebilmek için öncelikle Türkçe dil eğitimi sistematik hale getirilmiştir.

Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezlerinde verilen dil eğitimi Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Metni'ne göre şekillendirilmiş ve sistematik hale gelmiştir. Avrupa Dil Portfolyosu'na göre belirlenen düzeyler tüm Avrupa dillerinde olduğu gibi 6 basamak ayrılmıştır. Bu basamaklar; A1, A2, B1, B2, C1, C2'dir (YEE, Türkçe Öğretimi, 2020). Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri (YETKM) Balkanlarda başta olmak üzere kurduğu sınıflarda uzun bir çalışma sonucunda oluşturulan materyalleri minimum 30m2 sınıflarda sertifikalı eğitmenler tarafından 8-16 kişilik sınıflarda vermektedir. Yunus Emre Enstitüsü Balkanlarda ikinci dil olarak Türkçe okutulan ülkeler için ürettiği "Türkçe Öğreniyorum" setini kullanmaktadır (YEE, Türkçe Öğretimi, 2020).

Sonuç itibariyle ikinci dil olarak Türkçe'nin en çok okutulduğu bölge olan Balkan coğrafyası Yunus Emre Enstitüsü için doğal bir merkez açma alanıdır. Bu bölgede Türk dili

ve Türk kültürünün yayılması ile birlikte yapılan organizasyon, sempozyum, aktivite, sergi ve konserlerle de Türkiye'nin yumuşak gücüne katkıda bulunmaktadır.

3.2.2.3. Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı (TMV), Türkiye ile diğer ülkelerin kültür etkileşimini arttırmak, yurtdışında başka ülkelerin vatandaşı olarak yaşayan Türk kökenliler için eğitim imkanları sunmak amacıyla 17.06.2016 tarihinde çıkarılan 6721 sayılı kanun ile yurtdışında Türkiye Cumhuriyeti adına doğrudan eğitim kurumu açmaya yetkili olan (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı haricinde) tek kurumdur (TMV, Türkiye Maarif Vakfı Kuruluş Amacı, 2016).

Kar amacı gütmeksizin kamu yararına çalışan bir kamu vakfı olan Türkiye Maarif Vakfı okul öncesi eğitimden başlayarak yükseköğrenime kadar her kademedede etkin bir işleyiş ve faaliyet yürütmeyi hedeflemektedir (TMV, Türkiye Maarif Vakfı Kuruluş Amacı, 2016).

TMV'nin faaliyet alanları dört ayrı dalda incelenebilir. Bunlar (TMV, Türkiye Maarif Vakfının Faaliyet Alanları, 2020);

- **Eğitim-Öğretim:** TMV bu faaliyet alanı içerisinde okulöncesi eğitimden yükseköğrenime kadar yurtdışında dünyanın her yerinden öğrencilerin eğitim görebileceği eğitim kurumları açmaktadır. Okullar ve üniversitelerin haricinde kurs, kültür merkez, etüt merkezi gibi temel amacı eğitim olan kurumları da açabilmektedir.
- **Eğitim Destek:** TMV eğitim öğretim faaliyetlerini destekleyici olarak nitelendirilen yapılar olan spor tesisleri, laboratuvar, sanat atölyeleri ve kütüphaneleri kurabilmektedir. TMV aynı zamanda kurduğu Türkiye Maarif Vakfı Kariyer Takip ve Rehberlik Sistemi ile de mezunlarını takip etmekte ve kariyer planlamaları konusunda destek vermektedir.
- **Yayın:** TMV eğitimi desteklemek için eğitim amaçlı yayın organları kurmaktadır. Bünyesindeki okullar için eğitim programı ve içerikleri üretmekte var olan müfredatları ihtiyaca uygun olarak geliştirmekte ve

yayınlanmaktadır. TMV aynı zamanda eğitim yöntemleri, müfredat, ders içerikleri ile ilgili araştırmalar ve araştırma geliştirme çalışmaları da yürütmektedir. Böylece ihtiyaca en uygun müfredat ve eğitim yöntemi bölgeye uygun olarak geliştirilebilmektedir. TMV bunların yanı sıra sempozyum, çalıştay, konferanslar da düzenlemektedir. Eğitim kalitesini geliştirebilmek veya alanı genişletebilmek için eğitim alanında olsun olmasın diğer kurumlarla da işbirliği kurabilmektedir.

- **Burs ve Barınma:** TMV, okulöncesi eğitimden yükseköğrenime kadar öğrencilerine ayni ve nakdi destek sağlamaktadır. Aynı zamanda TMV bünyesindeki okullarda eğitim alan veya veren kişiler için lojman, yurt gibi binalar kurabilmektedir.

Sayılarla bakmak gerekirse, TMV tarafından resmi temasta bulunan ülke sayısı 104, aktif olarak faaliyette bulunulan ülke sayısı 67 ve temasın devam ettiği ülke sayısı ise 37'dir. Bu ülkeler içinde eğitim faaliyeti yürütülen ülke sayısı 42'dir. Toplam eğitim kurumu sayısı 339 ve yurt sayısı 42'dir. Bu eğitim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısı 40.910'dur.

Eğitim Faaliyeti
Yürütülen
Ülke Sayısı

42

Faaliyette
Bulunulan
Ülke Sayısı

67

Eğitim Kurumu
Sayısı

339

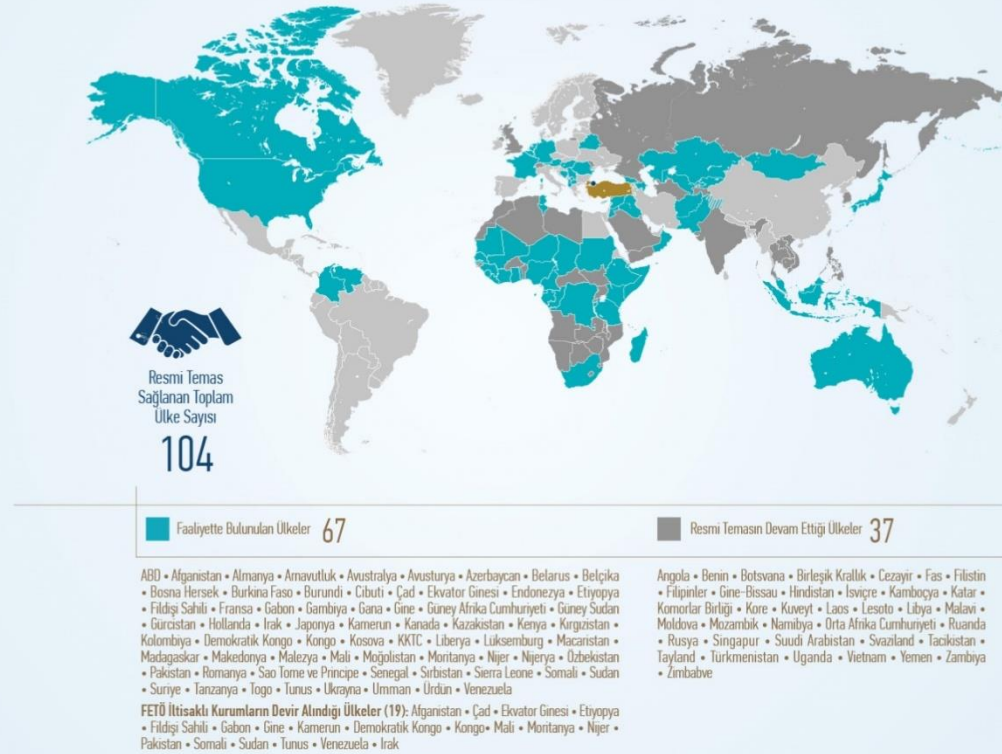
Yurt Sayısı

42

Ülke	Eğitim Kurumu	Yurt	Öğrenci
ABD	4	-	89
Afganistan	46	12	6.924
Almanya	1	-	30
Amerika	6	-	1.048
Avusturya	1	-	472
Avustralya	2	-	115
Belarus	1	-	16
Belçika	1	-	110
Bosna - Hersek	4	-	292
Burundi	3	-	185
Cibuti	2	-	71
Cad	6	1	656
Ekvator Ginesi	4	-	182
Etiyopya	4	1	531
Fildişi Sahili	4	-	80
Fransa	1	-	59
Gabon	4	-	507
Gambiya	3	-	180
Gana	2	-	9
Gine	10	2	217
Gürcistan	4	-	219
Irak	12	-	2.120
Kamerun	14	4	1.277
Kongo	4	-	176
Kongo Dem. Cumh.	4	-	544
Kosova	8	-	569
Kuzey Makedonya	4	1	525
Macaristan	3	-	39
Madagaskar	3	-	53
Mali	21	1	2.846
Moritanya	9	-	920
Nijer	11	2	1.105
Pakistan	77	11	12.110
Romanya	7	-	319
Senegal	13	-	768
Sierra- Leone	2	-	149
Somali	7	3	1.027
Sudan	6	-	1.801
Tanzanya	11	2	1.886
Tunus	4	1	215
Ürdün	-	1	-
Venezuela	6	-	469
Toplam	339	42	40.910

Şekil 17: Türkiye Maarif Vakfı Güncel Durum Bilgisi

Kaynak: TMV, Türkiye Maarif Vakfının Faaliyet Alanları, 2020.

Şekil 18: Dünyada Türkiye Maarif Vakfı

Kaynak: TMV, Dünyada Türkiye Maarif Vakfı, 2020.

3.2.2.3.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikasına Etkisi

Türkiye Maarif Vakfı stratejik eylem planında BM'ye üye 193 ülkede eğitim kurumları açmayı hedef olarak belirlemiştir. Bununla birlikte TMV'nin öncelikli önem atfettiği coğrafyalar ise kültürel ve tarihi bağlarımızın bulunduğu coğrafyalar ile Türklerin yaşadığı ülkeler olmuştur.

Fettullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) 2016 yılındaki darbe girişiminden sonra Türkiye Maarif Vakfı kendi yapılanması haricinde yurtdışında bahse konu terör örgütünün eğitim kurumlarının TMV'ye devri için de girişimlere başlamıştır. 2018 yılının ortalarında görüşmelerin ve prosedürlerin tamamlanması üzerine TMV, FETÖ'ye ait okulları da devralmış ve TMV'nin yenilikçi ve modern eğitim sistemine adapte edilmiştir.

Balkanların hem en yakın coğrafya olması hem de Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, Türk Kızılay ve THY'nin bölgeye yakın ilgisi ve iş birliği neticesiyle, Türkiye Maarif Vakfı için genişlemesi en kolay coğrafyalardan birisi olmuştur. Bununla birlikte bölgedeki eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkçe'nin yayılması için yapmış olduğu çalışmalarla birlikte TMV Okulları bölgede ilgiyle karşılanmıştır.

2016 yılında ilk olarak Bosna Hersek'te okul açılması için gerekli başvurular yapılmıştır. 31 Ekim – 2 Kasım arasında ülkeye ziyarette bulunan TMV yetkilileri tarafından ilk görüşme gerçekleştirilmiş ve gerekli mutabakata varılmıştır (TMV, Eğitimle Dolu Bir Yıl: 2016, 2016, s. 12). 2016 yılında aynı zamanda FETÖ okullarının Türkiye'ye devri için çeşitli bölgelerle birlikte Balkanlarda da gerekli girişimler başlatılmış ve çeşitli kademelerde görevlendirilmek üzere birçok kişi istihdam edilmiştir.

2018 yılı Ocak ve Şubat aylarında TMV Romanya, Makedonya, Kosova Bosna-Hersek ülkelerine ziyaretler gerçekleştirmiştir. 6-7 Şubat tarihlerinde Romanya'da Devlet Başkanı Genel Sekreteri ile görüşme gerçekleştirilmiş ve 13 Haziran 2018 tarihinde okul binası ve arsası satın alınmıştır. Ağustos ve Eylül aylarında binanın tadilatı tamamlanmıştır. Eylül ayı içerisinde TMV Romanya direktörlüğü de resmen açılmıştır (TMV, Maarif'in Büyüme ile Geçen Yılı: 2018, 2018: 19-20). 13 Nisan 2018 tarihinde Makedonya

Kalkandelen’de bir özel okul satın alınmış ve lisans işlerinin de halledilmesiyle birlikte 13 Mayıs 2018’de okulun resmi açılışı gerçekleştirilmiş ve Eylül ayında da eğitime başlamıştır. Aynı yıl içerisinde öğretmen kadrosunun gereken eğitimleri tamamlamasıyla birlikte 10 Eylül 2018 tarihinde Kosova Maarif Okulları da resmi açılışı gerçekleştirmiştir. TMV 3 Ocak 2018 tarihinde Bosna Hersek’te okul lisansı için başvuruda bulunmuştur. 10 Nisan’da onaylanan lisanslar sonucunda 3 Eylül 2018 tarihinde anaokulu, ilköğretim, lise düzeyinde 82 öğrenci ile eğitime başlanmıştır (TMV, Maarif’in Büyüme ile Geçen Yılı: 2018, 2018: 19-20). TMV okulları kendi kurduğu gibi bazı ülkelerde doğrudan satın alma yoluna da gitmektedir. Bu yöntemin kullanıldığı ülkelerden birisi de Arnavutluk’tur. 27 Eylül 2018 tarihinde Arnavutluk Başkenti Tiran’da bulunan “New York Basic Education” ve “New York High School” okulları satın alınarak TMV bünyesine katılmıştır.

2019 yılında Cumhurbaşkanlıkları düzeyinde yapılan görüşmelerin ardından gerçekleştirilen basın toplantısında TMV’nin Sırbistan’da açacağı okul ile ilgili mutabakata varıldığı ve çalışmalara başlanacağı açıklanmıştır (TMV, Türkiye Maarif Vakfı Sırbistan’da Çalışmalara Başlıyor, 2019: 16). 2019 yılında TMV Balkanlarda yeni okullar açmaya devam etmiştir. COVID-19 salgınının başlamasıyla birlikte de Maarif Okulları dijital dönüşüme ağırlık vermiş ve eğitimleri aksatmadan web tabanlı yapmaya özen göstermeye çalışmıştır.

2016’dan itibaren satın alınan ve kurulan okullardaki eğitim sistemi ile birlikte bu okullar bulundukları ülkelerde öğrenci sayılarını arttırmaya ve ülkenin önde gelen okullarından olmaya başlamışlardır. Aynı zamanda TMV 2019 yılında Türkiye’deki birçok üniversite ile imzaladığı protokollerle okullarında okuyan öğrencilerin yükseköğrenimlerinde Türkiye’ye gelmelerinin de önünü açmıştır.

Bölgede Maarif okullarına giden öğrenciler Türkçe ile birlikte, Türk kültürünü ve sanatını da öğrenmektedirler. Düzenlenen sempozyum, konferans ve gezilerle birlikte Türkiye’ye gelme şansı da bulunan öğrenciler Türk kültürünü yakından tanımaktadırlar.

Maarif okulları bölgede Türkiye’nin yumuşak gücüne iki şekilde hizmet etmekte ve arttırmaktadır. Birincisi Balkanlarda yaşayan akraba ve kardeş topluluklar kendi kimliklerini kaybetmeden eğitim alabilmekte ve ülkelerinin gelişimine katkıda bulunabilmekte,

statülerini güçlendirebilmektedirler. İkinci olarak da Balkanlarda yaşayıp Maarif okullarında aldıkları eğitim sayesinde iyi bir geleceğe ve yükseköğrenim imkanına sahip olan vatandaşlar hem Türk dili ve kültürü ile tanışmakta hem de Türkiye'ye olan sempatileri artmaktadır.

3.3. Türkiye Balkanlar İlişkilerinde Yumuşak Gücün Etkilediği Alanlar

En basit tanımlamayla yumuşak güç, var oluşunu kaynakları olan ülkenin kültürü, siyasi değerleri ve dış politikasından alan ve devletler tarafından çeşitli kurumlar aracılığıyla bu kaynakların kullanılmasıyla oluşturulan bir güçtür. Türkiye Cumhuriyeti de kültürü, siyasi değerleri ve dış politikası ile oluşturduğu yumuşak güç potansiyelini araçları vasıtasıyla kinetik enerjiye dönüştürmektedir.

Bir ülkenin yumuşak güç potansiyelinin var olması o ülkenin yumuşak gücünün diğer ülkeler tarafından kabullenildiğinin ve bu devlet tarafından kullanılabileceği anlamına gelmemektedir. Potansiyel gücün aktif hale gelebilmesi için devletler araç olarak çeşitli kurumları kullanmaktadırlar. Bu kurumlar da kültür, siyasi değerler ve dış politika tarafından oluşturulan potansiyeli kinetik enerjiye çevirerek ülkenin yumuşak gücünü diğer ülkeler üzerinde kullanmasını ve arttırmasını sağlamaktadır.

Yumuşak güç kaynaklarının kudreti her devlet için farklılık arz etmektedir. Bazı devletler için sahip olduğu kültür kendisine önemli ölçüde bir yumuşak güç potansiyeli sağlayabilirken bazı devletler için oluşturduğu siyasi değerler evrensel değerlere paralel olması vesilesiyle de yumuşak güç kaynağı olabilmektedir.

Türkiye Balkanlar ilişkilerinde, yumuşak gücün kaynakları olan siyasi değerler, kültür ve dış politika Türkiye'nin yumuşak güç potansiyelini oluşturmaktadır. Ortak geçmişten gelen ortak kültür ve bölgeye yönelik geliştirilen dış politikada bu kaynakların başında gelmektedir. Türkiye yeniden dizayn ettiği kurumlar ve oluşturduğu kurumlar ile potansiyelini yumuşak güce çevirmek için çaba göstermiş ve göstermektedir. Bu çabaların sonucunda da Türkiye Balkanlar ilişkilerinde altı alan bu çabadan olumlu olarak etkilenmiş

ve Türk yumuşak güç araçlarının uyguladığı politikalar ve projelere karşılık vermiştir. Bu alanlar; ticaret, resmi kalkınma yardımları, turizm, eğitim, göç ve güvenlik alanlarıdır.

Türkiye yumuşak güç potansiyelini aktif hale getirebilmesinden dolayı, Türkiye-Balkanlar ilişkileri bahsi geçen alanlarda gelişmeyi desteklemiş ve söz konusu alanlardaki ilişkiler büyük bir ivme yakalamıştır.

3.3.1. Ticaret

Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile ilişkilerinde ekonomik dinamikler ön planda olmuştur. Cumhuriyetin ilanından itibaren “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” sözünün tam karşılığı olarak Türkiye yakın coğrafyasındaki ülkelerin tamamında istikrarın olmasını ve ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesini savunmaktadır.

İstikrarın sağlanması ve ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için Türkiye diğer ülkeleri de bölge ülkeleri ile ilişki kurmaya ve ekonomik yatırımlar yapmaya yönlendirmiştir. Bununla birlikte Türkiye bölge ülkelerinin uluslararası örgütlere üye olmalarını ve bu örgütlerin bölgede barış ve istikrara katkıda bulunmalarını da desteklemektedir.

Balkanlarda da durum böyle gelişmiştir. Soğuk Savaş sonrası çıkan çatışmalarda Türkiye'nin isteği ve desteğiyle gerek Birleşmiş Milletler gerekse NATO Balkanlarda istikrarın sağlanabilmesi için barış kuvvetleri oluşturmuş ve bölgeye müdahale etmişlerdir.

Ülkeler bağımsızlıklarını elde ettikten sonra yaşadıkları ekonomik krizlerin aşılması, işsizlik, ekonomik kalkınma gibi sorunların halledilmesi için ülkeler dış yatırım ve kalkınma yardımları beklemişlerdir. Türkiye her ne kadar ekonomik istikrarı yeteri kadar sağlayamamış olsa da Balkan ülkelerinin birçoğuna göre ekonomik olarak daha iyi durumdadır. Bu sebeple yapılan ikili mutabakatlar sonrasında Türk iş insanları bölge ülkelerinin de çağrısıyla birlikte Balkan ülkelerine yatırım yapmaya başlamışlardır. Özellikle kardeş ve akraba toplulukların bulunduğu ülkeler Türkiye'nin ve Türk iş adamlarının yatırımlarını beklediklerini açıkça beyan etmişlerdir. Bu çağrılara karşılık olarak Dış

Ekonomik İlişkiler Kurulu başta olmak üzere T.C. Ticaret Bakanlığı ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bölge ülkeleri ile Türk işadamlarını bir araya getiren organizasyonları hayata geçirmişlerdir.

Balkan ülkeleri ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi 2002 yılından itibaren 2014 yılına kadar kademeli olarak artış göstermiştir. 2014 yılından sonra bir nebze düşüş gösterse de 2015 yılından sonra 2020 yılına kadar artış göstermiştir. Pandemi koşulları nedeniyle ticaret hacminin gerilediği 2020 yılında ise yine de kayda değer bir ticaret hacmi mevcuttur (TÜİK, 2020).

Türkiye'nin Balkanlardaki ekonomik varlığı üç temele dayanmaktadır. Bunlardan ilki Türk işadamlarının doğrudan bölgeye yaptığı yatırımlardır. Bu yatırımlar neticesinde bölgede oluşturulan istihdam ve iş alanları ile Türkiye bölgede varlık göstermektedir. 2015 yılı itibarıyla bölgede varlık gösteren üç şirket Şişecam, Natron Hayat (Kastamonu Entegre) ve Kürüm Holding'in bölgenin ihracatına doğrudan katkısı 400 milyon ABD Doları düzeyindedir (TEPAV, 2015). Türkiye'nin bölgedeki varlığının ikinci ayağı ise Türk yatırımcıların bölgeye gitmesiyle birlikte Balkanlarda arka arkaya açılan Türk bankalarıdır (TEPAV, 2015). Halkbank, TEB ve Ziraat Bankası Balkanlarda hızla şubeler açmışlardır. Türkiye'nin varlığının üçüncü temel dayanağı ise TİKA ile başlayan kalkınma yardımlarının Türkiye'nin diğer yumuşak güç araçları olan kurumları ile birlikte bölgede etkin olarak faaliyet göstermesi ve ekonomik kalkınmayı desteklemesidir.

Tablo 4: Türkiye Balkan Ülkeleri İthalat-İhracat Rakamları

Ülkelere Göre İhracat İthalat

Sonraki

Ülke ve Ülke Grubu / Ükelere Göre / Ükelere Göre İhracat İthalat

Yıl 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020

Ülke Adı Detaylı 64 - Macaristan, 66 - Romanya, 68 - Bulgaristan, 70 - Arnavutluk, 9 - Yunanistan, 91 - Slovenya, 92 - Hırvatistan, 93 - Bosna-Hersek, 95 - Kosova, 96 - Kuzey Makedonya, 97 - Karadağ, 98 - Sırbistan

Ülkelere Göre İhracat

Yıl -> Ay İsmi -> Ülke Adı Detaylı	İhracat Dolar	İhracat Euro	İhracat TL
2013	151.665.298.234 \$	114.458.172.907 €	289.344.705.618 ₺
2014	155.900.716.705 \$	117.372.812.303 €	341.555.683.705 ₺
2015	141.188.868.680 \$	127.155.119.249 €	383.944.386.452 ₺
2016	138.341.222.445 \$	125.016.959.908 €	418.914.670.148 ₺
2017	151.588.335.708 \$	134.461.705.095 €	554.117.652.171 ₺
2018	162.073.191.978 \$	137.342.165.803 €	786.114.953.636 ₺
2019	165.355.049.136 \$	147.742.593.692 €	940.091.847.484 ₺
2020	123.923.551.422 \$	109.456.327.157 €	851.281.537.735 ₺

Ülkelere Göre İthalat

Yıl -> Ay İsmi -> Ülke Adı Detaylı	İthalat Dolar	İthalat Euro	İthalat TL
2013	247.806.211.350 \$	186.861.706.650 €	471.625.156.287 ₺
2014	237.883.495.524 \$	179.002.137.574 €	520.091.475.277 ₺
2015	204.107.040.316 \$	183.666.981.335 €	553.531.988.874 ₺
2016	193.741.113.363 \$	175.023.265.257 €	585.384.023.900 ₺
2017	228.332.183.145 \$	202.199.765.302 €	832.843.723.509 ₺
2018	220.931.625.548 \$	186.506.092.434 €	1.042.105.239.276 ₺
2019	201.027.495.463 \$	179.534.954.108 €	1.141.503.670.635 ₺
2020	168.682.486.690 \$	149.148.395.545 €	1.153.059.337.034 ₺

Kaynak: TÜİK 2020.

3.3.2. Resmi Kalkınma Yardımları

Bölge ekonomisinin desteklenmesi ve kalkınmanın bir diğer etmeni de kalkınma yardımlarıdır. Kalkınma yardımları Türkiye için, ülkelerde istikrarın korunması adına birincil hedeflerden birisi olarak görülmektedir. Bunu sağlayabilmek için de Türkiye, BM Milenyum Kalkınma Hedefleri programına katılmayı kabul ve hedeflere ulaşmak için önemli miktarda kalkınma yardımı yapmayı kabul etmiştir (UN, 2015: 4-7).

Türkiye, kalkınma yardımları ile bölgenin ekonomik kalkınmasına destek olma ve yine bölgenin altyapı sorunlarını çözme konusunda Balkan ülkelerine büyük destek vermiştir. 2015 yılında Türkiye resmi rakamlara göre Balkan ülkelerine doğrudan 154.6 milyon dolarlık resmi kalkınma yardımında bulunmuştur (Yıldız, ve diğerleri, 2015: 14-29). Türkiye TİKA eliyle bölgede tarımı ve hayvan üreticisini destekleyerek kendi kendine yetebilen bir ekonomi ortaya çıkarmak için bölgeye maddi yardımların yanı sıra eğitim için uzman da göndermiş ve bölge halklarına eğitim imkânı da sağlamıştır. TİKA ayrıca bölgede eğitim ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi ve vatandaşlara daha iyi hizmet verebilmesi için de bölge hastane ve okullarına maddi desteğin yanı sıra ekipman desteği de vermektedir. 2000’li yılların başından itibaren TİKA’nın bölgede oynadığı rol hem Türkiye’nin diğer yumuşak güç araçlarının bölgeye girmesi için uygun bir ortam oluşturmuş, hem de Türkiye’ye bakış açısını olumlu yönde değiştirmiştir.

3.3.3. Turizm

İki ülke arasında ekonomik ilişkilerin bir diğer önemli yönü ise turizmdir. 21. yüzyılın başından itibaren bölge ülkeleri ile Türkiye arasında karşılıklı olarak imzalanan vize muafiyetleri ilişkilerin gelişmesine olumlu katkıda bulunmuştur. Sırbistan ile 12 Temmuz 2010 yılında imzalanan ve 12 Ağustos 2010’da yürürlüğe giren anlaşma ile birlikte Balkanlarda Türkiye’ye vize uygulayan ülke kalmamıştır. Aynı dönemde Türk dizilerinin dünyada popüler olması ve kurulan ilişkiler neticesinde Türkiye’ye olan yaklaşımın da değişmesiyle birlikte Balkan ülkelerinden gelen turist sayısında artış yaşanmıştır. Verilere

göre 2021 yılında Balkan ülkelerinden gelen turist sayısının 6 milyonu aşması beklenmektedir.

Tablo 5: 2016-2017-2018 Balkanlardan Gelen Turist Sayıları

YIL	ÜLKE	GELEN TURİST SAYISI
2016	Bulgaristan	1.690.766
2016	Makedonya	146.000
2016	Kosova	100.022
2016	Arnavutluk	83.029
2017	Bulgaristan	1.852.867
2017	Makedonya	172.851
2017	Kosova	116.049
2017	Arnavutluk	103.593
2018	Bulgaristan	2.386.885
2018	Makedonya	209.519
2018	Kosova	139.500
2018	Arnavutluk	125.935
2016	Toplam	2.019.817
2017	Toplam	2.245.360
2018	Toplam	2.861.839
	Genel Toplam	7.127.016

Kaynak: Suat Korkmaz, 2019

Balkan ülkelerinden gelen turistler kadar Türk turistler de Balkan coğrafyasını tercih etmektedir. Birçok yurtdışı noktasından daha uygun fiyatlarda olması, THY'nin doğrudan ve uygun fiyatlarla uçuş imkanı sunması, turizm firmalarının vize muafiyeti sebebiyle doğrudan tur düzenleyebilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgedeki tarihi eserleri restore etmesiyle birlikte Türk turistlerin de bölgeye olan ilgisi artmıştır. Turizmin karşılıklı olarak güçlenmesi aynı zamanda karşılıklı kültürlerin tanınması ve Türkiye'nin bölgedeki öneminin de artması açısından önem arz etmektedir.

3.3.4. Burslar, Eğitim ve Açılan Okullar

Balkan ülkelerinin yaşadıkları ekonomik sıkıntıların kökenine bakıldığında yetişmiş ve eğitilmiş insan gücünün eksikliği göze çarpmaktadır. Soğuk Savaş süresince güvenlik kaygılarından, sonrasında ise kısıtlı kaynaklara sahip olduklarından eğitime ve eğitimde modernleşmeye gerektiği kadar kaynak sağlayamayan Balkan ülkelerinin en temel sorunlarından birisi de eğitime yeterli kaynağın ayrılamamasıdır. Gençlerin büyük kısmı ilk ve ortaöğretimde yetersiz eğitim binaları, ekipmanlar ve güncel eğitim sistemlerini takip eden öğretmenlerden mahrum kalmaktadır. Sadece maddi olanakları uygun olan, sınırlı sayıda öğrenci çeşitli Avrupa ülkelerinde eğitim alma imkanına sahip olmaktadır.

Türkiye, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Maarif Vakfı ve TİKA gibi kurumları sayesinde Balkanlarda eğitime; bina, ekipman ve yetişmiş öğretmen olarak destek olmaktadır. Bölgede Türkiye Maarif Vakfı tarafından açılan okullar ülkelerin eğitim seviyelerini arttırırken, YEE ve TİKA tarafından bölgedeki okullara yapılan yardımlar da eğitim seviyesini desteklemeye yöneliktir. Aynı zamanda yükseköğrenim için Balkan ülkelerindeki öğrencilerin başvurdukları Türkiye Bursları ve sadece Balkan ülkelerinin vatandaşı olan öğrencilerin başvurabildiği Balkanlar Burs Programı ile öğrenciler de lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde de burs alabilmektedir (Bursları, Türkiye Bursları, 2012; Bursları, Türkiye Bursları Burs Programları, 2019: 1).

3.3.5. Göç

Türkiye bulunduğu coğrafi konumu sebebiyle dünya üzerinde transit göç rotası olmaya en müsait ülkelerden birisidir. Afro-Avrasya kıtasının merkezinde olması ve aynı zamanda az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerin tam ortasında bulunması sebebiyle gelişmiş ülkelere göç etmek isteyen az gelişmiş ülke vatandaşları ilk olarak Türkiye'ye buradan da Batı ülkelerine geçmek istemektedirler (Erkan, 2018, s. 146). Balkanlar ise Türkiye'den hemen sonra bu göç rotasının ilk durağı ve Avrupa'ya geçiş kapısı olarak görülmektedir. Göç dalgasıyla doğrudan başa çıkabilecek veya çeşitli önlemleri alabilecek kadar gücü

bulunmayan Balkan ülkeleri bu konuda Türkiye'nin de desteğini aramışlar ve bunun sonucunda da çeşitli mutabakatlar imzalanmıştır.

Avrupa Birliği, Suriye Krizinin ortaya çıkması ve göçün Avrupa Birliği topraklarına akmaya başlaması ile birlikte sınırlarını düzensiz göçe karşı kapatmış, Avrupa'nın Doğu Kapısı olan Yunanistan'ın hem Türkiye'den hem de Bulgaristan'dan sığınmacı almasını engellemiştir (Göçmen, 2014: 75).

Düzensiz göç ve sığınmacı konusuyla ilgili Türkiye ile doğrudan sınırı olan Bulgaristan ise sığınmacı konusunda Avrupa Birliği'nin yaklaşımına ek olarak Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bulgaristan'ın da isteğiyle 2010 yılında Türkiye ile Bulgaristan Arasındaki Sınır Ötesi İşbirliği Programı'na İlişkin Mutabakat Zaptı (Başkanlığı, 2010), 2015 yılında Türkiye-Bulgaristan-Yunanistan arasında sınır güvenliğinin sağlanması ve düzensiz göçün engellenmesi hususunda mutabakat imzalanmıştır (Bozkaya ve Kıncal, 2018: 97).

3.3.6. Güvenlik

Türkiye mevcut coğrafyası itibariyle çatışma noktalarına çok yakındır. 21. yüzyıl itibariyle Türkiye'nin etrafında donmuş çatışma noktası veya aktif çatışma noktası olmayan tek bölge ise Balkanlar bölgesidir. Balkanlar aynı zamanda Türkiye'nin en büyük ticari partneri olan Avrupa birliği ülkelerinin de giriş kapısıdır. Dolayısıyla bu bölgede çıkacak olan herhangi bir güvenlik sorunu veya istikrarsızlık Türkiye'yi de doğrudan etkileyecektir. Brexit ile birlikte tartışılmaya başlanan Avrupa Birliği'nin mevcut durumu ve Balkan ülkelerinde aşırı sağ partilerin yükselmeye başlaması ile birlikte bölgede istikrarsızlık olur mu sorusu gündeme gelmiştir.

Bölgede siyasi olarak bağımsızlıklarını ilan etseler ve diğer ülkeler tarafından tanınsalar dahi istikrarı sağlayamayan üç ülke mevcuttur. Makedonya'nın 2016 yılından itibaren siyasi istikrarsızlığının bölgede de istikrarsızlığı tetikleme durumu bulunmaktadır (Fazlagikj, 2017). İkinci olarak Bosna-Hersek'teki etnik unsurlar arasında çıkan

anlaşmazlıklar ve hak talepleri de bölgenin istikrarını tehdit etmektedir. Son olarak bağımsızlığını 2008 yılında kazanan Kosova henüz devlet sistemini oturtamamıştır. Sırbistan Kosova'yı tanımayarak, tanınma için Kuzey Kosova'da yaşayan Sırlara ek haklar verilmesini istemekte ve bu durum da iki ülke arasındaki görüşmeleri tıkamaktadır.

Türkiye istikrarın sağlanması için bölgeye yaptığı yardımların yanı sıra bölgede suç oranının düşmesi için de çalışmalara destek olmuştur. TİKA aracılığıyla düzenlenen eğitimlerle Türk ordusu ve Türk Polis Teşkilatı, Uluslararası Polis/Güvenlik Eğitimi İş Birliği Projesi kapsamında bölge ülkelerine eğitimler vermektedir (Mercan, 2019). Bu eğitimler sayesinde bölgede çıkacak çatışmaların engellenmesi ve suç oranının düşürülmesi hedeflenmektedir.

Şekil 19: Dünya Çatışma Haritası

Kaynak: Leon Watson, Peace in our time? Scientist makes bold prediction that war is on the wane and will halve over next 40 years, 2012.

SONUÇ

Soğuk Savaş yaklaşık yarım asır boyunca dünya siyasetini ve uluslararası ilişkileri şekillendiren bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Bu süre boyunca ülkelerin önem atfettiği kavramların başında güvenlik gelmiştir. Realist okulun diğer uluslararası ilişkiler teorileri üzerinde hegemonya kurduğu bu dönemde devletlerin uluslararası ilişkiler yaklaşımları güvenlik ve sert güç üzerine olmuştur. Soğuk Savaş sonrası süreçte güvenlik kaygılarının eskiye göre daha geri planda kaldığı yeni dönemde kimlik, gelenekler, kültür, siyasi değerler ve normlar gibi kavramlar uluslararası ilişkiler literatüründe önem kazanmaya başlamıştır. Bu değerlerin önem kazanması ve devletlerin sert güç unsurlarını maliyetinden ve meşruiyet eksikliğinden dolayı kullanmak istememeleri üzerine yumuşak güç kavramı ortaya çıkmıştır.

Bir devletin başka bir devleti veya toplumu zorlama olmadan kendi isteklerine göre yönlendirebilmesi veya ikna edebilmesi anlamına gelen yumuşak gücü kullanabilmek için gücü kullanmaya çalışan ülkenin birçok yönden cazibe merkezi olması gerekmektedir. Havuç ve sopa düzeninin aksine yumuşak güçte devletler kültürü, siyasi değerleri ve uyguladığı dış politikalar ile diğer devletler ve toplumlar gözünde cazibe merkezi haline gelerek bu devletlerin doğal olarak kendilerinin isteklerine ve çıkarlarına karşı çıkmayacağını düşünmektedirler. Bu durumu gerçekleştirebilmek için yumuşak gücü kullanmak isteyen devletler kendi kültürünü, siyasi değerlerini, dış politikasını, geleneklerini ve kimliğini diğer ülkelere tanıtmak amacıyla çeşitli politikalar geliştirmişlerdir. Bu politikalar tüm dünyaya yönelik olabileceği gibi sadece bir bölgeye yönelik de gerçekleşebilmektedir. Yumuşak güç uygulamaları önem kazandıkça ve yaygınlaşmaya başladıkça da devletler yumuşak güç araçları geliştirmeye başlamışlardır.

Yumuşak gücü arttırmak için karar veren devlet öncelikle dış politikasını buna göre kurgulamaktadır. Sonrasında dış politikasında yumuşak gücü arttırmak için gerekli olan kurumları ya sıfırdan kurmakta veya mevcut kurumları yeni dış politikasına uygun olarak dizayn etmektedir. Türkiye 20. yüzyılın sonunda yumuşak gücü arttırmak ve uygulamak için dış politikasında çeşitli hamleler yapmaya başlamıştır. İsmail Cem'in T.C. Dışişleri Bakanı olarak görev yapmaya başladığı yıllarda başlayan dış politika dönüşümü sonrasında da

devam etmiştir. 2010 yılında sonra artan hızla, gerekli kurumlar ya dönüştürülmüş ya da sıfırdan kurularak Türkiye'nin yumuşak gücünün artırılmasına çalışılmıştır.

İlk olarak TİKA dönüştürülerek ve resmi kalkınma yardımlarının Türkiye için doğrudan sağlayıcısı olarak Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırmak, bununla birlikte sağladığı kalkınma yardımları ile ülkelerde istikrarı ve ekonomik kalkınmayı sağlamayı amaçlamıştır. Bu hedefle Balkanlara birçok yardım yapılmış, çeşitli eğitimler düzenlenmiş ve bölge halkının ekonomik kalkınmasına yardımcı olunmuştur. Aynı zamanda Balkan ülkelerindeki altyapı ve üstyapı yatırımlarına yardım edilmiş ve tarihi eserlerin restorasyonları üstlenilmiştir.

İkinci olarak Türk Kızılay'ının üstlendiği görev alanları genişletilmiş ve Balkanlarda zaten 1990'larda yaptığı yardımların üzerine yeni yardımlarla ve projelerle destek verilmesi sağlanmıştır. Bu durum da Türkiye'nin Balkanlardaki yumuşak gücünü arttıran etmenlerden birisi olmuştur.

Üçüncü olarak THY, Türkiye'nin dünyadaki ve üstlendiği sponsorluklarla Balkanlardaki reklam yüzü olarak Türkiye'nin imajına ve yumuşak gücüne Balkanlarda büyük katkıda bulunmuştur.

Türk dış politikasının yumuşak güç araçlarını arttırmak için yeniden yapılandığı dönemde ise üç yeni kurum kurulmuştur. Bunlar; Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Maarif Vakfı'dır. Bu üç kurum TİKA ile koordineli çalışarak tüm dünyada Türkiye'nin yumuşak gücünün artması için dış politikaya paralel projeler üretmektedirler. Aynı zamanda Balkanlar gerek tarihi gerekse kültürel bağlar sebebiyle bu üç kurumun da en çok önem verdiği bölgelerden birisi olmuştur.

YTB akrabalık ve kardeşlik bağlarının yoğun olduğu Balkanlar bölgesindeki kardeş ve akraba toplulukların dezavantajlarının giderilmesi ve bulundukları ülkedeki statülerinin gelişmesi için birçok çalışmada bulunmuştur. YTB, öğrencilere yönelik eğitim ve kültürel değişim programlarına yer vermeye başlamış çeşitli konferans, sempozyum ve panel gibi organizasyonları ile tanınırlığını ve Türkiye'nin yumuşak gücünü arttırmaya çalışmıştır. YTB üzerinden organize edilen ve dünyanın en büyük öğrenci hareketliliklerinden birisini

yaratan Türkiye Bursları sayesinde çeşitli ülkelerde bu burslar sayesinde okuyan ve ülkesinde önemli mevkilere gelen kişiler de Türkiye'nin yumuşak gücünü arttıran etmenlerdendir. Örnek vermek gerekirse, Karadağ İslam Birliği Başmüftüsü olarak görev yapmış Rıfat Feyziç, Türkiye Bursları'nın bursiyerlerinden biridir.

Diğer bir kurum olan Yunus Emre Enstitüsü ise, Türk kültürünü ve Türk dilini tanıtmak ve yaygınlaştırmak için bölgede Türkçe'nin ikinci dil olarak okutulduğu ülkelere kaynak ve eğitim desteği sağlamaktadır. Yunus Emre Enstitüsü'nün kültür merkezlerinde muhtelif etkinlikler (konferans, sergi, konser, toplantılar, sempozyumlar, vb.) gerçekleştirilmesine rağmen birincil odak noktası olan Türkçe eğitiminin kolaylıkla sunulabilmesi adına öncelikle Türkçe dil eğitimi sistematik hale getirilmiştir. Sistematik hale gelen Türkçe eğitimi sayesinde Balkanlarda birçok ülkede Türkçe seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmış ve üniversitelerde Türkoloji bölümleri açılmıştır. Bu durum iki sonucu doğuracaktır ki ilk olarak Türkçe eğitim alan öğrencilerde oluşacak olan Türk kimliğine sempati bu öğrencilerin kendi ülkelerinde önemli mevkilere geldiklerinde Türkiye'nin avantajına olacaktır. İkinci olarak da bu öğrencilerin ülkelerinde karar verici konumlara gelmeleri durumunda da hem Türkiye-Balkanlar ilişkilerine hem bölgesel işbirliğine hem de bölgesel kalkınma ve istikrara büyük katkılarda bulunacaklardır.

Bir diğer kurum olan Türkiye Maarif Vakfı Türkiye Cumhuriyeti adına doğrudan eğitim kurumu açmaya yetkili olan (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı haricinde) tek kurum olarak Balkanlarda okulöncesi eğitimden yükseköğrenime kadar eğitim kurumları açmakta ve bölgedeki yetişmiş insan gücünün artmasına çalışmaktadır. Aynı zamanda organize ettiği Türkiye Maarif Vakfı bursları ile de Balkanlarda yaşayan öğrencilerin burs ile Türkiye'de lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi görmesine de destek olmaktadır.

Türkiye'nin Balkanlar ile olan tarihi ve kültürel bağları ve buraya yaptığı yatırımlar Türkiye'nin yumuşak güç kaynaklarını oluşturmaktadır. Bölge halklarının yaşam kalitesini yükseltmek Türk halkı ile karşılıklı ilişkisini kuvvetlendirmek de Türkiye'nin yumuşak güç kaynakları arasında yer almaktadır. Dünyaya ve daha spesifik olarak Balkanlara bakıldığında yukarıda bahsi geçen altı ana kurum Türkiye'nin yumuşak gücünün temellerini oluşturmaktadır. Bu kurumlar Türk dış politikasına paralel izlediği politikalar ile birlikte

yumuşak güç kaynaklarını arttırmak ve kuvvetlendirmek için çeşitli projeler ile çalışmaktadır. Bu çalışmalar ve projeler ise sadece Türkiye'nin yumuşak gücünün artması olarak tek yönlü de değildir. Projeler ve organizasyonlar hem bölge halkının yaşam kalitesini yükseltmek hem ülkelerin ekonomik kalkınmalarını sağlamak ve bölgede istikrarı sağlamlaştırmaya da hizmet etmektedir.

Sonuç olarak yumuşak gücün artışının Balkanlar özelinde Türkiye'ye olumlu birçok yansıması gerçekleşmiştir. Birinci olarak Türkiye yumuşak güç araçları sayesinde bölgede gerçekleştirdiği projeler ve yardımlar sayesinde bölgedeki cazibesini arttırmıştır. Balkan toplumlarının Türkiye'ye bakış açısı değişmiş ve olumlu yönde gelişmiştir. İkinci olarak eğitim programları ve okullar sayesinde Türk kültürü bölgede merak uyandıran bir kültür haline gelmiştir. Bu merak gerek Balkan ülkelerinden Türkiye'ye gelen turist sayısında artış gerekse bölgeye giden Türk yatırımcılarına kolaylık sağlanması olarak geri dönmüştür. Balkanlarda yumuşak gücün artışının Türkiye'ye bir diğer olumlu dönüşü ise bölgede Türkçe bilen ve konuşabilen kişi sayısının artışı olmuştur. Yunus Emre Kültür merkezleri ve Yunus Emre Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen projeler ile birlikte bölgede Türkçe'ye karşı önemli bir ilgi oluşmuş ve Türkçe bazı ülkelerde ikinci yabancı dil olarak okullarda öğretilmeye başlanmıştır. Şüphesiz ki yumuşak güç hızla geri dönüş alınabilen bir strateji değildir. Buna karşın Türkiye'nin yaklaşık son on yıldır düzenli olarak uyguladığı politikalar sayesinde bölgede Türkiye'ye bakış açısı da değişmeye başlamıştır. Kurumların aktif olarak kullanılması, bölge halkına yarar sağlaması ve Türk Dış Politikasının yumuşak güce önem atfederek şekillendirilmesi durumunda, Türkiye-Balkanlar ilişkilerinde Türkiye lehine ilerleyen bu süreç, orta ve uzun vadede Türkiye için gerek konjonktürel gerekse uluslararası arenadaki statüsü anlamında önemli faydalar ve avantajlar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akıllı, E. (2014). Türk Dış Politikasında Kültürel Diplomasi. İ. Demir içinde, *Türkiye'nin Dış Politikası Yeni Eğilimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları* (s. 1-20). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Aliju, D., ve Gül, K. (2018, Temmuz 13). *FETÖ ile mücadele Balkanlar'da da devam ediyor*. Şubat 2, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/feto-ile-mucadele-balkanlarda-da-devam-ediyor/1202803> adresinden alındı
- Almuedo, A. (2011). *New Turkish Foreign Policy Towards the Middle East: Neither so New, Nor so Turkish*. Barcelona: European Institute of the Mediterranean.
- Altunışık, M. B. (2011, Ocak 1). *Türkiye'nin Ortadoğu'daki "Yumuşak Gücü" ve Önündeki Engeller*. TESEV: https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Turkiyenin_Ortadogudaki_Yumusak_Gucu_Ve_Onundeki_Engeller.pdf adresinden alındı
- Atabey, T. (2020). *2019 Sürdürülebilirlik Raporu*. İstanbul: THY. Kasım 28, 2020 tarihinde <https://investor.turkishairlines.com/documents/surdurulebilirlik/2019-surdurulebilirlik-raporu.pdf> adresinden alındı
- Başkanlığı, T. D. (2010, Ekim 11). *Türkiye İle Bulgaristan Arasındaki Sınır Ötesi İşbirliği Programı'na İlişkin Mutabakat Zaptı İmzalandı*. Aralık 3, 2020 tarihinde <https://www.ab.gov.tr/45220.html> adresinden alındı
- Bayraktar, Z. (2012). Türkiye'nin Balkanlar'daki Yumuşak Gücü Türk Kültürü. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 9 (35), 181-189.
- Bayraktar, Z. (2012). Türkiye'nin Balkanlardaki yumuşak gücü: Türk kültürü. *Karadeniz Araştırmaları*, 9 (35), 181-189.
- Bilgin, P., ve Eliş, B. (2008). Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis. *Insight Turkey*, 10 (2), 5-20.
- Bozkaya, Ö., ve Kıncal, A. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 90-126.
- Bozkurt, G. S. (2010). Tito Sonrası Dönemde Eski yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 10 (2), 51-95.
- Brlyavac, B. (2015, Şubat 24). *THY Sarajevo'ya sponsor oldu*. Kasım 15, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/spor/thy-sarajevoya-sponsor-oldu/72237> adresinden alındı

- Bursları, T. (2012, Ocak 1). *Türkiye Bursları*. Aralık 1, 2020 tarihinde <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari> adresinden alındı
- Bursları, T. (2019, Aralık 2). *Türkiye Bursları Burs Programları*. Aralık 3, 2020 tarihinde T.C. Sinop Üniversitesi Web Sitesi: <https://oidb.sinop.edu.tr/wp-content/uploads/sites/86/2019/12/2-Türkiye-Bursları.pdf> adresinden alındı
- Carr, E. H. (2016). *The Twenty Years' Crisis 1919-1939*. London: Palgrave Macmillan.
- Cem, İ. (2004). *Türkiye Avrupa Avrasya*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cem, İ. (2005). *Avrupa'nın "Birliği" ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Clausewitz, C. V. (2007). *On War*. (M. Howard, ve P. Paret, Çev.) Oxford: Oxford University Press.
- Copeland, D. C. (2012). Realism and Neorealism in The Study of Regional Conflict. T. V. Paul içinde, *International Relations Theory and Regional Transformation* (s. 49-73). Cambridge: Cambridge University Press.
- Council, B. (2020, Ocak 1). *Our history*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://www.britishcouncil.org/about-us/history> adresinden alındı
- Cumhuriyet. (2008, Ocak 17). *Türkiye, BMGK geçici üyesi oldu*. Şubat 2, 2021 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/amp/haber/turkiye-bmgk-gecici-uyesi-oldu-16350> adresinden alındı
- Cumhuriyet. (2013, June 28). *Ölüleri mezardan çıkarıp giydiriyorlar!* Cumhuriyet Gazetesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/oluleri-mezardan-cikarip-giydiriyorlar-430438> adresinden alındı
- Çavuş, T. (2012). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 23-37.
- Çavuşoğlu, M. (2019, Kasım 18). *2020 YILINA GİRERKEN GİRİŞİMCİ VE İNSANİ DİŞ POLİTİKAMIZ*. Şubat 2, 2021 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2020-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf adresinden alındı
- Çelikpala, M. (2005). GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE VAZGEÇİLEMİYEN KAVRAM: ULUSAL ÇIKAR. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 439-461.
- Çelikpala, M. (2019). Güvenlik İkilemi. *Güvenlik Yazıları* (48), 1-6.

- Çevik, S. B. (2019). Reassessing Turkey's Soft Power: The Rules of Attraction. *Alternatives: Global, Local, Political*, 44 (1), 50-71.
- Çopur, E., Kara, S. S., Sever, M., Resuloğulları, E., Ergüler, G. A., Muştakoğlu, A. F., . . . Durhat, İ. (2019). *TİKA Faaliyet Raporu 2019*. Ankara: TİKA.
- Dalar, M. (2008). Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 91-123.
- Demir, V. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Doeser, J., ve Nisbett, M. (2017, July 1). *The Art of Soft Power: A Study of cultural Diplomacy at the UN Office in Geneva*. October 30, 2020 tarihinde King's Collogee London: <https://www.kcl.ac.uk/archive/cultural/documents/theartofsoftpower-v1-web.pdf> adresinden alındı
- Doğan, A., ve Uzun, A. (2014). Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15 (1), 325-344.
- Doğan, E. (2021, February 1). *Kamu Diplomasisi ve Türkiye*. February 1, 2021 tarihinde Kamu Diplomasisi Enstitüsü: <https://www.kamudiplomasisi.org/pdf/kamudiplomasisiveturkiye.pdf> adresinden alındı
- Durmuş, İ. (2018). Sumerlilerin Kökeni ve Kültürü. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5 (Ek 17), 177-200.
- Ecer, A. V. (1996). Tarihte Türkler, İslâmiyet ve Mezhepleri. *Erdem*, 8 (23), 485 - 502.
- Ekşi, M. (2014). *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. (2015). Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve 'Euro-TurksBarometre' Araştırmaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 108-148.
- Erkan, H. S. (2018). Immigration and Economic Development: The Turkish Case. G. Bayındır-Goularas, ve I. Z. Turkan-İpek içinde, *International Migration in the 21st Century: Problems and Solutions* (s. 145-158). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Erkan, H. S., Sevimli, D., ve Kısacık, S. (2015). *XV. yüzyıldan XXI. yüzyıla Türkiye-Azerbaycan ilişkileri ve Azerbaycan'ın sosyal, ekonomik, kültürel değişimi*. İstanbul: KaNeS Yayıncılık.
- Ersungur, M., Kızıltan, A., ve Karabulut, K. (2007). TÜRKİYE İLE DİĞER TÜRK CUMHURİYETLERİNİN EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (35), 285-310.

- Fazlagikj, A. (2017, Mart 24). *Makedonya: Siyasi krizden kurumsal krize*. Aralık 3, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/makedonya-siyasi-krizden-kurumsal-krize/778663> adresinden alındı
- Feyzioğlu, N. (2005). Geçiş Döneminin Kutadgu Bilig'deki Yansımaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* (12), 151 - 165.
- Française, A. (2020, Ocak 1). *Our History*. Kasım 1, 2020 tarihinde [https://www.afsf.com/about-us/our-history/#:~:text=The%20Alliance%20was%20founded%20in,and%20abroad\)%2C%20but%20is%20now](https://www.afsf.com/about-us/our-history/#:~:text=The%20Alliance%20was%20founded%20in,and%20abroad)%2C%20but%20is%20now) adresinden alındı
- Gartner, D. (2013). 21st Century International Institutions. *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)*, 107, 264-267.
- Göçmen, İ. (2014). Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukukî Yönden Analizi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13 (2), 21-86.
- Gür, F., Oral, M., Özdemir, Ş., Erdek, L., Bıçaklı, İ., ve Kaygusuz, M. (2010). *TİKA Faaliyet Raporu 2010*. Ankara: TİKA.
- Gür, F., Oral, M., Özdemir, Ş., Erdek, L., Kaplan, C., Bıçaklı, İ., ve Kaygusuz, M. (2009). *TİKA Faaliyet Raporu 2009*. Ankara: TİKA.
- Gür, F., Özdemir, Ş., Rutbil, E., Erdek, L., Kaygusuz, M., Mete, T., ve Ercan, Z. (2007). *TİKA Faaliyet Raporu*. Ankara: TİKA.
- Gür, F., Rutbil, E., Erdek, L., Çolak, Ö., Çalık, S., ve Kaygusuz, M. (2008). *TİKA Faaliyet Raporu 2008*. Ankara: TİKA.
- Güzelipek, Y. A. (2018). THE IMPLEMENTATION OF USA'S SOFT POWER VIA HOLLYWOOD: LOOKING BACK TO COLD WAR. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (32), 228-240.
- Halil, E. (2009). Bulgar Sofrasında Türk Mutfağı. A. K. Merkezi (Dü.), 6. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*. içinde 4, s. 1737-1743. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Halil, İ. (2009). Türk Mutfağının Batı Trakya'daki ve Yunanistan'daki Etkileri. A. K. Merkezi (Dü.), 6. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*. içinde 4, s. 1727-1737. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Hobbes, T. (1998). *Leviathan*. Oxford: Oxford University Press.
- Jaitner, M. (2012, June 1). *Exercising Power in Social Media: A Study of Hard and Soft Power in the Context of Russian Elections 2011 2012*. February 2, 2021 tarihinde

- National Defence College: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:571952/FULLTEXT01.pdf> adresinden alındı
- Kalaycı, İ., ve Aytekin, B. (2016). Türkiye-Balkan İlişkileri Üzerine (Geçmişten Geleceğe) Ekonomi-Politik Notlar. *Avrasya Etüdleri*, 50 (2), 99-126.
- Kalyoncuoğlu, Y. (2019, Kasım 14). *Diziler Latin Amerika ülkelerinde Türk isimlerini yaygınlaştırıyor*. Kasım 14, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/diziler-latin-amerika-ulkelerinde-turk-isimlerini-yayginlastiriyor/1645101> adresinden alındı
- Kamel, A. (2014). *1923'ten Günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kaplan, E. (2019, Ekim 8). *Türkiye-Sırbistan-Bosna Hersek Üçlü Zirvesi başladı*. Şubat 2, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-sirbistan-bosna-hersek-uclu-zirvesi-basladi/1605874> adresinden alındı
- Kara, S. S., Çopur, E., ve Resuloğulları, E. (2020). *TİKA 2020 Yılı Performans Programı*. Ankara: TİKA.
- Kardaş, Ş. (2011). Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı? *Akademik Orta Doğu*, 5 (2), 19-42.
- Kardaş, T., ve Erdağ, R. (2012). Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7 (1), 167-194.
- Kızılay, T. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*. Ankara: Türk Kızılay. Kasım 3, 2020 tarihinde https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/kizilay_fr_2019_19kasim-19-11-2020-25647224.pdf adresinden alındı
- Kızılay, T. (2019, Temmuz 12). *Kızılay Gençliği Srebrenitsa Katliamını Unutmadı*. Türk Kızılay: <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4726> adresinden alındı
- Kızılay, T. (2019, Kasım 11). *Kurumsal Mali Bilgiler*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/mali-bilgiler> adresinden alındı
- Kızılay, T. (2020, Ocak 1). *Temel İlkelerimiz*. Kasım 16, 2020 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/temel-ilkelerimiz> adresinden alındı
- Koca, S. (1996). Türkler ve İslâmiyet. *Erdem*, 8 (22), 263-286.
- Korkmaz, S. (2019, Ekim 21). 2023'te Balkanlar'dan 10 milyondan fazla turist gelecek. *Sözcü Gazetesi*. İstanbul. Aralık 1, 2020 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2019/ekonomi/2023te-balkanlardan-10-milyondan-fazla-turist-gelecek-5402338/> adresinden alındı

- Korkmaz, Z. (1973). Yunus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri. *Türkoloji Dergisi*, 13-19.
- Köksoy, E. (2016). yeni Diplomatik Temsil Biçimi Olarak Marka Diplomasisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk İletişim*, 9 (2), 242-261.
- Köksoy, E. (2016). Yeni Diplomatik Temsil Biçimi Olarak Marka Diplomasisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk İletişim*, 9 (2), 242-261.
- Kutlay, M. (2012). “Yeni Türk Dış Politikası”nın Ekonomi Politikası: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Uluslararası İlişkiler*, 9 (35), 101-127.
- Lee, G. (2009). A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy. *Korean Journal of Defense Analysis*, 21 (2), 205-218.
- Lee, S.-W. (2011). The Theory and Reality of Soft Power: Practical Approaches in East Asia. S. J. Lee, ve J. Melissen içinde, *Public Diplomacy and Soft Power in East Asia* (s. 11-32). New York: Palgrave Macmillan.
- Li, E. (2018, August 20). *The Rise and Fall of Soft Power*. October 28, 2020 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2018/08/20/the-rise-and-fall-of-soft-power/> adresinden alındı
- Machiavelli, N. (2008). *The Prince*. (J. B. Atkinson, Çev.) Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Mercan, A. F. (2019, Ağustos 21). *TİKA'dan 9 ülkede polis ve güvenlik eğitimi*. Aralık 2, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tikadan-9-ulkede-polis-ve-guvenlik-egitimi/1561662> adresinden alındı
- MFA. (2021, Şubat 3). *Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları*. T.C. Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa adresinden alındı
- MFA, T. C. (2020, Kasım 15). *Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Vize Uygulamaları*. Kasım 15, 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/turk-vatandaslarinin-tabi-oldugu-vize-uygulamalari.tr.mfa> adresinden alındı
- Milliyet. (2002, January 9). *Ne varsa yıktılar*. February 2, 2021 tarihinde Milliyet Gazetesi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ne-varsa-yiktilar-248247> adresinden alındı
- Miranda, J. (2015). NGOs : Soft Power Turning the Gears. *The Women's Review of Books*, 32 (5), 25-26.
- Morgenthau, H. J. (1966). *Politics Among Nations*. New York: Knopf.

- Muhasiloviç, S. Ç. (2016, Ocak 22). *Türkiye'nin Balkan Politikası Çıkar Değil Vizyon Hedefli*. Kasım 17, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/turkiyenin-balkan-politikasi-cikar-degil-vizyon-hedefli/508846> adresinden alındı
- Noya, J. (2006). The Symbolic Power of Nations. *Place Branding* (2), 53-67.
- Nye, J. S. (2002). Hard and Soft Power in a Global Information Age. M. Leonard içinde, *Re-Ordering the World* (s. 2-10). London: Foreign Policy Centre.
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616 (1), 94–109.
- Oğuzlu, T. (2007). Soft Power in Turkish Foreign Policy. *Australian Journal of International Affairs*, 61 (1), 81-97.
- Ok, F. (2001). İstikrar Pakı ve Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi* (1), 13-18.
- Oktay, E. G. (2012). NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü. *Uluslararası İlişkiler*, 9 (34), 125-149.
- Özerdem, A. (2016). İnsaniyetçilik ve Türk Dış Politikası. *Uluslararası İlişkiler*, 13 (52), 129-149.
- Özlem, K. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin ve Türkiye'nin Balkan Politikalarının Bosna Hersek, Kosova ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 23-40.
- Özlem, K. (2016). *Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası (1991-2014)*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Park, M. K. (2017). Long Shot: The Prospects and Limitations of Sports and Celebrity Athlete Diplomacy. *French Journal of Media Studies* (6). February 2, 2021 tarihinde <https://journals.openedition.org/inmedia/855> adresinden alındı
- Parmaksızoğlu, İ. (1982). *Türklerde Devlet Anlayışı: İmparatorluk Devri 1299-1789*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Ping, X., ve Li, W. (2015). The China Model vs. American Soft Power: Going Global and Peaceful. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 153-170.
- Purtaş, F. (2013). Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi. *Gazi Akademik Bakış*, 7 (13), 1-14.

- Salman, O. K., Sever, M. F., Kara, S. S., Ergen, İ., Ucael, O., Durhat, İ., ve Kanak, D. (2018). *TİKA Faaliyet Raporu 2018*. Ankara: TİKA.
- Sancak, K. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı Ve Yumuşak Güç*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sancaktar, C. (2013). Türkiye'nin Balkan Politikası: 1990 Sonrası Balkan Açılımı. H. Çomak, ve C. Sancaktar içinde, *Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası* (s. 619-688). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Skylife. (2021, February 2). *Keşfet*. February 2, 2021 tarihinde SkyLife: <https://www.skylife.com/tr/kesfet> adresinden alındı
- Steans, J., Pettiford, L., Diez , T., ve El-Anis, I. (2010). Realism. J. Steans, L. Pettiford, T. Diez, ve I. El-Anis içinde, *An Introduction to International Relations Theory: Perspectives and Themes* (s. 53-74). Harlow: Pearson.
- Şahin, M. (2014). Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim. İ. Demir içinde, *Türkiye'nin Dış Politikası Yeni Eğilimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları* (s. 116-132). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Tarhan, M. (2020, Eylül 29). *Türkiye'nin Güney Doğu Avrupa İşbirliği Süreci Dönem Başkanlığı etkinlikleri başlıyor*. Şubat 2, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-guney-dogu-avrupa-isbirligi-sureci-donem-baskanligi-etkinlikleri-basliyor/1989707> adresinden alındı
- TEPAV. (2015, Temmuz 23). *Balkanlar Türkiye için yeni bir üretim merkezi olabilir mi?* Aralık 1, 2020 tarihinde <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3903> adresinden alındı
- Thucydides. (2013). *The War of the Peloponnesians and the Athenians*. (J. Mynott, Çev.) Cambridge: Cambridge University Press.
- THY. (2020, Ocak 1). *Türk Hava Yolları Tarihçe*. Kasım 28, 2020 tarihinde <https://investor.turkishairlines.com/tr/hakkimizda/tarihce> adresinden alındı
- TİKA. (2004). *TİKA Faaliyet Raporu 2004*. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2005). *TİKA 2005 Faaliyet Raporu*. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2006). *TİKA Faaliyet Raporu 2006*. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2018, Temmuz 15). *Tarihçe*. Kasım 17, 2020 tarihinde alındı
- TİKA. (2019, Ocak 1). *TİKA Dünyanın Birçok Ülkesinden Polisleri Eğitmeye Devam Ediyor*. Şubat 2, 2021 tarihinde TİKA: https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_dunyanin_bircok_ulkesinden_polisleri_egitme_ye_devam_ediyor-49843 adresinden alındı

- Tilly, C. (2001). *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*. Ankara: İmge Kitabevi.
- TMV. (2016). Eğitimle Dolu Bir Yıl: 2016. *Maarif Bülten*, 8-13. Kasım 2, 2020 tarihinde https://turkiyemaarif.org/uploads/bülten1_WEB.pdf adresinden alındı
- TMV. (2016, Haziran 17). *Türkiye Maarif Vakfı Kuruluş Amacı*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/50-Turkiye-Maarif-Vakfi-12> adresinden alındı
- TMV. (2018). Maarif'in Büyüme ile Geçen Yılı: 2018. *Maarif Bülten* (2), 11-23. Kasım 2, 2020 tarihinde https://turkiyemaarif.org/uploads/bülten2_WEB2.pdf adresinden alındı
- TMV. (2019). Türkiye Maarif Vakfı Sırbistan'da Çalışmalara Başlıyor. *Maarif Bülten* (6), 16.
- TMV. (2020, Kasım 30). *Dünyada Türkiye Maarif Vakfı*. Türkiye Maarif Vakfı: <https://turkiyemaarif.org/page/42-DUNYADA-MAARIF-16> adresinden alındı
- TMV. (2020, Ocak 1). *Türkiye Maarif Vakfının Faaliyet Alanları*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/page/53-Faaliyet-Alanlari-10> adresinden alındı
- TRT Haber. (2018, Haziran 18). *TİKA'dan İyi Parti Cumhurbaşkanı adayı Akşener'in iddialarına yanıt*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/tikadan-iyi-parti-cumhurbaskani-adayi-aksenerin-iddialarina-yanit-370431.html> adresinden alındı
- Tuğtan, M. A. (2016). Kültürel Değişkenlerin Dış Politikadaki Yeri: İsmail Cem ve Ahmet Davutoğlu. *Uluslararası İlişkiler*, 13 (49), 3-24.
- TÜİK. (2020, Kasım 1). *Türkiye- Balkan Ülkeleri İthalat ve İhracat Rakamları*. Aralık 1, 2020 tarihinde <https://iz.tuik.gov.tr/#/showcase/SC-2851FY777F34D2R/db-s3abkab1c517y82?filters=18792%3D2013%2618792%3D2014%2618792%3D2015%2618792%3D2016%2618792%3D2017%2618792%3D2018%2618792%3D2019%2618792%3D2020%2619283%3D68%20-%20Bulgaristan%2619283%3D66%20-%20Romanya> adresinden alındı
- Tüysüzoğlu, G. (2012). Çatışma ve İşbirliği Dikotomisi Bağlamında Balkanlar'ın Siyasal Görünümü. *Avrasya Etüdleri* (42), 83-110.
- Umut, G., ve Yıldız, N. (2014). *TİKA Faaliyet Raporu 2014*. Ankara: TİKA.
- UN. (2015). *The Millennium Development Goals Report 2015*. New York: United Nations. Aralık 1, 2020 tarihinde https://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/UNDP_MDG_Report_2015.pdf adresinden alındı

- Uştuk, H. (2019, Kasım 11). *ABD'den sonra en fazla dizi ihraç eden ülke Türkiye*. Kasım 14, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/abdden-sonra-en-fazla-dizi-ihrac-eden-ulke-turkiye/1641524> adresinden alındı
- Uzun, S. (2020, Haziran 3). *Vizesiz ülkeler güncel liste 2020 - Türk vatandaşlarından vize istemeyen ülkeler*. Kasım 15, 2020 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/vizesiz-ulkeler-guncel-liste-2020-turk-vatandaslarindan-vize-istemeyen-ulkeler,JbMVwo09OkKhb4-0ReIDdg> adresinden alındı
- Viotti, P. R., ve Kauppi, M. V. (2012). *International Relations Theory*. New York: Pearson Longman.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley Publishing Company.
- Watson, L. (2012, November 23). *Peace in our time? Scientist makes bold prediction that war is on the wane and will halve over next 40 years*. The Daily Mail: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2237378/Peace-time-Scientist-makes-bold-prediction-war-wane-halve-40-years.html> adresinden alındı
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46 (2), 391-425.
- Wendt, A. (1995). Constructing International Politics. *International Security*, 20 (1), 71-81.
- Yalap, H. (2016). Türkçeden Sırpçaya Geçen Kelime ve Eklerle Bu Unsurların Sırlara Türkçe Öğretimindeki Katkısı. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (39), 239-259.
- Yazıcı, İ. G. (2018). Dayton Barış Antlaşması'nın Günümüzde Bosna-Hersek'te Demokratikleşme Sürecine Etkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1 (1), 97-105.
- YEE. (2009, Ocak 1). *Yunus Emre Enstitüsü*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> adresinden alındı
- YEE. (2015). *Yunus Emre Enstitüsü 2015 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü. Kasım 1, 2020 tarihinde https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2015_yili_faaliyet_raporu.pdf adresinden alındı
- YEE. (2018). *Yunus Emre Enstitüsü 2018 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü. Kasım 1, 2020 tarihinde https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2018_faaliyet_raporu_rev_02_db_16072020.pdf adresinden alındı

- YEE. (2020, Ocak 1). *Türkçe Öğretimi*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://www.yee.org.tr/tr/turkce/turkce-ogretimi> adresinden alındı
- YEE. (2020, Ocak 1). *Yunus Emre Enstitüsü Birimler*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/birimler> adresinden alındı
- Yıldız, N., Yüksek, E., Resuloğulları, E., Çopur, E., Kapısız, S., Dilsizoğlu, A., . . . Sungur, B. (2015). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2015*. Ankara: TİKA. Aralık 1, 2020 tarihinde [https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20\(1\).pdf](https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20(1).pdf) adresinden alındı
- Yılmaz, A. N., ve Kılıçoğlu, G. (2017). Balkanlar’da YTB ve TİKA’nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye’nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (2), 115-131.
- Yılmaz, E. A., Can-Öziç, H., ve Akbulut, A. (2016). Güvenlik Özgürlük Dengesi Bağlamında Türkiye'deki “İç Güvenlik Paketi” Tartışmaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Afro-Avrasya Özel Sayısı*, 132-146.
- Yılmaz, S. (2008). *Güç ve Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- YTB. (2010, Nisan 6). *Başkanlığımız*. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2> adresinden alındı
- YTB. (2011). *YTB 2011 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2011-faaliyet-raporutest-5d84d6fd521ab.pdf> adresinden alındı
- YTB. (2012). *YTB 2012 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu. Kasım 1, 2020 tarihinde <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/Files/2012-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- YTB. (2013). *YTB 2013 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu. Kasım 1, 2020 tarihinde https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/activity_reports/2013-faaliyet-raporu.pdf adresinden alındı
- YTB. (2015). *YTB 2015 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu. Kasım 1, 2020 tarihinde https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/activity_reports/2015-faaliyet-raporu.pdf adresinden alındı

- YTB. (2017). *YTB 2017 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu. Kasım 1, 2020 tarihinde https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2017_FAAL__YET_RAPO RU_Digital.pdf adresinden alındı
- YTB. (2018). *YTB 2018 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu. Kasım 2, 2020 tarihinde <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2018-yili-faaliyet-raporu1-5d82241b7d374.pdf> adresinden alındı
- YTB. (2019). *YTB 2019 Faaliyet Raporu*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu. Kasım 1, 2020 tarihinde https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAALİY ET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf adresinden alındı
- YTB. (2020, Ocak 1). *Kardeş Topluluklar Programlar*. Kasım 3, 2020 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/programlar> adresinden alındı
- YTB. (2020, Ocak 1). *Türkiye Bursları*. Kasım 2, 2020 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari> adresinden alındı
- YTB. (2020, Ocak 1). *Uluslararası Öğrenci Hareketliliği*. Kasım 2, 2020 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği> adresinden alındı
- YTB. (2020, Ocak 1). *Yurtdışı Vatandaşlar Genel Bilgi*. Kasım 2, 2020 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi> adresinden alındı
- Yuvalı, A. (1996). Mozaik Kültür Kavramının Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (7), 211-217.
- Yüzbaşıoğlu, N. (2017, Kasım 23). *Türkiye mezunları ülkelerinin liderleri*. Kasım 2, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-mezunlari-ulkelerinin-liderleri/976194> adresinden alındı